

Jász-kunság

társadalom, kultúra

XXXIX. évfolyam, 3. szám 1993. augusztus/szeptember

Ára: 50 Ft

Horthy-anyagaink
a 3. és a 6. oldalon

Interjú Hamza D. Ákossal
(11. old.)

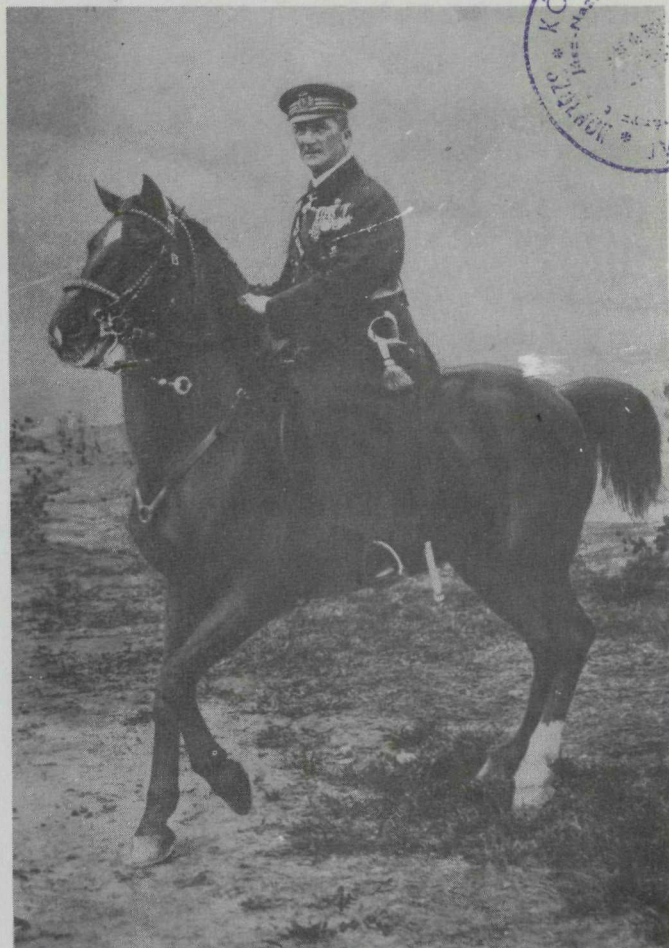
Szabó László vitacikke
(15. old.)

Zalán Tibor verse, interjú
a költővel
(18. old.)

Pályázatunk díjnyertes művei
(21. old.)

Mándoky Kongur István
tanulmánya a kun nyelvről
(24. old.)

Idegen világok
Összeállításunk a földön kívüli
civilizációkról
(36. old.)

A KOR FALÁRA

Zalán Tibor

Civilek, katonák

Befejeztem egy drámát a napokban. Az a címe, hogy *Katonák*. Feltétlenül ajánlom mindenki figyelmébe, ha valamelyik színház egyszer, valaha, a műsorára tűzi. Mert ebben én nagyon sok fontos dolgot szándékoztam elmondani a háborúról. Az is lehet, sok fontos dolgot le is írtam benne a háborúról. Megérezkítettem, talán. Vagy, legalábbis azt hiszem, arról írok, olyasmiről, amit lehet háborúnak is nevezni. Mert nem tudom, mi a háború. Pedig arról írok, minden idegszállammal érzem, hogy arról, hogy nem másról, hogy pontosan róla. Meg szól még a darab a békéről is. A béke persze csak a háborúval definiálható fogalom. Béke az, amikor nincs háború. Amikor valami olyasmi történik, amit mi,

most, itt, átélünk, mai magyarok. Meg a civilekről is szól ez a darab. A civilek nyilván azok, akik nem katonák. Megint egy negatív definíció. Lehet, attól van ez, hogy elsősorban a háborúra akarunk koncentrálni. És ha arra, akkor a megaláztatásról, a megaláztatásunkról is szólni fog a beszédünk. Mert egy civilnek a háború nem lehet más, mint erőszak a természete ellen, a civilisége ellen, a kívüllévősége, kívül lehetősége ellen.

Idáig olybá is tűnhetik, némileg önreklámozó szöveget olvasnak. Mármint, hogy van itt valaki, aki el tudja választani a békét és a háborút, a civilt és a hivatásost. De nem, nem azért mondtam el. Valami egészen más mozgat, amikor ezt a kérdést előhozom. Arról

Folytatás a 48. oldalon

Pasziánsz

JÓNÁS NEM MEGY NINIVÉBE

Az Úr szöveget intézett Jónáshoz, Amittai fiához: „Kelj útra, menj el Ninivébe, a nagy városba! Hirdesd neki, hogy gonoszsága színen elé jutott.” Jónás el is indult, de azért, hogy Tarsisba meneküljön az Úr színe elől.

Tarsisban Jónás szeretője lakott. Telefonált Jónásnak a lány, hogy megkívánta és szeretne vele heteygni. Jónás is szeretett volna, de telefonon keresztül, ugyebár, nem tudott.

Az Úr másodszor is szólta Jónáshoz: „Kelj fel, menj el Ninivébe, a nagy városba, és hirdesd azt, amit majd mondok neked.”

– Teszek a küldetésudatára meg Ninivére is! – mondta Jónás az Úrnak pofátlanul. – Küldj valaki mást; én inkább toszni akarok.

– Száradjon le a tököd – dörgött az Úr hangja az égből. És leszáradt.

Jónáson nagy szomorúság vett erőt, és haragra gerjedt. Így imádkozott az Úrhoz: „Ó, Uram, vajon nem megmondtam-e ezt már akkor, amikor még otthon voltam? Azért akartam Tarsisba menekülni, mert tudtam, hogy jóságos és irgalmas Isten vagy, türelmes és könyörületes, aki megbánja a rosszat. Most azonban vedd el tőlem az életemet, mert jobb nekem a halál, mint az élet!” Az Úr így felelt: „Azt hiszed, jogos a haragod?” Jónás kiment a városból, és leült a várostól keletre.

A leszáradt tökö Jónás nem tudott mit kezdeni a szeretőjével. Nem volt kedve Tarsisba menni.

– Lankadt szerszámmal csak világot megváltani lehet – morfondírozott Jónás.

Ment volna, de már nem mehetett Ninivébe. Se. Ninivét az Úr földig rombolta.

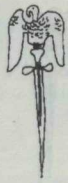
A KUBIKOS

Útközben meg-megállt, hogy letörölje a verejtékcseppeket. A Jászság pora izzadt homlokára tapadt, sárgásszürke cseppek gyöngyöztek mezítelen hátán. A tűző napon gyorsan felforrósodott a víz a kulacsban; nem oltotta a férfi szomját, pedig ugyancsak kitikkadt a hőségben. Egy öreg akác tövébe telepedett, lerúgta mázsás csizmáját, megoldotta gatyakötőjét. Szusszan egy kicsit, aztán elindul, messze még a faluja, az asszony meg a gyerekek már nagyon várják. Őt is, meg a keresetét is. Arra bezzeg hiába számítanak! Egy álló hetet ácsingózott a Teleki téren. Voltak vagy félszázan. Mindenki arra várt, hogy rámutat majd valaki: te! Te gyere, meg te, meg te! Ezzel szemben már az első napon odaállított egy alacsony, köpcös, nagybajszú ember, s kaján vigyorral a képén azt kérdezte a férfitől, hogy: tán óriáskígyót nyelt kend? Nem bírja az ilyen cingár cseléd a munkát, neki bivalyerős kubikusok kellene, akik inkább beszarnak, de akkor is tolják a sított, s ha kell a mázsás termésköveket, az alpból mélyen kiasott földről nem is szólva. Mit akar ez a szálfatermetű atyámfia? De ilyen volt a többi kubikuskerítő is. Méricskéltek a kínálkozó jóembereket, egy-kettőt magukkal vittek, a többieket meg sok szerencsét kívánva otthagyták. A szerencse elmaradt, a férfi pedig lógó orral hazatért. Még csak madárláttá kenyérral sem tudta vigasztalni családját. Hol van az már? Két napja nyelte le az utolsó falatot.

Pihenek néhány napot, mondja feleségének a férfi, addig kérj kölcsön a szomszédoktól három pengőt, meg készíts az útra valami elemőziát, pénteken hajnalban indulok.

Tartalom

Zalán Tibor: Civilek, katonák (A kor falára) (publicisztika)	1. és 48. old.
Seprősi-Czárán György: Pasziánsz (tárca)	2. old.
Körmendi Lajos: Fekete felhő (szociográfia)	3. old.
Képek Horthy István temetéséről	6. old.
Szilágyi Miklós: Kihasadt a gyomor (szociográfia)	8. old.
Kiss Erika: Történelmi „mesék” (interjú)	11. old.
Szabó László: A hetedik szoba kinyitása után (vitacikk)	15. old.
Zalán Tibor: Fontville-ből elindult (vers)	18. old.
Galgóczy Zsuzsa: Nem érdekel a publicisztika (Zalán Tibor válaszol a Jászkunság kérdéseire)	18. old.
Nyerges Szilvia: No future; Emlék; Apokalipszis 2000; Nihil I.; Tükör (versek)	21. old.
Mészáros Zsolt: Nyári körmenetben (vers)	21. old.
Zárug Péter Farkas: Hajnali vég; A város; Olvadás; Márciusi hó; Vers; Ősz (versek)	22. old.
Száraz Richárd: Szerelem (novella)	23. old.
Mándoky Kongur István: A kun nyelv magyarországi emlékei III. (tanulmány)	24. old.
Ötvös László: Szabadságharc-kori emlékek Kunmadarason (tanulmány)	32. old.
Torok Sándor: Idegen világok (festmények)	36. old.
Erdei-Szabó István: Várakozás a csodára (vers)	36. old.
Dorkovics Ágnes: Minden út befelé vezet (jegyzet)	37. old.
Láng Eszter: A kis zöld emberkéről (vers)	38. old.
Pádár Julianna: Idegenek a hagymaföldön (novella)	39. old.
Kiss Ferenc: A magyar sci-fi képregény története	41. old.
Zelei Miklós: Knight Rider (tévécritika)	46. old.
Kör/tér (híreink)	47. old.
Mellékletünkben Ecseki Jánosné Rólunk írták című cikkbibliográfiáját közöljük.	
A címlapon, a 3., 4., 5. oldalon Horthy Miklósról és családjáról készült képeket közlünk. A 10. oldalon Tőkés Sándor festményét, a 14. oldalon Sáros András rajzát, a 20. oldalon Szécsi Valéria grafikáját, a 26., 28., 30., 31. oldalon Bajandur Vad László fotóit láthatják.	
A piktográfiákat Györfi Sándor tervezte.	
Főszerkesztő: Körmendi Lajos A szerkesztésben részt vettek: Dorkovics Ágnes, Elek György, Erdei-Szabó István, dr. Lengyel Klára, Seprősi-Czárán György, Szécsi Valéria Tipográfia: Dede Géza Lapmenedzser: András László Szerkesztőségi titkár: Kiss Józsefné	

Körmendi Lajos

Fekete felhő*

Kenderesi vagyok. Az apám Németh Károly volt, tizenhárom családja lett, ebből maradt vagy hat-hét. Én 1912-ben születtem, Németh Imrének hívnak. Ez alatt a nyolcvanegy év alatt, amit leéltem, sokszor volt felettem fekete felhő. Az első 1914 augusztusában egy vasárnapon, amikor én mint kisgyerek egy szekéren ültem a török-szentmiklósi vásárrban. Tíz óra tájt jött a dobos kifelé. Mindenki felriadt. Mi van? Mit dobol ez a dobos? Hát azt dobolta, hogy a vásár azonnal szűnjön meg, mindenki menjen haza és huszonnégy órán belül jelentkezzen a katonai csapattesténél, mert kitört a háború Szerbiával. Az emberek azt mondták, hogy három-négy hónap alatt végzünk a szerbekkel és jövünk haza. Na, ebből lett négy és fél év, amit az apám ki is töltött katonáéknál. Mikor vége lett a háborúnak, jött a veres világ. A tizenkilences forradalom alatt itthon volt Kenderesen Horthy Miklós, mint egyszerű polgár. Még nem ez a mostani községháza volt, hanem a régi, egy hosszú épület. Oda fészkelte be magát a direktórium. Kun Bélák toborozták a vereskatonákat. A rezesbanda az egyik úton le, a másikon fel, fújta, hogy állj be, fiam, katonának, jobb módod lesz, mint apádnak, nem kell kaszálni, kapálni, csak a jányok után járni. Na, a veresek behívták Horthy Miklóst a községházára. Bottal ment. Addig- addig, hogy elengedték. Mikor elment, akkor látják, hogy ottmaradt a botja. Fehér Jóska felkapta, utána szállt. Ahol a Pipacs vendéglő van, onnan kiáltott utána. Miklós! Elvtárs! A botodat itt hagyta! Horthy Miklós

megállt, elvette, ment tovább. Mikor vége lett a veres világnak, jött a Kormányzó Úr. Mint gyerek, én is ki voltam vezényelve, a községházánál állítottak fel minket kétoldalt, úgy fogadtuk. Ő jött elől szürke lovon. Na, mit adott az Isten? Amikor helyrevergődött a világ, többen bementek hozzá bocsánatot kérni. Egy részüket már Fegyvernekre hordozták, ahol az óvoda van, ott volt egy központja a fehér csapatnak. Kontra után jött a rekontra. Bement a Kormányzó Úrhoz Bencze Gáspár, Stenzel János, Közös János, akit rendesen K. Szabó Jánosnak hívtak. Kérték, bocsásson meg nekik, mert nem tudták, mit tesznek. Megbocsájtott. De mikor

a tanító úrral beszélgetett, így szólt. Azt mondd, nem tudtátok, mit csináltak? Csodálkozom rajta. Nem tudad, tanító úr, hiszen te tanultál? Mert Balogh Gyurkán meg a többin nem csodálkozom, hisz analfabéták. De te? Azért maradt tanító, de tanyasi... Na, egyszer a summások, a munkások között járkált a Kormányzó Úr. Ott volt K. Szabó János is. Azt megbotolták. Azt mondja a Kormányzó Úr. Te, János, kellett ez neked? De amikor már munkaképtelen lett, kapta a komenciót a Kormányzó Úrtól, amíg élt. Nem egy-két ember volt, akit így ellátott. Hát, mit gondoljak erről? Mert a kulákkal később nem így bántak. Nem volt már búzája egy csepp se, de ha a tyúkjának a begyiben búzát találtak, nagy baj volt. Ha nem volt a hordó telehúzva vízzel, az volt a baj, ha belebűdösödött a víz, az volt a baj... A kulákok ütni-venni kellett a vereseknek, mert nem akarta a jogait leadni. Nem akart az országáról se lemondani, mert annak a nemzetnek, amelyiknek joga nincs, hazája sem lehet. Az csak vendégként szerepel ott. A Kormányzó Úr idejében más volt. Akkor nem csak Kenderes fejlődött, hanem az egész ország. Mi volt Kenderesen? A tizenégyes háború előtt egy pár uraságból állott az egész határ. Egy pár ház volt a községháza körül, egy szárazmalom, öt-hat zsidó bolt, fűszeres, rőfös, tollkereskedő, nyúlbor-szedő, szóval mindenféle volt köztük, csak mezőgazdasági munkás nem. Akkor Kenderesnek nem volt vilánya, nem volt járdája, nem volt vezetékes vize, nem voltak középületei. Az

*vitész nagybányai Horthy Miklós
Magyarország kormányzója*

* Készült az Eötvös Alapítvány támogatásával

alatt a huszonöt esztendő alatt, amit a Kormányzó Úr idejében éltünk le, bejött a villany, lett járda, osztottak házhelyeket, osztottak földet a hadiözvegyeknek, hadiárvának, rokkantaknak, még a vitézeknek is. Általában tíz vékás földet adtak. Egy vékás föld négyszáz kodrátot jelentett. Na, amikor jött a nagy fejlődés a második háború után, ezeket mind elszedték. Éppen olyan fejlődés ez, mint mikor az anya beviszi a gyereket a kórházba, mert egy kis csigolyaferdülése volt a hátán. Mikor érdeklődtek, azt mondták, szépen fejlődik, jól van. Mit ad Isten? Mikor kiadják a gyereket, az anyja majd összeesik, mert akkora a púpja, mint egy ötkilós házikenyér. Ez a fejlődés? Amit a Kormányzó Úr ék a nép érdekében, a haza és a nemzet érdekében létrehozta, azt a vereseknek lábball kellett tiporni! Olyan lett a nép, főleg az egyszerű, hétköznapi, szürke dolgozó, mint az a nő, aki lefekszik az árokparton és mindenki mehet rajta keresztül? Hát ezt érdemeltük? Ezt?

A Kormányzó Úr egyébként közvetlen ember volt. Jött-ment a faluban, beszélt az emberekkel. Volt itt egy ember, Süveges Zsigának hívták, az a keze alatt szolgált a hajón. Ment a lovon a Kormányzó Úr, megállt, beszélgettek. De a földszomszédjával is. Nem szaladt el még a cseléd mellett se, mert ő kormányzó. Ha nem tetszett is a kíséretnek, megállt, beszélgetett. Az én feleségem húgának az urának a testvére, Farkas Laci még gyerek volt, persze pajkos. Kint volt a kapu előtt, játszott. Hát nem megdobta a Kormányzó Úr kocsiját? Az autó megállt, kiszállt belőle, bement a gyerek szüleihez. Azok megmeredtek, hogy most mi lesz? Azt mondja a Kormányzó Úr. Figyelem majd, nehogy ezt a gyereket valami verés érje. Nem szeretném,

ha bántanák, mert még gyerek. Ilyen ember volt.

A Kormányzó Úr ideje alatt szépen beindult az élet, nyugalom volt úgy 1933-ig. Akkor a történelem fordított a lapon. Jött Hitler. Attól kezdve megváltozott minden. Kezdett a mezőgazdaság belázasodni, beteg lenni. Egy hatkarátos öreg parasztember volt a Kormányzó Úrnak az első embere a gazdaságban. Gazdának hívták. Hát, el kellett küldeni azt az itt megöregedett, hozzánőtt és hozzáértő Kozák Gergelyt, mert a nyugati fejlettség már nem tűrte. Egy Förster nevű ember jött ide intézőnek. Tiszta magyar. Förster. A Tökös lapon körvadászat volt. Én is voltam nyúlhajtó igen minden télen. Egy Pólya nevű ember bérelte ezt a földet. Összetalálkoztak a körvadászaton. Azt mondja Förster. Szervusz, szervusz, szervusz! Nagy, vékony, szárazkóró ember volt. Na, készen vagy már a számadásoddal? Ez decemberben volt. Azt mondja Pólya, még nem egészen. Én már régen készen vagyok! Mit gondolsz, mennyi a hasznom? Tíz

pengő! Gondolkozzunk már el! Ennyi haszna lenne a gazdának 2100 holdon? Az a hatkarátos paraszt, az a kockásnyakú valódi magyar ember, az nem tudta megmondani, hogy mennyi a haszna. Csak azt, hogy ennyi maradt búzából, marhából, egyebekből.

Aztán kitört a háború. Mikor a Kormányzó Úrtól megkérdezték a környezetében lévők, hogy miért kell ez a háború, csak tönkretesznek minket, ő röviden ennyit mondott. Nem lehet az országot egy oldalon feláldozni! Súlyos mondat. Ennek a háttérben az rajzolódik ki, hogy nem vagyunk senkik. Semmi ez a tizenhárom vármegye. Mert a nagy hal úgyis megeszi a kicsit. A Kormányzó Úr nagyon jó ember volt. Csak egy baj volt. Az, hogy csak huszonöt esztendeig volt kormányzó. Nekünk jó volt. Kenderesen szerettük. Az utána jövő évtizedekben aztán úgy voltunk, mint a jány, mikor férjhez megy, és mondja neki a jánykori barátja, hogy jó urad van! Az meg azt mondja, igen, jó. Jó az uram, jónak látszik, de mikor az ágyban alszik. Mi is így voltunk az urunkkal majd ötven esztendeig. A Kormányzó Úrral meg úgy voltunk, csak el ne hagyna sose! A sors úgy hozta, hogy el kellett hagynia minket. De előbb még Horthy István ment el. Éppen itt szolgáltam az állomáson, mint vasutas, mikor a Kormányzóhelyettes Urat temették. Vonattal hozták a halottat, betették a kirakodó vágányra. Jött vele a temetkezési vállalat öt fekete lova meg a gyászokcsi. Rengeteg nép gyűlt össze, még a környékről is. A Kormányzó Úr ék is vonattal jöttek. Mikor megérkeztek, a tartalék gép, ami Kisújról jött, hátulról levette a szállító kocsikat. Ki volt jelölve, hogy a Kormányzó Úr kocsijának ajtaja a külön váróterem ajtajával elvágólag legyen, de centiméterre ám, hogy a Kormányzó Úr a szőnyegre lépjen. Közben azt a vagont, amiben a lovak meg a gyászokcsi volt, elhúzták a

*Magyarország kormányzója
és
kormányzóhelyettese*

magasrakodóhoz, mert azokat ott vetették le. Onnan már befogva ment a gyászkocsi a halottat szállító kocsi mellé, rátették a Kormányzóhelyettes Urat a gyászkocsira. Elindult a menet. Rögtön a koporsó után ment a Kormányzó Úr, a felesége, a Horthy István felesége, tehát a közeli hozzátartozók. Nagy tömeg volt. Lassan haladt a menet a kriptáj felé. Olyan szép lassan mentek a lovak, úgy tudták, hogy kell!... Én nem mehettem, mert szolgálatban voltam, nekünk meg kellett fordítani, összerakni a szerelvényt, váltót állítani...

A háború végén, október 9-én, amikor bejöttek Kenderesre az oroszok, nem mindent ők pusztítottak el. A nép is, abban is van mindenféle ember. A kastélyt is megrohanták. Akik át voltak itatva azzal, amit énekeltek, hogy vedd el a gyárat a lusta herétől, és akik a munkást meg a cselédet a kulákra uszították, azok raboltak ki mindent. Akik tudták a helyüket, tudták, mire születtek, a hiten keresztül tisztességes családi életet éltek és dolgoztak a Kormányzó Úr ideje alatt, azoknak a negyvenöt utáni világban ez bűnük lett. Hát az nem bűn, hogy ezután a negyven év után egymillió ember most a nincstelenséggel küszködik, bebúvó helye nincs, nincs neki Magyarországa? Azt a gyönyörű marhaállományt, azt a gyö-

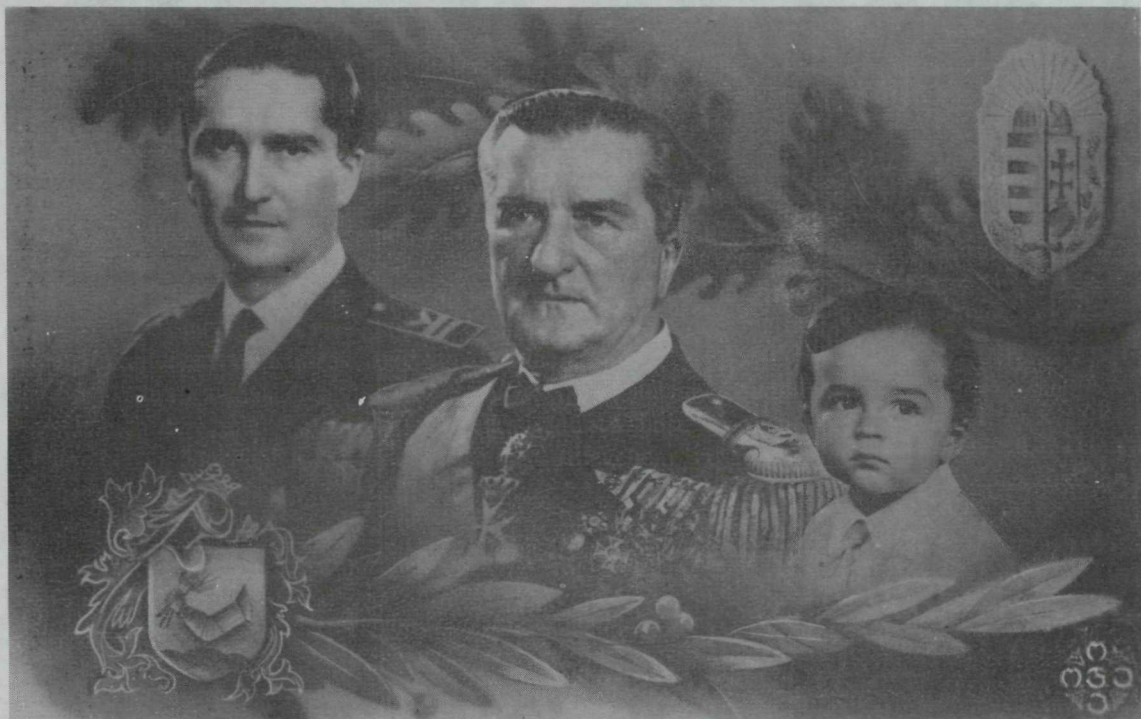
nyörű lóállományt, ami a Kormányzó Úr huszonöt éve alatt volt, ki kellett vágni a szemétdombra. Behozták ezeket a fekete marhákat. Kinek volt ebből haszna? Mert nekem, mint termelőnek, nincs. De a fogyasztónak se! Ennek a teje messze jár a jó tejhez! Nem tudnak nekem bemagyarázni blokktéglát piszkótaszelet helyett, csak azért, mert egyforma a színe!

1948-ban leseperték nálam a padot, a teknőből elvitték a húst. Feketés kellett vágni. Én neveltem, küszködtem a jószággal, a másik meg bejelentett, mert vágási engedély nélkül nem lehetett. Horthy Miklós ideje alatt nem volt ilyen! Annyit nevelt az ember, annyit vágott, amennyit akart. De nekem Rákosiék alatt el kellett számolnom. Szolnokról volt itt egy ember, annak. Mondom, nem maradt meg a vetőmagom. Lelőki a ceruzát, felugrik, azt mondja, hogy minek magának a fejadag? Magának sincs két gyomra! Igaz, nincs, csak egy van, az is szűk, kicsi enivaló fér bele.

Nyolcvanegy éves vagyok, de még mindig iskolába járok. Mindenből próbálok tanulni, mégsem tudom megérteni, hogy lehetett tönkretenni ennyire az országot? Szaharai sivataggá vált a virágzó kis Magyarország, és éppen most akarunk leszállni a lovunkról. Miért? Hogy gyalog menjünk és megegyük?

És így se érjünk célba? Miért nem volt senki ötven év óta, aki megfogta volna a kezemet, hogy gyere öreg, menjünk ki abból a mocsárból, mert ott fulladunk bele! Nekünk nagyon jó primásra lenne szükségünk, olyanra, aki úgy hegedül, hogy egyszerre tudjunk táncolni. Mert most csak ugrálás folyik.

Nagyon várom szeptember negyedikét. Ha megérjük, annyi nép lesz itt, hogy Kenderesnek nincs annyi lakossága. Biztosan lesz a tömegben egy csomó megbánó ember is. Bánják már, hogy danoltak a tömegben éjszakának idején: Menjünk Kiss László főjegyzőhöz, menjünk Lődi Edéhez, menjünk Koszlár Ferenchez! Meg, hogy lőjtek, ettől fél a burzsuj! Hát most mi legyen? Bocsássunk meg, mert nem tudták, mit cselekedtek? Na, és akinek csak a Kormányzó Úr huszonöt éve volt a bűne, s ezért kellett elpusztulnia? Mikor mondjuk már ki, hogy nem tudunk megbocsátani? De ha megbocsátunk is, ne tudjunk feleljeni! Erős kéz kéne az országnak. Mint a Kormányzó Úr volt. Hiába szabad egy nemzet, ha nem dolgozik! Hát ne legyünk már annyira gyávák, hogy ezt válasszuk! Jaj, Istenem! Szegény Magyarország! Micsoda fekete felhő van felette!

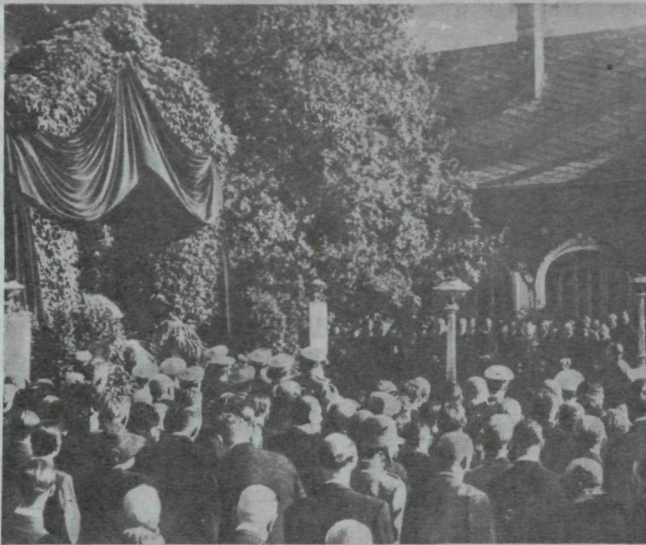

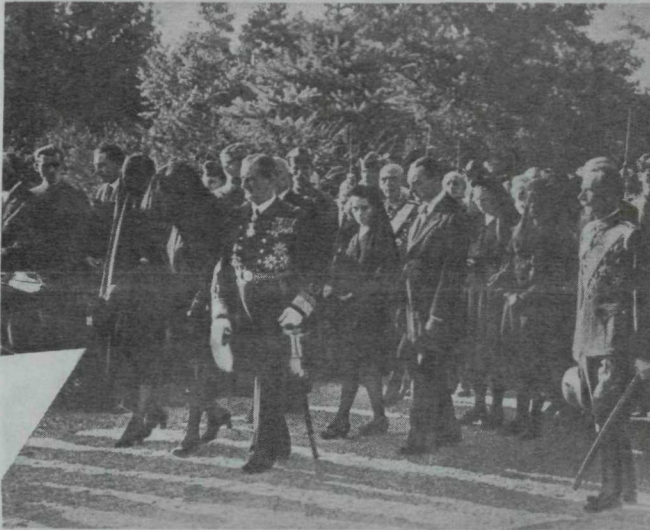
Horthy István kormányzóhelyettes temetése

(Képes Vasárnap, 1942. szeptember 1.)

Kenderes

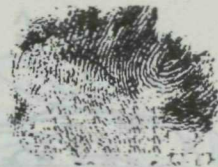

Megérkezik a koporsó a kenderesi Horthy-kúria főbejáratához. Jobboldalt: a Főméltóságú Ur etsőnek száll le a Turán-vonatról, a kenderesi pályaudvaron.

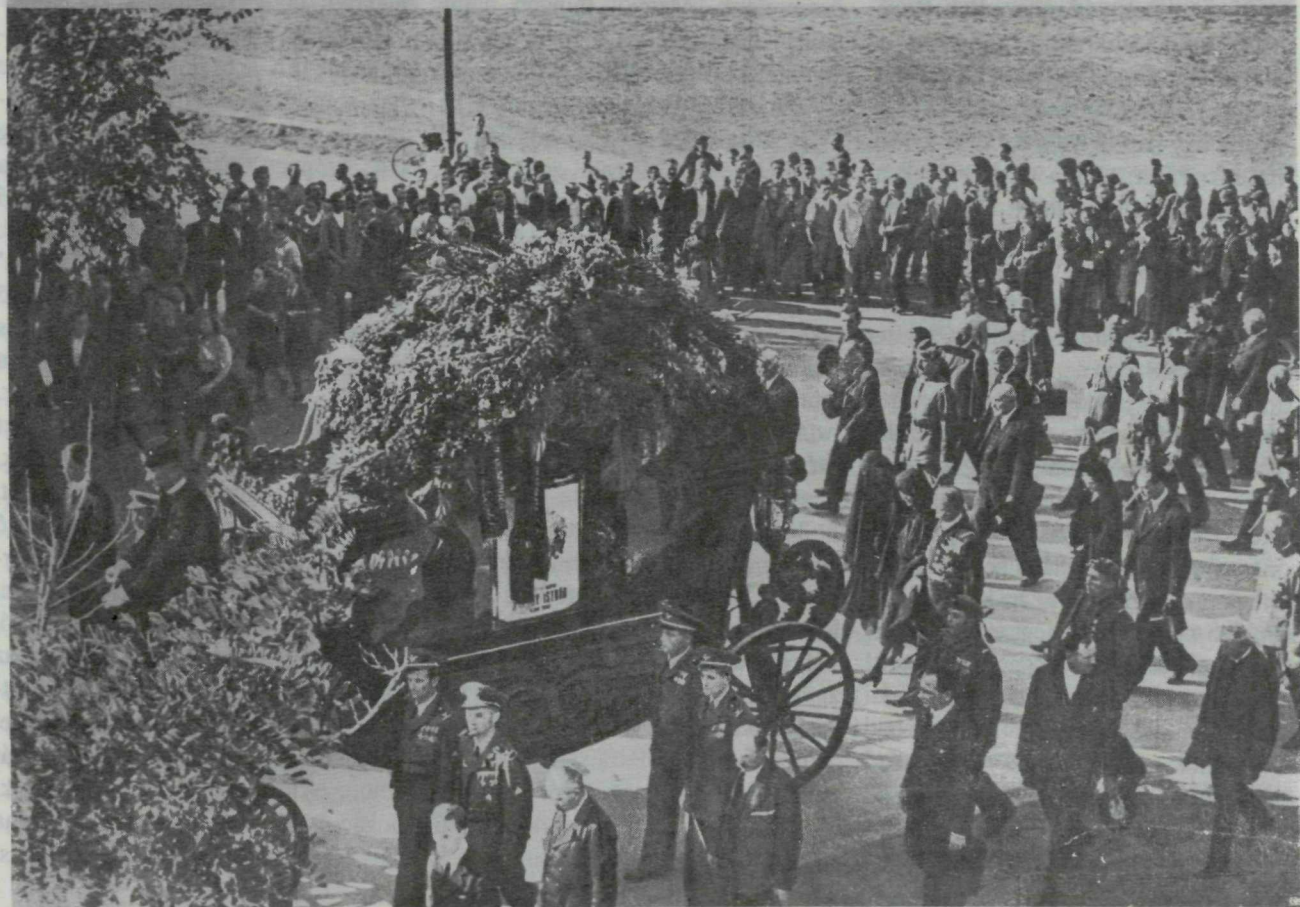

A gyászborult család utolsó útjára kíséri a koporsót Kenderesen kiemelik a Kormányzóhelyettes Ur koporsóját a Turán-vonathoz csatolt különkocsiból. Alsó képek: a koporsót a kúrián felállított katafalkra helyezik. Jobbra: a kormány tagjai a kenderesi gyászmenetben.

A Főméltóságú Pár és a Főnéltóságú Asszony a kenderesi kúria főbejárata előtti katalánknál. — Alsó kép: elindul a svábszecsai temető felé a Horthy-család sírboltjához.

Szilágyi Miklós

Kihasadt a gyomor!

Nígyszer vótam behíva így a katonaságho'. Mindenütt ott vótam. Ha hibák vótak, akkor: Sándor bácsi, gyereünk katonának! Hadifogságba is vótam három évig, onnat oszt most kerültem haza nem olyan rígen. Azt jól tudom: Danatriba fogtak el, Lengyelországba, partizánok fogtak el. Bejártam osztán én a világot! Kint vótam Brianszkba, abba a nagy erdőbe. Ott is vótam egy évig: fairtáson. Nem vót olyan rossz dógom azír. Éngem nem bántottak. Ahogy viselkedett az ember, úgy bántak vele. Nem vótak rosszak az oroszok hozzám. De vót oszt olyan, akit el is hántak. Vót rá eset. Na, ennivaló, a' kevés vót. Zabkenyeret sütöttek ott, meg kromplit, csalántot... Ezek a nímetek szerettük nagyon a csalántot. Azt mondták: vitamín. Na, akkor egyítek meg! Mink nem ettük meg. De a kromplit osztán!... Ráfolyamodtunk a fogságba: a kromplihajat is megettük. Mer nem vót mit enni, nem adtak! Hogy vót-i nekik vagy nem vót? Azt nem tudtuk, csak nem adtak. Keveset adtak. Meg: ahogy dógozott az ember, úgy kapott enni. Ha megcsinálta a normát, akkor megkapta a félkenyeret egy napra. Meg hat deci levest, hat deka kását. A kása vót az istenek, a' vót a legnagyobb, a kása! Én azír nem vótam olyan szorosságba eccer se, mer mindig szereztünk magunknak. De nem szabad vót! Én is bent vótam a karcerbe – úgy hitták a börtönt: karcber –, ott vótam két nap bezárva. Céklát loptam, oszt jólaktam céklával! Meg kromplit is lehetett... Kint vótunk dógozni valamerre, krompli vót, azt sokat vetettek, tudtunk lopni. De megettük még a kromplihajat is! Vót egy ilyen kis izénk, azt a kályhába betettük, oszt megettük. Nem vót baj, ha kormos vót! Engem nem vertek meg, eccer se vertek meg, eccer se... Aki nem dógozott! Aki nem jól viselkedett, vagy valami kárt csinált. Meg lopott! Nem szabad vót nállok egyáltalán, azt nem szabad vót. Még az övét is fűbelűtte! Elöttünk fűbelűtt eccer kettőt. Egy nagy krompliföld mellé mentünk, táboroztunk, vit-

tek akkor. Ki vót jelentve, hogy ne merjen senki se lopni, fűbe lövik. Két manuszt elfogtak! Nígyszegletbe beállítottak bennünket, osztánhát ott... De az övét is fűbelűtte, ha lopott, saját emberit, a ruszki! Meg aki szökni akart... Ajaj! Vót eccer két nímet, akkor vótam bezárva a karcerbe, hogy céklát loptam, oszt avval jólaktam. Haj, de jó vót! Azokat akkor hozták be. Csúnyán megkentük őket, a két nímetet! Dehát ki vót adva, hogy nem szabad megszökni. Vótak földiek, hogy: menjünk, szökjünk meg! Mondom: én nem megyek. Nem tudjuk azt se, hogy merre kell menni! Kint vótunk a nagy erdőbe: a'se tudta az ember, hogy merre menjen. Fairtás vót. Fát vágtunk, ilyen nagy fákat, egyet, kettőt, méknek mennyit adtak ki, attúl függött, milyen szíles vót a fa. Nők is vágták! Jó erős jányok vótak. Úgy vágták azok a fát, mint a hajdermenkű, mink se különben! Akkor oszt a lityimánt jött, szíjjelmírte, mink meg szíjjelfűrszeltük, oszt összeraktuk. Megvót minden napra: nekem kettőt, neked hármát, teneked ennyit... Levágtuk együtt, aztán összeraktuk. Ahho' kaptuk a normát: a kajeszt... Na, a tél, az elíg hosszú vót! Kaptunk ruhát, újat nem, de ócskát, jó erős ruhákat, hogyhát nem fázott. De azír csak megfázott az én kezem is! Lehullott a körmöm a lábomról is, a kezemről is. Gyógyították azír: valami fekete művel kente, a körmöt olyan fogóval lehúzgálta... Szípen kinyótt mind, azóta oszt nem vót semmi baja. A lábom is meg vót fagyva, a térgyem. Még most is azt érzem, még most is fáj mindig.

Télen oszt nem kellett... Mer olyan hó vót ott télen, hogy nem lehetett tülle vágni! Akkor bent: fódtuk a ruhát. Rossz ruhákat adtak, az egyik fekete vót, a másik piros, a harmadik kík – amilyen fótót adtak. Meg amilyen cernát adtak... Tűt is adni kellett, nekünk nem vót semmi... Pufajkánk is vót! A' jó vót, a' vót a legjobb. Csak ócska vót! Meg: tetűk vótak benne. Sok tetű vót eleinte, oszt akkor jelentettük. Vót

mindenkinek egy parancsnoka, jelentette, azután osztán gondunkat viseltük: másik esztendőbe mán fertőtlenítettük. Jártunk fertőtlenítőbe, jártunk minden héten fürdőbe, úgy oszt lassan eltűnt az a fíreg. Azok szerettük! Azt mondták: jobb a tetű, mint a bolha, mer a tetű nem ugrik, de a bolha az elugrik. A tetűvel is foglalkoztunk mink... Letettünk egy kis papírt, akkor benyúlt az ember a hóna alá – foghatott ott! – hármát-nígyet fogott, rátette a kezit mindenki a magáéra, oszt elengedte. A' nyert, akié a leggyorsabb vót. Aki-nek kenyír vót, valamennyi maradt, vagy valami, nagyobb normája vót egy kicsit, csak a' játszott. Vagy több leve-se vót egy kicsit... Ilyesmivel foglalkoztunk. Így tőttek az idők elfele... Meg osztán nappalra mindig kivittek bennünket: ide kellett huszonöt ember, amoda. Civileknél is vótunk: háztetőt csináltunk, miegymás. Azok oszt adtak egy kicsit többet. Jöttek sokszor hoz-zánk, két-három ruszki, négy, mikor mennyi, hogy kéne neki két ember vagy három ember dógozni. Akkor ki-mentünk. Én is: háztetőt csináltam! De 'isz nem értettem hozzá, nem csináltam én soha. Itt cserép vót, ott meg izé... zsúptető vót, dehát láttam ithuba a nádas házat hogy csinálják, ahho' való vót. Aszonta: karasó! – jó, aszonta rá. Azok oszt enni adtak nekem... 'Isz a' vót a baj, hogy kevés vót a munkaerő nállok! Kolhozokba is mentünk, ott is vótam sokat. Nem sokat vótam én a lágerbe, mer mindig jöttek: vagy tíz, vagy tizenkettő, vagy húsz kellett, oszt mentünk. Amit kellett. Csípeltünk, olyan csíplő vót... ennél hosszabb vót, egy hosszú valami... Hogy zsúptető vót, úgy szálankint csípelgette ki, szórtuk bele a rozst, az osztán verte kifele. Meg deráltunk is, vót olyan deráló, hogy hengerbűl vót, oszt hajtotta az ember. Mint itt a csirkének, csak liszt-té!... Kicsit tőtöttünk bele, oszt lisztet deráltunk az öregasszonynak. Malokát sütött, oszt: most jólakunk, gyerekek, pogácsát eszünk! – mondom. A mama azt süt... Jártunk mink ki kaszálni is,

sokminden ilyen vót. Hogy magyarázam? A lityinántnak... Vót egy nagyon szép jány, az orosz tiszt vót a vőlegénye, hát oda jártunk mink ki színt kaszálni az öregnek. Reggel mindig a vót az első, hogy fűrszelni kellett: fát vágni a mamának. Az erdő nem messzi vót, oda jártunk ki kaszálgatni, oszt oda is kijárt az öregmama mindig, meg az öregember, battyogott kifele egy kis bődönnyel, hozott valami kis levest, meg kenyeret, oszt ott ettünk. Én nem sokat éheztem, mer' szerettem így menni mindig. Nem szerettem a lágerbe. Hat deci leves, hat deka kenyér? – e' vót az ebéd... Pogácsát sütött a mama! Termett ott a házaknál ilyen nagy szemű fekete paszuly, mink meg asztitük: cseresznye! Azt rakott bele az öregmama. Hajjátok, jólakunk most, meggyet eszünk! De fínom vót az is, olyan vót, mint a gesztenye. Jólakunk pogácsával, mikor hazamentünk a kaszálásból!... A padon háltunk mindig, jó erdei szína vót, oszt abba háltunk. De a létrát elvette az öreg! Tolmács mindig került, amék tudott magyarul is, jött, hogy: nincs valami baj? Ha nem vót, akkor elment. Került egyet, ahun foglyok vótak: kinek mi a baja, vagy panasza... Mikor kolhozba mentünk, vagy valami parancsnoknak mentünk ki dógózni, akkor nem jött velünk ő. Kérdtük, hogy: nem szokunk meg? Nem szokunk! 'Isz azt se tudtuk, merre kellett vóna indulni. Vót olyan, mondom, akik megszöktek: a nímetek, mikor a karcerba vótam, oda tettük be éppen. De csúnyán össze vótak törve! Vót olyan magyar velem, aszonta, hogy: szokjunk meg! Szokjete – mondom. Ha megmaradok, jó lesz. Ha nem maradok, akkor amúgy se maradnék meg, mer megmondták: akit a határba meglátnak, hogy valamerre megyen, azt lelővik. Látszott rögtön, amék fogoly vót, hogy hogy vót őtözve... Télen meg olyan munka vót odabe a lágerbe, hogy favágás. Mer amit az erdőbe kivágtunk fákat, magosan vágtuk, a törzse benne maradt. A törzsit nem mink szedtük ki: jöttek tankok, azok szedtük ki. Azokat osztán szállították a lágerbe, ezeket kellett vagdalni, evvel tüzeltek. Ott ígett ijjel-nappal a tűz, oszt főztek! Hát mink is tizenhárom-tizennégy ezren vótunk...

Nímetek is vótak! De jó gyerekek

vótak azok is. Olyanformán vót, mintha kétféle vágnánk ezt az udvart, oszt azon a ríszin nímetek vótak, emezen meg magyarok. Együve nem zárták őket. Így a nímetekkel nem vótak kibékülve a ruszki. Haragudtak a nímetekre! Pedig nem vótak azok se olyan rossz gyerekek. Mán velünk szembe, ott... Azok sok játékot-miegymást csináltak! Mikor kijártunk dógózni is, a játékot vittük, oszt az orosz gyerekek... Hú, annyi gyerek! Szaladt közénk! Ott vótak a ruszki körülöttünk, de hiába kiabált, nem lühetett. A gyerekek csak szedtük össze a játékot, oszt kenyeret hoztak, meg szalámit, meg vót ilyen izé... sült hal, azt is hoztak... A gyárba dógózott egyik, a másik meg amott dógózott, szerzett egy kalapácsot, ezt-azt, oszt kifaragta szípen. Vót osztán olyan orosz is, hogy a sarkon... Vót ilyen kerek kas, a' teli vót pogácsával sütvé, oszt adta el, árulta. Ha adtak írte pízta a foglyok, jó, ha nem adtak, úgy is jó. Vót olyan is, egy jó ruszki: a vonat megállt, mellette árultak így kaskába, a ruszki felkapott egy kaskát, oszt behajintotta a vagonba. Az öregasszony meg kiabált, hogy: jajj, a kaskámat!.. Jólaktunk a vagonba! Olyanformán vót az: hogyha olyanhelyt dógózott az ember, péküzletbe, vagy ilyesmi, ott nagyon jó vót. Vagy hizlaldába: ahun a hízókat vágták! Jöttek a sok magyar hízók... Olyanhelyt az ember szerzett. Velem vót egy pesti hentes, valódi hentes, mondom neki: idehallgass, komám, hogy kék kivinni egy kis húst? Egy kis pízre is szert tenni: innánk egy kis pájinka-félt... Az is úgy vót szegíny feje, a ruszki, hogy megvette: mink adtunk neki is. Mer' a foglyoknak meg kellett mindig lenni a kajának! Fiát osztán úgy tettünk pízre szert, hogy a rossz bakkancsot levetettük, a hentes meg vágta így hosszára a húst, oszt a talpába beletettük. Azon mentünk befele! Mer' a kapunál mindig egy öreg ő állt, olyan piszkafája vót, hogy elírt vele. De azír' nem úgy ment, hogy a zsebit ki, minden, csak megtapogatta, oszt jó' van. Ha vót valami: na, gyere, kamerád! – ezír' kellett vigyázni. Így szereztünk oszt egy kis pízta másnap: arra vezetett az őr bennünket, ahun mán várták, oszt ű is kapott belőlle mindig. Hun jó vót, hun nem vót jó a pájinka is. Olyat ittunk,

amilyet adott... Dohánt, azt kaptunk: minden nap egy jó nagy kanállal. Elíg vót egy napra. Mahorkát, azt kaptunk. Meg: leveles dohán vót a házakon kint, de ahho' nem szabad vót hozzányúlni. Azír' adtak a ruszki azt is mindig, avval nem vót probléma. Vót azír' olyan fogoly: olyan dohányos vót, hogy inkább a kenyeret eladta! Ott vót velem Ladányi Péter meg... a másíknak nem tudom a nevit... az is meghalt. Inkább a dohánt!... Meg leült: nem szeretett dógózni. A tetű ellepte, telement a feje tetűvel.

Naosztán hogy beteg lett, elvittük a kórházba, ott meg belenyírtak a fejibe, elfertőzött, osztán meghalt. Aszonták: meghalt, komám, a földid! Vót ilyen sok: inkább a dohánt szíttá, mint megette vóna azt a kenyeret. De Sándor bácsi nem! Inkább megettem a kenyeret, még a kenyírhajat is! Én inkább eladtam a dohánt... Mondtuk ott, egyik a másíknak: Te, idehallgass, a kenyeret edd meg, baszd meg, mint azt a rohadt dohánt! Az tartja benned azt a kis lelket, az a kenyír, meg az a kis leves. Nímelyik: neki többet ír a dohán, inkább azt szíjja! Akkor szíjjad, baszd meg... Ott is maradt az olyan, ott bizony, ott temették el. Ha eltemették! Soha nem tud rulla a családja semmit, amék ott az erdőbe elesett. Olyan sűrű vót ott a gyom, meg minden, hogyha oda leesett, csak a farkas szedte fel... Dógózni kellett, akkor vót az a kis enivaló! Igaz, hogy felnyit kellett vóna dógózunk, mint nekik a ruszki-nak. Nekünk felnyit kellett! Meg lehetett azt csinálni... Fűrsztelepen is vótunk, nem is tudom meddig, vagy négy hónapig. Fűrszeltünk! Még mindig egy kicsit meglátszik: a sablon idehajintott, fonákul tettem bele... Egy kis lengyel vót velem, aki tanított. Odavitük mint civilt dógózni Lengyelországból. Ilyen kicsire elvagdaltam, dróttal összekötöttem, és az ablakon kihajintottam egy köteg fát mindig. Jött a kisasszony írte, oszt hozott nekem kenyeret, ezt-azt, halat, mikor mit tudott. A kis lengyelnek meg vót egy kis kotlija, abba kolompét vagy ilyesmit, amit főzött otthon a felesége, elhozta nekem. Nagyon jó kis ember vót! Na-

gyon nehezen tudott magyarul, azután mikor a tolmács jött, azáltal tudtam egy pár szót vele érteni... Mikor esteledett, akkor a foglyokat összeszedték, osztánhát vitték befele a táborba. Olyan másfél kilométerre lehetett a láger. Akkor mán nem vót olyan rossz világunk a lágerbe. Mán utóbb fürödni kellett, vagy akart, vagy se: davaj fürödni, elvtárs! Amúgy nem bántották az embert. Mán, ugye, abba a lágerbe, amébe én vótam, abba nem. Éngem nem ütöttek. Egy se. Eccer se. Még a kezit se tette rám. Mer úgy viselkedtem! De vót ám olyan, aki összetűzött: nem úgy beszélt, meg összeveszett vele, azt megfogta a ruszki is!... Na, mikor jönni akartunk hazafele, ilyen küldöncök vótak vagy mik, tolmácsok, mondták ott, hogy mi van Magyarországon. Kijelentették, hogy mindenki a vöröshadseregbe pártoljon. Mindegy mán nekünk, mondjuk, akárkire pártolunk, csak mehessünk hazafele! Nagy gyülekezet vót, oszt egy nagy orosz tábornok – ilyesmi lehetett, mer jó nagy ember vót, meg piros nadrág vót rajta – az

osztán magyarázta, hogy ilyen világ lesz. Mán mostan egygétünk, meg ez, meg az, ilyesmiket. Egyik haligatta, a másik aludt. Mos'mán megyünk hazafele, jóvilág van otthon, hogy viselkedjünk, mint viselkedjünk. Mindegy nekünk, csak hazamenjünk mán! – aszontuk. Másnap tényleg szedték az embereket összefe. Jött oda három-i vagy négy, osztán izélte a hónaalját az embernek. Améknem vót bilyogos, azt erre, emeztet emerre. Az ment a vagonba, amék bilyogos vót, az még ott maradt. Meddig maradtak azok ott? – nem tudtuk... Mikor oszt jöttünk hazafele, mán akkor adtak ám jobb kosztot. Mink is: kását kaptunk, de kolbásszal főzték. Hát bizon' amék jólakott! Nem szabad vót sokat enni, megmondták ott, mikor eljöttünk. Mer ritka vót a gyomor! Olyan vót a gyomor, mint mikor a disznónak a hurkát megkaparják. Oszt: kihasadt a gyomor! Két cigány hótt meg Romániába, ott jöttünk keresztül. Mer akkor mán lehetett szerezni ilyen kerek kenyeret, meg dinnyét, kolompért. Nagyon jóllakott, oszt meghótt! Velünk jött két halottas kocsi is, abba rakták be őket. Hogy hun

szedték ki, azt nem tudjuk. Mink jöttünk egészen Debrecenig, ott mán nem vót... Mikor megírkeztünk Debrecenbe, ott a vereskereszt: meg vót az összes udvar terítve!... Nagyon gyenge vótam, mikor hazajöttem! Nem vótam harmincöt kilónál több, mán akkor annyira lesóványodtam. Pedig megettünk mink mindent: ha uborkát találunk, kenyírhajat – nem számított. Mikor hazajöttem is... Nem itt laktam, a túlsó városszfen, osztán kert vót ott, vót uborka, tök, miegymás. Mikor kimentem a kertbe: ej, a csudát, itt van ennivaló! – így magamba. A mama meglátta, aszongya: nízzed, kicsinál bátyád! Az öcskös ott lakott. Ettem az uborkát, azt a sárga nyers uborkát! Hát te kicsinálasz?! Rögtön fogta a kapát, mind kiverte: ezt osztán nem eszegeted, a disznónak való! Órizni kellett, az ajtót zárni kellett tüllem! Mer mikor megettem egy félkiló kenyeret meg egy liter tejet, nem éreztem, hogy ettem-i vagy se. Megmondták pedig, hogy sokat ne együnk... Sokszor vót úgy az ember, hogy ésnél se vót!

(Elmondta Kürti Sándor, szül.: 1900, Kisújszálláson, 1991-ben)

Tőkés Sándor: Téli táj, szélmalommal

Kiss Erika

Történelmi „mesék”

Egy magyar művész emlékei a huszadik századról*

Jászberény egyik rég lakatlan, de jó állapotban lévő lakóházán sokáig árvalkodott az „Ez a ház eladó” tábla. Idén tavasszal aztán szorgos kezek tartozták, csinosították, tették újra ott-honossá. S a csengő mellé apró táblácska is került, rajta ez áll: Hamza D. Ákos. Ám az új lakó nem nevezhető egyszerűen friss városi polgárnak. Már csak azért sem, mert tartózkodási engedélye egy évre szól, útlevele brazil. Talán ő maga sem tudja megmondani, hogy hányadik lakása ez.

Hamza Dezső Ákos élettörténetét sokféle jelzővel lehet illetni. Ha fennköltten akarom fogalmazni, akkor a történelem viharait, a magyarság tragikus bolyongásait, a hontalanság keserű hányattatásait is emlegethetem. Az sem valótilan, ha a magyar művészet európaiságáról, nemzetköziségéről írok, hisz Párizsban, Rómában, Sao Paulóban is jól értették művészi alkotásainak mondandóját. Ákos bácsi azonban egyszerű, őszinte ember. Nem szereti a fennkölt magyarázatokat, a belemagyarázásokat. Festői stílusáról valaki azt mondta: absztrakt szürrealista. Erre ő: „én nem tudtam, hogy ezt csinálom, de ahogy néztem a kész képeimet, kénytelen voltam elfogadni. Szerintem az alkotónak az a dolga, hogy a lehető legtökéletesebben végezze el munkáját, a többi a néző feladata”.

Egyszerű gesztusnak mondja, hogy a birtokában lévő alkotásait Jászberénynek, a Jászvárnak adományozta. S az is szinte törvényszerű, hogy ide, a képek közelébe települt háza. A jászladányi vasúti tiszti és a székely asszony egyszem fia hogyan lett festőművész, filmrendező, antifasiszta ellenálló, újságíró, forgatókönyvíró, producer? A század első éveiben hogyan alapozódott meg egy művészi életút? Az első élményeit így meséli:

– Egyszer karácsonyra egy festődo-

bozt kaptam meg egy forgatható mozi-
vetítőgépet. Attól fogva e két dolog
volt a kedvenc időtöltésem. Ez olyan
volt, ami talán ma is ismerős, hogy egy
karral forgatni lehetett egy dobozt. At-
tól függően, hogy milyen gyorsan te-
kerte az ember az oldalán lévő rajzo-
kat, a mozdulatsor megelevenedett, fo-
lyamatossá vált. Ez csoda volt szá-
momra. Attól fogva hol forgattam, hol
festettem. Öt-hat éves lehettem akkor.
Nagyon szerettem nagyapámat. Ő
Jászberényben volt néptanító, sokat
voltam nála szünidőben. Tőle tanul-
tam, s vallom ma is: minden ember
élete annyit ér, amennyit használ em-
bertársainak.

A tehetséges fiatalember útja a Kép-
zőművészeti Főiskolára vezetett, ahol a
festészetet Csók Istvántól, a szob-
rászatot Kisfaludy Strobl Zsigmondtól
tanulta. A főiskolával párhuzamosan a
jogi fakultást is látogatta, családja szí-
vesebben látta volna ezen a pályán. Az
abszolutóriumot itt is megszerzi. Csók
István révén azonban elnyer egy hat
hónapra szóló ösztöndíjat, s 1926-ban
Párizsba utazik, ahol kisebb megszakí-
tásokkal 15 évig él.

– Az ösztöndíj arra volt elég, hogy a
lakást fizessem. Ennivalóra már nemi-
gen futotta. Természetes volt hát, hogy
dolgoztam. Három év alatt annyi anya-
gom gyűlt össze, hogy tárlatot rendez-
tem a Galeria Miromesnilben. Ezek a
műveim mind elvesztek. Amikor 1935-
ben hazajöttem, egy barátom segítsé-
gével a festményeimet egy pincében
helyeztük el. Kitért a háború, sosem
találtuk meg utána. Fiatalkori alkotása-
im a román megszállás alatt, 1919-ben
vesztek el valahol Aradon. Budapest
ostroma pedig azokat tette süllyesztő-
be, amik közben születtek. Így csak az
1950 óta festett képeim, készített szob-
raim vannak meg. Ezek egy részét
adományoztam Jászberénynek.

– A párizsi évek alatt ismerkedett
meg a filmezéssel. Ez hogy történt?

– Nagyon egyszerűen. A fiatalok
akkoriban, gondolom most is, adtak
egymásnak tippeket, ötleteket, hogy le-
het pénzt keresni. Így kerültem a film-
gyárba, ahol mindenféle lóti-futi mun-
kát csináltam. Persze akkor a filmké-
szítést nem lehetett másként megtanul-
ni, csak ha ott volt az ember, elleste,
hogyan csinálják. Mivel engem nagyon
vonzott a dolog, mindig ott voltam,
figyeltem. Valóban René Clair asszisz-
tenseként is szerepeltem. Olyannyira
meghatározó volt ez az élmény, hogy
filmrendezőként folytattam pályafutá-
somat később.

– Most még maradunk kicsit Pá-
rizsban. Úgy tudom nemcsak a festé-
szet, a filmezés jellemezte ezeket az
éveket, hanem az újságírás is.

– Valóban így volt, de ez úgy mellé-
kesen történt. Bajcsy-Zsilinszky lapja-
inak, az Előőrnek, a Szabadságnak
küldtem cikkeket. A Távirati Irodának
is tudósítottam, de svarcban. Akkor a
technikai adottságok olyanok voltak,
hogy Budapest hívta megadott időpon-
tokban Párizst. A tudósítónak pedig
várni kellett a hívtást, s utána elmonda-
ni a szenzációs híreket. Egy nap alatt
hat hívtást volt. Egy ember nem tudta
megoldani, hogy minden hívtásnál ott
legyen, közben híreket is szerezzen,
meg aludjon, éljen. Szóval egy ba-
rátom, ha jól emlékszem, két hívtást
átadott nekem. Nem volt ez hivatalos,
de hallgatólagosan elfogadtak. Még
egy világszenzáció részese is voltam.
1932-ben az elnökválasztás igen soká-
ig húzódott. Már több hívtás is volt, de
eredményt nem tudtunk mondani. A
szerkesztőségben sok nemzet tudósító-
ja rágta a körmét, s latolgatta az esélye-
ket. Már Mária, a feleségem is bejött
értem. Az elnökjelöltek életútjai ott
voltak az asztalon. Az egyiket, a lege-

* Az interjú 1989 júniusában készült Jászberényben.

sélytelenebbnek tűnő Lebrun-t fel-emelte, s lefordította magyarra. Nekem közben bejött a budapesti hívás. Bementem a fülkébe, ekkor egy gyorsfutár az üvegre tett egy cédulát, amin az állt, hogy Lebrun nyerte a választást. Én leadtam a Mária által lefordított szöveget. A többiek már ott szitkozód-
tak, hisz nekik is kellett volna a telefon. Így aztán a nagyvilág Budapesttől értestült a szenzációról.

– Végül is Párizsból miért tért haza 1935-ben?

– Én minden évben hazajöttem pár hétre, hónapra. 1935-ben sem úgy utaztunk haza a feleségemmel, hogy most végleg itt maradunk. Az igazi motivációt Bajcsy megjegyzése adta. Könnyű nektek, mondta, ti visszamentek Párizsba, mi, akik itthon élünk, helyettetek is tartjuk a hátunkat. Hát nem, én helyettem ne tartsa senki a hátát! A rosszat is vállalni kell. Párizsban sok magyar élt. Ki így, ki úgy próbálta megtalálni a lehetőségeit. Voltak, akik görcsösen igyekeztek franciává válni, s feladni hazájukat, magyarságukat. Ám magyarságukat elvesztették, franciává meg nem lettek. Persze akadtak, akiknek sikerült, például Vásárhelyinek, akit Victor Vasarelyként ismer a világ. Vagy Vágó Péter világhírű építésznek. Ő is francia karriert futott be. Nekik sikerült, de a nagy többségnek nem. Szóval vállalni kell a magyarságunkat, s legfőképpen itthon. Ezért maradtunk akkor.

– Ejszünk szót Mária néniről is, hisz ő, gondolom, nemcsak a fordításban segített.

– Valóban nem. Ő az élet sava-borsa. Ráadásul remekül emlékszik az évszámokra. Én a történetekre, így ketten érünk valamit. Ő is művész, divattervező. Családja sem jelentéktelen. Édesapja az a Lehel Ferenc művészettörténész, művészeti író, aki megmentette Csontváry műveit a feldarabolástól. Édesanyja pedig szintén festőművész volt, s ő is Bajcsy-Zsilinszky Endre, Talpassy Tibor, Szalay Lajos társaságához, baráti köréhez tartozott. Az én Máriámnak a filmes korszak újat hozott, jelmeztervezőként is dolgozott itthon és Brazíliában is.

– Időrendben ott tartottunk, hogy 1935 végén hazatértek. Ezzel pedig elkezdődött a filmes korszak.

– A hazai filmgyártás kezdeti évei voltak ezek. Akkoriban 2-3 hét volt egy film forgatási ideje. Nagyszerű művészekkel dolgozhattam: Karády Katalin, a Latabár-fivérek, Simon Erzsébet, Jávor Pál, Szörényi Éva, Fényes Alice, Benkő Gyula. Tulajdonképpen kenyérkereset miatt kerültem a filmgyárba. A bérelszámoláshoz osztottak be. Azonnal rájöttem, hogy itt abszolút rosszul mennek a dolgok. S mivel volt már tapasztalatom a filmkészítés technikájában, javaslataimat meghallgatták. A filmgyártás üzleti vállalkozás. Tehát csak úgy érdemes csinálni, hogy megérje.

– Tulajdonképpen Ön készítette az első magyar tudományos-fantasztikus filmet, a Szíriuszt, 1942-ben.

– Gyermekkorom kedves története volt Herczeg Ferenc Szíriusza. Először 1940-ben az ő művének felhasználásával készítettem a Gyurkovics-fiúk c. filmet, majd '42-ben a Szíriuszt. Tudja, ez nagy munka volt, s drága, 19 napig forgattuk. Nagy technikai előkészítést igényelt.

– Persze nemcsak ezt a két filmet készítette Ákos bácsi.

– Tizenegy nagy film a hazai termés, meg több rövidfilm. Olaszországban két filmet csináltam, majd Brazíliában egyet.

– A filmes korszak azonban politikálással is tele volt. Bajcsy-Zsilinszky Endre baráti köréhez tartozott a Hamza-házaspár. Bajcsy-Zsilinszkyvel hogyan ismerkedett meg?

– Féja Géza mutatott be neki. Ő Zsilinszky újságjainál, az Előörsnél, majd a Szabadságnál volt fontos poszt. 1929-ben ismerkedtünk meg, s nagyon jó barátság alakult ki köztünk, ezt a hasonló politikai gondolkodás is segítette. Zsilinszky egy végtelenül tisztességes ember volt. S hiába voltam távol, a hazai kapcsolatokat ápoltuk, fenntartottuk. Nagyon jó barátommá vált Talpassy Tibor, aki írt is Zsilinszkyről két könyvet. Sajnos már ő is meghalt, így igencsak egyedül vagyok Zsilinszky barátai közül életben.

– Talpassy Tibor azt írja egyik Bajcsyról szóló könyvében, Önből

azért lett producer, hogy így jusson nagyobb összeghez, amellyel támogatni lehetett Bajcsy-Zsilinszky politikai törekvéseinek megoldását.

– Pontosan így van. Borzasztó dolog volt, hogy a Szabadság minden egyes lapszámának megjelenése kétséges volt, mert a nyomdával fillérezni kellett, hogy futja-e még a pénz. A legharcosabb antifasiszta lap ez volt Magyarországon. Szívügyemmé vált, hogy ez éljen, ezért szerettem volna a biztos anyagi háttereit ily módon, a magam szerény eszközeivel segíteni. Üzletileg is csinálni a filmet, nemcsak művészileg.

– Magyarországnak nem éppen derűs korszaka az 1936-tól 46-ig terjedő időszak, amikor itthon dolgozott. Az Ön élete is sajátos utat vett. Az ellenállási mozgalom, mondhatni, átjárt lakásán.

– Viharos évek voltak, tagadhatatlan. De láttuk, tudtuk, ez a gyilkos őrdület nem tarthat soká. A józan észnek felül kell kerekedni. Ezért csatlakoztam Bajcsy-Zsilinszky mozgalmához, mert ő komoly politikai tényező volt. 1944. március 19-én, amikor a németek bevonultak, minden politikai szervezet működését betiltották. Nos, ezen a napon alakítottuk meg a Magyar Filmmunkások Szabad Szakszervezetét. Tulajdonképpen ez egy ellenállási csoport volt. Kapcsolatban voltunk Somogyi Miklóssal, a MÉMOSZ akkori elnökével. Neki pedig jó kapcsolata volt a kommunistákkal, Rajk Lászlóval, Sándor Pállal és másokkal. Rajkot egyébként még Párizsból ismertem. Többek között a mi lakásunkon voltak a találkozók. Egy filmes lakása amúgy is átjáróház, mindig nagy társaságunk volt. Nem volt hát feltűnő, hogy kik jönnek-mennek. Megfordult nálunk Sándor Pál, Kállay Gyula, Ortutay Gyula, Rajk László, Losonczi Géza.

– Zsilinszky Endrét is bújtatták.

– Amikor '44. október 15-én kiszabadult, nem mehetett haza az Attila úti lakására, hisz tudtuk, hogy figyelik. Vácra ment egy ismerős családhoz, Zsoldos Károlyékhoz. Mi, akik Pesten voltunk, szerveztük tovább az ellenállást. A hadi és belpolitikai helyzet olyan volt, hogy már fegyveres akció is szóba került. Egy hiteles katonaember

kellett, aki egyrészt ért a dologhoz, másrészt elfogadják a kommunisták, a szociáldemokraták, s más, az ellenállásban résztvevő erők. Bajcsy-Zsilinszky volt az a politikus, aki vállalta a vezetést. A katonai szakértelmet Kiss János altábornagytól reméltük. A megbeszéléseket, a kapcsolatokat sokféle módon tartottuk. Volt egy jó búvóhelyünk. A sikló alsó állomásának tetején lévő teraszról jól beláttuk a környéket, a várost. Itt nem lephetek meg bennünket. A Margit híd felrobbantását is itt éltem át. Ekkor hívtuk vissza Vácról Zsilinszkyt, s hoztuk össze a találkozót Kiss Jánossal. A Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága megalakításának koncepcióját az én Feszty utcai lakásomban dolgoztuk ki. Körülbelül 10-12 napig nálam lakott ebben az időszakban Zsilinszky.

Az élet pedig furcsa kalandokat írt ebben az időben. Bajcsy-Zsilinszky szeretett volna Újszászival, azt hiszem István volt a keresztneve, mindenáron találkozni. Ez az Újszászi jobboldali kémelhárító tiszt volt, de abszolút tisztességes magyar ember. Tudott sok információt, s Bandi bízott benne, mivel ugyanúgy gondolkodott mint mi. Így elkerülhető lett volna, hogy beépüljön az ellenállásba besúgó. Szóval égre-földre kerestük az Újszászit, de sehol sem találtuk. Budapest ostroma vége felé – ez már 1945 elején volt – lementünk a pincébe egy légiriadókor. Ott találkoztunk az alattunk lévő lakás tulajdonosával, aki nyugalmazott huszártiszt volt. Azelőtt sose mentünk le a pincébe, mert akit bújattunk, nem vihettük. Most aztán elbeszélgettünk, s kiderült, hogy ők bújatták Újszászit – akit a Gestapó is keresett –, akiért mi tűvé tettünk mindent. Ráadásul a ház-mesterünk veje, aki csendőrségi nyomozó volt, figyelte a házat, mert ő őrizte Újszászit.

– Ilyen sztorit valóban nehéz lenne kitalálni. De erre már csak Bajcsy-Zsilinszky halála után derült fény?

– Igen. Szomorú az ő és a többiek elfogásának története. Makay Miklósnak, a fűzfői Nitrokémiai Ipartelep igazgatójának lakására volt találkozó megbeszélve. Előtte engem Zsilinszky felesége, Mickó felhívott, hogy beszélni akar velem, találkozzunk. Én el is

mentem a megbeszélte helyre. Esett az eső, Mickó nem jött. Így Makay Miklóshoz a tanácskozára nem mentem el. Ott pedig sorban letartóztatták őket. Nagy Jenőt, Zsilinszky helyettesét, Makay Miklóst, dr. Tartsay Vilmost, Boldizsár Ivánt, Kiss Jánost, Almásy Pált, Révai Kálmánt, Balássy Miklóst, Schreiber Róbertet, Tóth Istvánt, Kővágó Józsefet.

– Mi történt Budapest ostroma után?

– Amint lehetett, feljöttünk a pincéből, s hozzáláttunk a romok eltakarításához, élelemszerzéshez. Az első kerületben a nemzeti bizottság tagja lettem. Első tennivalóink közül arra emlékszem, hogy felnyitattuk az éttermeket, az ott tárolt élelmiszereket szétszortottuk, népkonyhákat állítottunk fel, s enni adtunk az embereknek. Az orosz katonai parancsnoksággal közösen szerveztük meg a rendőrséget, vagy inkább karhatalmat kellene mondani. A lényeg az volt, hogy a közrendet valahogy biztosítsuk. Az oroszok adtak 80 fegyvert, 80 ruhát. Ezek a ruhák Horthy Miklós magyar testőrségének egyenruhái voltak. Az emberek ezt ismerték, tudták, magyar rendfenntartóval van dolguk. Az őrzőket úgy állt össze, hogy egy magyar s egy orosz katona járt együtt. Ha orosz katona csinált valami disznóságot – sajnos ők is raboltak, fosztogattak, visszaélve a felszabadítók helyzetével –, akkor az orosz járőr intézkedett vele szemben; ha magyarokat kaptak el, akkor a magyar „rendőr” előtt kellett számot adni tetteiről. Az élet így indult meg azon a tavaszon.

– A közéleti munka azonban nem ért véget. Hamarosan a Művészeti Tanács filmes képviselője lett. Aztán a MA-FIRT filmiroda vezetője is. Ez mi volt?

– A filmhíradókat készítettük. Például Nagy Imrének készítettünk a földosztáshoz propagandafilmet. Én nagyon kedves embernek ismertem meg. Az elkészült anyagokat mind megnézte. Jókat beszélgettünk, politizáltunk a vetítőben. Tisztelte Bajcsy-Zsilinszky Endrét. Nagyra tartotta a földpolitikája miatt, ami elég közel állt végül is Nagy Imre koncepciójához. A lényege a földosztás volt, de bizonyos területe-

ken a szövetkezés gondolatát sem utasította el.

– Sűrű volt tehát az élet ezekben a hónapokban. Hamarosan újra elhagyta Magyarországot, miért?

– Ortutay Gyula megbízásából indultam ismét Párizsba 1946 elején. A Magyar Központi Híradó Rt. elnökeként azzal bízott meg, hogy a televíziózással ismerkedjek meg, tanulmányozzam a dolgot; s hazatérve, a Magyar Rádió televíziós osztályának megszervezésében vegyek részt. A kiutazás azonban nem volt sima ügy. Franciaországgal még nem tisztázódott Magyarország kapcsolata. Az utazás tehát legális volt, de csak magamra számíthattam. Vas Zoltánt még Párizsból ismertem, egy utcában laktunk. Most úgy segített, hogy kölcsönadta kocsiját. Bécsig vitt engem ezzel a fia, Vas Márton. Az utazás előtt Gerő Ernő utaltatott ki 100 dollárt, amit meg is kaptam. Bécsből már magam maradtam. Párizsban később Ortutay Gyula meglátogatott. Ott tudta meg nálam, hogy kultuszminiszterré nevezték ki. A televíziós tapasztalatszerzésből azonban nem sok lett. Munka után kellett néznie, de a háború után ez sem volt egyszerű dolog. De most én hadd kérdezze valamit. Ismeri Sartre-t?

Itt most szerepet cseréltünk, én mesélhettem el, hogy a 36 év alatt, amit távol töltött hazájától, mi minden történt velem, velünk. Nem tudhatta, a hatvanas évek szocializmusa mi mindent adott és vett el. Elvette a földet a paraszttól, a tulajdont az emberektől, s adott egy viszonylagosan jó életszínvonalat. Felhasadt a vasfüggöny, résein pedig beáradt a rockzene, a Beatles, s a nyugati életforma sok tárgyiasult jelképe. De átjöttek rajta a kultúra jelentős értékei. Így engem, az én nemzedékem jelentős részét egy új filozófia, egy másfajta gondolkodásmód kerített hatalmába. Megismertük Sartre-t, Camus-t, Beauvoire-t, Moraviát s másokat. Az egzisztencializmusról vitakozhattunk éjszakákat át, s Jimmy Hendrixet, a Rolling Stonest hallgattuk. Ez a kitérő lendítette tovább beszélgetésünket, a háború utáni Párizsba.

– A szükség rávitt, hogy a filmesek világához kapcsolódjak ismét. Forgatókönyvírással is próbálkoztam. Sartre-ral közösen készült, de pénzügyi okok miatt film nem lett belőle. A történet lényege az volt, hogy lebukik egy ellenálló, s ki hogyan vall: rá vagy mellette; annak függvényében, hogy pillanatnyi helyzete ezt hogyan diktálja. Sartre később ebből színdarabot írt, nagy sikere lett vele a Broadwayn. Piszkos kezek volt a címe. Csak érdekességként említem, hogy Camus újságjánál jutottam ebben az időben élelmiszerjegyre. Sartre-ral később São Paulóban találkoztam. Egy könyv kiadása kapcsán volt ott, dedikált egy könyvüzletnél. Teljesen véletlenül futottunk össze, de nagy volt az örömünk.

Meg is hívtam hozzánk másnapra. A sors azonban közbeszólt. Aznap éjjel katonai puccs történt Brazíliában, s ő reggel elutazott Kubába. Később én kerestem őt. Párizsban 1972-ben rendeztem kiállítást. Ekkor szerettem volna találkozni vele. Kerestem lakásán,

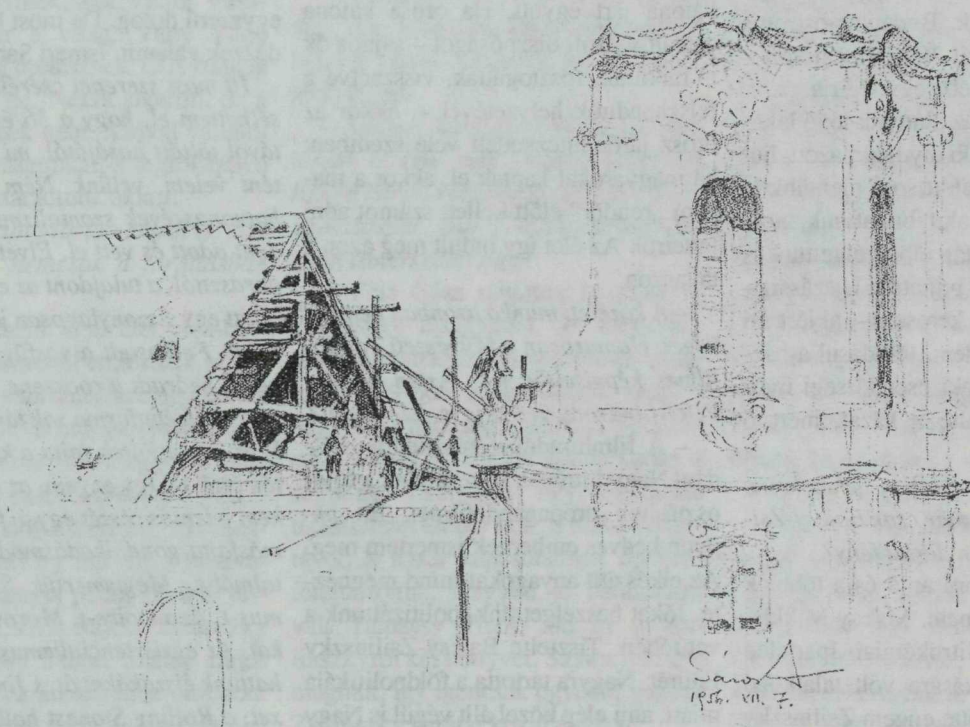
barátoknál. A lapjának szerkesztőségét ajánlották. Meglehetősen külvárosi környéken találtam meg a szerkesztőséget. Sartre azonban itt sem volt. Viszont találtam egy lányt, Blandine-t, aki Liszt Ferenc dédunokája volt. Rendkívüli módon hasonlított Lisztre. Magyarországon akkoriban készültek a Liszt-évfordulóra. A készülő filmről is tudunk, s Blandine is készült Budapestre. Sajnos ebből aztán semmi sem lett, mert fiatalon meghalt.

– A történetben ott tartottunk, hogy Párizsban 1946-47-ben ugyanúgy nem volt könnyű, mint idehaza.

– Valóban így van. Aztán aggasztó hírek jöttek otthonról. Nem úgy alakult a politikai helyzet, ahogy azt én elképzeltem. A hatalom eltorzult, s hazugságokra épített. Ebben én már nem akartam részt venni. Elveimmel nem lehetett összeegyeztetni ezt. 1948-ban ezért elfogadtam két film készítését Olaszországban. Rómába mentünk. Öt évig éltünk ott. Egy brazil filmgyártó hat film rendezésére tett ajánlatot 1953-ban, így kerültünk São Paulóba. A hatból csak egy film lett. Másként alakultak a dolgok. Én visszatértem a

festészethez. 1955-től 15 kiállításom volt a világban, Dél-Amerikában és Európában. A 16. a jászberényi, 1987-ben rendezett tárlat.

A hazatelepülés nem volt egyszerű dolog. A brazil állampolgárság, az itteni tartózkodás, útleveél és vízumügyek, repülőjáratok egyeztetése ezernyi gondot jelentett. Nem kevesebbet az, hogy az 1983-ban a Torinóban rendezett kiállításra elszállított kb. 200 darab műalkotás nem került vissza Brazíliába, hanem a Jász Múzeumba érkezett. Ám minden jó, ha a vége jó. A Szolnok Megyei Tanács közel másfél milliót áldozott a mostani Hamza-otthon megvásárlására, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy később ez lesz az adomány bemutatásának legméltóbb helye. A magyar kormány a Népköztársaság Csillagrendjével tisztelte meg az idős művészt. Hamza Dezső Ákos pedig ismét berendezte festő és szobrász műtermét, s dolgozik. A lakás falain Ákos bácsi alkotásai sorakoznak, melyek hihetetlen életszeretetet, dinamizmust, vidámságot, az élet szépségét, harmóniáját, sokszínűségét mondják el sajátos formanyelv segítségével.

Sáros András rajza

Szabó László

A hetedik szoba kinyitása után

Hozzászólás Kerékgyártó T. István: „Az értelmiség lassú alvadása” című írásához

Azon, hogy az alma, vagy a földieper a jobb gyümölcs, nem nyithatunk vitát, mint afölött sem, hogy az ember számára a hit lényegesebb-e a gondolkodásnál, igazabb művészet-e a zene, mint a festészet, s még sorolhatnánk. Mindenik önmagában érték, s a maga helyén nem helyettesíthető mással. Ha nem szeretem az almát vagy a zenét, ez nem jelentheti azt, hogy a banán vagy a festészet jobb; ha elutasítom a hitet, nem bizonyos, hogy a gondolkodást ezzel trónra ültettem.

Amikor vitára invitálnak, ez jut eszembe.

Kerékgyártó T. István írása ugyanis zárt rendszer, amelynek megvan a belső logikája: a közelmúlt pártállami értelmiségi létviszonyaiból kiindulva felvázol egy mai társadalmi és benne egy értelmiségi kórképet; ezen belül állításai logikusan ülnek: szűk értelmiségi réteg jut be a hatalomba, mások létviszonyok miatt csakúgy marginalizálódnak, mint a pártállam korában, a hatalom ráül az értelmiségre, új népmozgalmi és tradícióval átíratott ideológiát erőltet rá, amely vagy apátiát vagy ismét ellenszegülést okoz, s választhat a szellemi opozíció (egyben kiszorulás) vagy a szellemi szklerózis között a hatalomba be nem jutott értelmiségi.

Mondom, következetes belső logikájú, zárt írás, amelynek részletei is vitathatatlanok, mert esetek, példák mindenre hozhatók. Vitathatatlanok akkor, ha elfogadom az alap gondolatot. Nem a Konrád–Szelényi-féle kiindulási képet a pártállam értelmiségének helyzetéről, hanem a jelenről felvázoltat. Azt tudniillik, hogy ma legfeljebb csak a hatalom logikája alapján lehet értelmiségi küldetésstudatról beszélni. Azt, hogy ma az egyik oldalon a tekintélyelvű hatalom kihívásai, a másikon pedig a kivívott autonómia és függetlenség állanak. Azt, hogy az értelmiséget ma súlyos létkérdések lehetetlenítik el, s kényszerítik megalku-

vásba, marginalitásba. S mindez együtt okozza azt, hogy vagy egy alvadási folyamat indul meg, vagy pedig egy félelem irányította megalkuvás az eredmény.

De mi van akkor, ha nem fogadom el?

Nem egyéb, mint értelmetlen vita az alma vagy a földieper, a hit vagy a gondolkodás, a zene vagy a festészet prioritásáról. Hisz, ha a magam álláspontját vázolom fel, politikai vitába keveredek, egy legyintéssel elintézhető vagyok, s pártokkal, azok programjaival kötnek össze rögtön. Ez pedig azonnal degradálja a vitát, annak szellemiségét, épp úgy, mint azt a vitaindító cikk Mannheim Károlyra hivatkozva írja.

Mit tegyünk hát?

Mindenekelőtt azt, hogy vizsgáljuk meg a zárt építmény tartópilléreit!

Történész vagyok. Nagyon is tudom, hogy minden forradalom után többé-kevésbé restauráció következik. Ha csak a polgári forradalmak óta nézzük: Németalföldön, Angliában, Franciaországban mindenütt visszaállt a királyság; igaz megnyirbált hatalommal, új arisztokráciával; de fennmaradt a kékvérű, történelmi családok tekintélye, sőt a nemesség korlátozott hatalma is. Csak idővel módosult szerepük, igazodott szervesen a kor viszonyaihoz, vált nosztalgiává avagy néha jól eladható áruvá is a cím, a származás, a rang. Az új úgy kéredezkedett be, hogy tartós szövetséget kötött a régivel is. De az Egyesült Államok északi és déli hatalmasságai is kiegyeztek egymással, s nem a halálos ellenségeskedés jellemzi későbbi viszonyukat, csak a politikai versengés. A volt szocialista-kommunista államok polgárai nemrégiben vehették döbbenet észre, hogy Zita királynő temetésén a felvonuló monarchiabeli egykori arisztokrácia mennyire él ma is. A diktatorikus keleti rendszerek széthullása után megjele-

nő egykori uralkodók (román, orosz, albán, szerb, bolgár) és köreik igényekkel lépnek fel, s ma is komoly politikai tényezők. Nem egy megújuló államnak hasznára is lehetne a monarchia és európaibbá tehetné. Persze változtak az elvek, módszerek, modernizálódtak az elképzeléseik egy leendő kormányzatot tekintve.

Természetesnek tartottam, s tartom, hogy a negyven év során kialakult, Európa és a világ számára már-már egészen szalonképessé vált vezető réteg (nem szeretem a nomenklatura szót) hallatni fogja szavát. Nem mond le egykönnyen helyzetéről, s bebeszólása lesz az eljövendő korszakba is. Nem vonul vissza, s nem adja fel infantilisen hatalmát, mert nagytekintélyű és igazmondó bátyak jelentek meg a játszótéren, akik bár nem akarnak verekedni, de lehet rájuk hivatkozni, hogy „Majd a bátyám, az ad nektek!”.

Természetesnek tartottam ezt a történelem logikája és tanulságainak ismeretén túl azért is, mert nálunk még igazában véve forradalom sem volt. A békés átmenet egy más rendszerbe, egy új Európába háborúban megfáradt, sokat nélkülöző földrésznünknek és országunknak egyaránt kedvére volt. Ha pedig nincs erőszakosan tomboló forradalom, a múlt erői nem semmisülnek meg francia arisztokrácia módjára, s inkább jelen vannak képviselőik a mai életben is, mint ott a restauráció után.

Természetesnek tartottam ezt főként azért, mert magam hiszek a tradícióban, annak értékformáló erejében, szemben a forradalmi ugrással, a lemaradást mindenáron a régi korhadtszerű alapjainak, korlátainak szétverését hangoztató elvekkel. Mert szememben a tradíció a folytonosság, a szerves fejlődés, amelyet nem lehet kiiktatni. Amely megőrzi a mégoly csekély értékeket is, s elraktározza a jövő számára. A tradíció része minden pozitív és negatív múltbeli történés, gazdasági té-

nyező, kulturális alkotás, helyes vagy helytelen irányban megtett lépés. Ezek reális felmérése, tudomásulvétele korunk legfontosabb feladata, mert akár tetszik, akár nem, erre kell jövőnket építeni, s nem kitalációkra, jövőkutatók dodonai jóslataira, levitézlett közgazdászok aggályoskodásaira, pártérdekeket középpontba állító szociológusok részmagyarázataira. A hagyomány nem bőgatya, rézfokos, kostökcacsokra akasztott pipaszurkáló, s nem is tojáspatkolás vagy ereszkedő dal. A hagyomány az, amit reánk hagytak: a jó és a rossz egyaránt. S nem lehetünk a jövő emberei ezek vállalása nélkül. De mint ahogyan képességeink közül a valóságos és jó fejlesztendő tovább a jövő érdekében, s a káros szenvedélyekkel igyekeznünk kell felhagyni, a hagyománynak is csak az értékes részét kell tovább éltetnünk. Ha irreális a felmérés, ha téves a képesség megítélése, akkor Néroként vagyunk csak művészek, akik végül Róma lángjait tekintjük igazi műalkotásnak.

S ha pedig ezt természetesnek tartom, akkor értetlenül kell megállnom a cikk olvasása közben. Lehet-e ily mértékig a közelmúlt egyedül elismert logikája szerint gondolkodni, s erről az alapról megítélni a jelent? Lehet-e – bármily kiegyezés, paktum, forradalom ellenességéből fakadó békevágy dacára is – ily változatlanul érezni világunkat? Lehet-e egyáltalán megkérdőjelezni, hogy a rendszerváltás nem is indult el?

Mert a vitaindító cikk ezt a statikus-ságot sugallja. No nem azért, mert minden változatlan, sőt épp a változások (vélt) iránya miatt háborog a szerző: a változás szerinte abban merül ki, hogy az értelmiség egy kis hányada jutott csak szóhoz, a többi pedig létkorlátok és tényleges nyomás (népi-nemzeti és keresztény ideológia ráerőltetése) kényszeríti marginális helyzetbe, lassú alvadásra, a hatalommal való kényszerű megbékélésre. Azaz a változás nem változás, hisz korábban is – más okok miatt és más módszerekkel – erre szorították az értelmiséget. Annak

rendezettebb és kialakult világa már-már kívánatos és igéző múltnak is tűnhet, hisz akkor volt még bizonyos küldetéstudata is az értelmiség egy részének.

A változatlan logika a változatlan alaptól származik. Abból, hogy a szerző ma is a hatalomról, annak bénító szándékáról, az értelmiséget megfojtó, fejbőlintó jánosokká tevő kényszeréről beszél. Szótárában a következő kifejezések minden kétkedésünket eloszlatják: „beépül a hatalomba” vagy „kívül marad rajta”; a „tekintélyelvű hatalom kihívásai” szemben állnak a kivívott autonómiával és a függetlenséggel; „hiába cserélődött ki a politikai elit, privilégiumokhoz csak egy szűk réteg jutott”; az értelmiség nagy részének „függő helyzete nem mérséklődött”; „hatalommal való kiegyezés”; kialakulóban van a „kliensi ethosz”, amely eleve feltételezi a „tradicionista értékek feltétlen tiszteletét”; „leegyszerűsített sémák és koncepciók válnak meghatározóvá”; „külső tekintély”; „szellemi szklerózis”; „uralmi rendszer legitimizálása”; a hatalom és az értelmiség között „a félelem irányította megalkuvás” a viszonyt jellemző magatartás. De beszél a szerző a marxista kéziszótárakban még bizvást fellelhető frazeológiával a hatalom és értelmiség viszonylatában szolgálalkú lojalitásról, az uralmi rendszer legitimizálásáról, karrierről, politikai elkötelezettségről, kényszerű megbékélésről a körülményekkel, kirekesztő ideológiáról, politikai megosztottságról, szellemi gettosodásról, álviták tömegéről, a valódi emancipálódás elmaradásáról, ideológiai nyomásról, kész igazságokról, amelyeket megfelelően kell alkalmazni, feltétlen tiltásokról, axiómákról, kategorikus ítélekezésről, szellemi segédmunkáslét csapdájáról.

Nem is hinnénk, hogy ennyi minden belefér nyolc flekkbe, mert az első kettő még a pártállam idejével foglalkozik, amikor az értelmiség egy része úgy gondolta „kívülről” bár, de így vagy úgy megőrizhette autonómiáját, kritikai szembeállítását, s egy részük semmi módon nem kompromittálódott, rokonszenvesek voltak sokaknak, legfeljebb ha marginalizálódtak, vagy a

szakmába menekülve nem igazi értelmiségiként viselkedtek.

Engem még tanított az egyetemen jónéhány Eötvös Kollégiumban vagy másutt (sokszor külföldön) nevelkedett, európai kultúrát közvetítő professzor (sőt középiskolai tanár). Bartha János, Ország László, Bán Imre, Kardos Pál irodalmat, Kálmán Béla, Papp István nyelvészetet, Szabó István történelmet, Gunda Béla néprajzot, Kádár Zoltán ókor- és művészettörténetet adott elő. Sokan közülük Debrecenben még a hetvenes évek végéig tanítottak, neveltek. Huszonöt év kétféle diktatúrája (Rákosi és Kádár) sem tudta őket elhallgattatni. Meglepetésszerűen, hogy alig több mint két év elegendő arra, hogy a jócskán megváltozott viszonyok között (mert a szabadabb légkört ne vitassuk el), a főleg átöröklött gazdasági bajokkal küzdő, demokratikusan választott kormánynak, miközben új helyünket keresi a világban, erőltetett ütemben kénytelen törvényjavaslatokat a parlament elé terjeszteni igen erős pergőtűzben, s két éves tárgyalások után rendeződik csak az egykori megszállókkal való viszony; miközben német egyesítés, román „forradalom”, kuvaiti háború, balkáni öldöklés, a Szovjetunió összeomlása vonja el a világ már-már reánk is vetülő tekintetét, késlelteti kibontakozásunkat, akkor mindössze két és fél esztendő alatt sikerült kocsonyássá alvasztani a magyar értelmiséget; olyan léthelyzetbe hozni, hogy félelmében szellemi gettóba vonuljon, új függőség jármába kényszerüljön hajtani a fejét. Feladja önálló gondolkodását és egy elavult népi-nemzeti-keresztény ideológiának a szolgálatába szegődjön a marxizmusé után. Mindössze két és fél esztendő alatt, akkor, amikor keményebb módszerek sem törték meg értelmiségünket huszonöt alatt.

Roppant érdekes történelmi bravúr ez. S a zsarnoki hatalmak, terrorisztikus rendszerek rekordkönyvében messze az élen áll. Nem sikerült ez kemény módszerekkel Hitlernek, Sztálinnak, Rákosinak és Ceaucescunak sem. Nemhogy ennyi idő alatt, de ilyen totálisan sem. Hisz akik Zsdanovvá vagy Révaivá lettek, mellé szegődtek a hatalomnak feladva önálló elveiket, állandó erős küzdelemben voltak az értel-

miség bizonyos renitens rétegével. Itt pedig néhányan a hatalomba kerültek közül hipp-hopp gyorsasággal törték meg az egész, hatalomba be nem került értelmiségi réteget, s csupán elenyésző százalék, az ellenzék legjobbjai nem ragadtak be a kocsonyásodó lébe.

No nem akarom a cikket földhözragadtan olvasni!

Tudom, hogy még a jelenidejű fogalmazás sem egy megvalósult állapot rajza, hanem egy várhatóé, amely azonban a szerző szerint elkezdődött folyamat, sőt éppenséggel jól is halad. Látom azt is, hogy a múltbeli, pártállami magatartási gyökereket is számbaveszi visszahúzó erőként, berögződött reflexként, amely védekezően a csigaházuk védő pitvarában tartja azokat, akik korábban is óvatosak voltak, de akik máris csalódtak. Azért a kép mégis lehangelő, s számomra elfogadhatatlan.

Elfogadhatatlan azért, mert nincs ilyen erős hatalom. Mert nincs ilyen nyomás a hatalom részéről. Mert vannak ugyan álviták, de jócskán van lényegi is, s sokan nem épp sztaniolba göngyölik véleményüket, ellenvéleményüket, hanem nagyon is nyíltan polemizálnak, hangot adnak nemtetszésüknek és ellenvéleményüknek. S igen-csak jó sajtójuk és fórumaik is vannak.

Elfogadhatatlan, mert nem egy központi hatalom van csupán, hanem helyi hatalmak is, s az önkormányzati választások eredményeként (nagy csínadratta volt akkor a győzelem miatt), nem a kormányzó pártok, a központi hatalom (mert hisz a népi-nemzeti-keresztény igénnyel fellépő hatalomról van szó a cikkben) pártjai győztek, hanem ezek ellenére. S helyben, épp a szélesebb értelmiség számára ez a közvetlen hatalom. Őket pedig aligha lehet a többször kárhoztatott, diktatórikusan terjesztett ideológia kiszolgálásával vádolni.

Avagy nem az önkormányzatok kezében van egyelőre az iskolák zöme? Nem tőlük kapják (igaz a parlament által megszavazott mértékben) a pénzt, amely létüket bizonytalanná teszi? Az iskolaigazgatók zöme, múzeum- és könyvtárigazgatók, levéltárvezetők túlnyomó többsége nem megmaradt-e

pozíciójában? Ha pedig nem, eléggé jó (sokszor kordedvezményes) nyugdíjat kap egyelőre, vagy még jobb állásba került? Igaz csökkent az önkormányzati hivatalok létszáma a tanácsokéhoz képest, s eltűnt a nagylétszámú pártapparátus. De épp a legfentebb állókról ma sem mondhatjuk el, hogy a pócsi búcsúban állnak sapkájukat rázva, mankójukra támaszkodva, hogy a betevőhöz hozzájussanak.

Szűnnek meg nagyvállalatok: építőipar, gyárak, mezőgazdasági üzemek, tervezőirodák. Másutt létszámcsökentés van. S bizony utcára kerül vagy új megoldás keresésére kényszerül a műszaki értelmiség egy része. De ugyanitt a nem értelmiségiek és a munkásság is. Hogy ez a folyamat nem gyorsabb, annak oka, hogy a hirtelen tömeges munkanélküliség elkerülése érdekében még veszteséges vállalatokat is kényszerül az állam támogatni, fenntartani.

De épp az értelmiségi réteg mire számíthatott, már ha értelmiséginek tekintette magát, s tisztában volt, sőt igényelte a változásokat? Nem lehetett mindez fátyolozott titok előtte. S számított is rá, hogy a hetedik szoba kinyitása után egy ideig rosszabb lesz. Sőt a kiszabaduló sárkány el is ragadhatja. Nehéz a helyzete egy egyre szélesedő értelmiségi rétegnek, de nehéz másoknak is. Könnyebb valamit tönkretenni, mint újra működőképesé szerelni. A fertődi Esterházy kastélyt három év alatt építették fel a XVIII. században. Nem kellett kirablásához és tönkretételéhez három hónap sem. S harminc éve kezdtek még mindig folyó helyreállításhoz.

Kerékgyártó T. István beszél arról, hogy a múlt reflexei, az akkor berögzült viselkedési formák nem tűntek el nyomtalanul, s ez a szolgalelkűség kódjait segít újjólag kialakítani. Kétségtelen, hogy van ebben valami, s ma is vannak, akik inkább kiszolgálják vagy szívesen kiszolgáltatnának. De ez magának az értelmiségi létnek a természetével ellenkezik. Tudom azt, hogy a ma értelmiséginek nevezett réteg korántsem olyan szilárd, mint említett professzoraimé volt. De hát itt az új korszak. Amelyben jómagam a hata-

lomnak azt a rajzát, amit a cikk írója axiómaként kezel, nem tudom elfogadni. Épp a hatalom politikai osztottsága, a pártok más-más (legalábbis hangoztatott) szellemi elkülönülése – amely szinte szembeállítja a kormányt és az önkormányzatokat – ad lehetőséget arra, hogy az értelmiség különböző csoportokba szerveződjék. Hogy kiépítse a maga százaléke szerint a civil társadalom helyi intézményeit, amelyek, ha kell, felveszik a harcot a diktatórikus törekvésekkel. Körök, egyletek, társulatok, alapítványok védő bástyái mögé húzódnak, s az ellenállást innen szervezhetik meg. Ám ha ilyen igény nincs az értelmiségben, ha ennek ellenére alvad, akkor abban nem a központi, ilyen erővel nem is rendelkező hatalom a hibás, hanem maga az értelmiség. Amely vagy nem létezik, mert a múltban nem tudott értelmiséggé válni, vagy kődösít és nem vállal semmit. S nem azért, mert máris végveszélyben van, s mert materiális és politikai kiszolgáltatottsága alámosta nemlétező, meg sem szervezett őrbástyáinak alapjait, hanem mert sem az ország, sem a helyi közösség sorsa nem érdekli, csak a nagyobb darab hús és kenyér, vagy külföld, amely immár a legtöbb ember előtt nyitva áll, s ahová – hazudnánk, ha nem így lenne – egyre többen eljutnak az értelmiséginek nevezettek közül is.

De lehet más valami is: a felvázolt kép egészében hamis.

Nincs hatalmi presszió, csak ennek eltűzött árnyképe, nincs alvadó értelmiség, csupán egy óvatos, de nem értelmiségi számba vehető réteg, amely hajdan értelmiséginek szerette magát tekinteni. S van egyre szélesedően öntudatra ébredő értelmiség, amely nem alvadóban van, hanem még álmos, még nem tud szabadulni a korábbi fejbeveretése kábaságától, s amely nemcsak fölébred majd, de pezsgést is idéz elő a maga környezetében, amelyet leköszönve majd egy múlttal nem terhelt ifjabb társaságnak ad át a múlt minden tanulságával együtt.

Zalán Tibor

Fontveille-ból elindult

*Daudet úr és Mistral
költőt felkereste.
A provance-i por köpenyén
finoman szétterült –
a játszkódó mistrál fényesre
mosta a tekintetét,
le a malom fehér porát,
mire odaért.
Akár a gyermek, ki
régén látott rokonhoz indul,
útközben halkán,
csak úgy, magában, dalolt.
Mistral úr anyja, a drága,
a vacsorát felszolgált,
de ő maga az asztalhoz
le nem ült:
kövek roppantak
a szelíd óriások vacsoráján,
s rózsaszín borokat küldött*

Galgóczy Zsuzsa

Nem érdekel a publicisztika

Zalán Tibor válaszol a Jászkunság kérdéseire

– Az Ön szülővárosa Szolnok. Milyen az érzelmi viszonya szülőföldjéhez?

– Az én szülővárosom valóban Szolnok, én azonban nem tekintem annak. Igaz, hogy ott születtem, de ezen kívül semmi közünk egymáshoz. Én abonyinak vallom magamat, s ha lehet, meg fogom hamisítani az életrajzomat. Ha Abonynak lett volna kórháza annak idején (ahogyan ma sincs...), akkor én most abonyi lehetnék. Szolnokot soha nem szerettem, nem is ismertem annyira, hogy megszerethettem volna. Tudom, ezt mondani udvariatlanság egy olyan lapban, amely Szolnokon jelenik meg, de az őszinteség néha udvariatlan. Viszonyom tehát Abonnyal van, mert fölnevelt, mert ott élt és nyugszik az apám, és él még ma is az anyám; mert ott volt

az a téglagyár, ahol lehetett hatalmasakat játszani, bagózni, horgászni, verekedni, rúgni a port a kapu előtt, mert ott jártam iskolába, mert az ottani könyvtárat bújtam szeretettel, mert ott voltunk szegények – és boldogok. Látja, Abonyról elregélnék én hajnalig, Szolnokról pedig csak egy „nem”, és egy számomra jellegtelen város jut az eszembe. Meg egy színházi bemutatóm pár évvel ezelőttről, de erről talán később. Abony egyébként a napokban ceremoniálisan is város lett – valójában január elseje óta az. Van ebben persze bosszantó is. Nincs az új városban egyetlen könyvesbolt sem. Csak volt... A hajdani, kedves és bensőséges bolt helyén vegyesboltocska nyitott; az élvezeti cikkek, ruhaneműk és parfümök között kétes

értékű könyvek – vagy arra emlékeztető tárgyak – szegénylősködnek. Ha könyvet akarsz venni, átmegy Ceglédre vagy Szolnokra, esetleg keresel magadnak valamit a piaci könyvárusnál. Aki, képzelhetően, nem a magas irodalom javát dobozolja ki hajnalonta. Válassz, abonyi magyar, populáris és szar között! Én az ilyesmit szegénynek hívom. Megszűnt a mozi is. Mozi nélküli várost én nem nagyon tudok elképzelni. Amolyan stílustalan a dolog, még akkor is, ha a videomasinák megoldják otthon a jó filmek rögzítésének és megtekintésének a dilemmáját. A mozi egyfajta közösségi gesztus, van mindenhol, ahol valamennyire is ad magára a közösség. S a legsúlyosabb hiányosság: nincs jó vize a városnak. A

csapokból folyó víz gyermekeknek alkalmatlan az ivásra. (Mi, felnőttek persze ihatjuk a fertőzött vizet.) A város közepén található egy kutacska, oly vékony öröksugárral jön belőle a jó víz, mintha földalatti kisgyerek pisilné ki, no oda azután hajnaltól zárandokolnak a polgárok, állnak sorban órákat, viszik kannában, ballonban, demizsonban. Hát nem nyomorúságos állapot? A tisztiorvos nyilatkozott az avatás előtti napokban a szolnoki napilapban arról, hogy iható a víz. Érdekes lett volna, ha azt nyilatkozta, hogy egy újsütetű városnak nincs mit innia. Hogy egészségre ártalmas a vize. Elképzelhető lenne ez? Mitől város egy település, ha nem attól, hogy városias körülményeket nyújt a lakóinak? Most persze azt mondhatná, mit dumálok itt Szolnok ellen, amikor ott minden megvan, sőt, színháza is van a városnak. Én nem Szolnok ellen, hanem Abony mellett dumálok. Másrészt pedig, tudhatjuk jól, a szerelem nem ismeri a logikát: csúnyácska, ostobácska, mafla a kiválasztott, de az enyém, de én szeretem. Ady mond valami ilyesmit: én szeretlek, s hogy te szeretsz-e, nem is olyan fontos. Szeretem a felnevelő helyemet akkor is, ha a város polgármestere le se szart a városavató ünnepségen. Ezt gondolnám ezzel a *terminussal* megörökíteni, s ne vajazzunk a megfogalmazáson, különben nem pontos! Egyedül csak én nem voltam a város számára fontos szerinte, mindenki más igen. Sportolók, halottak, általam nem is ismert nevek... Gajdos úr egyetlen dolgot hagy számításán kívül. Azt, hogy ki volt Abonyi Lajos idején a polgármester, senki sem tudja ma már. De tudjuk, ki volt Abonyi Lajos. Hogy ki volt Hágy Gyula idején a polgármester, csak a jegyzőkönyvek tudják. De tudjuk, ki volt Hágy Gyula. Talán nem túl személyeskedő, s talán érthető is a példa. Nem engem sért a polgármester úr, amikor megpróbál tudomást nem venni rólam, hanem az ő romlékony helyzete kisszerűségét definiálja. De beszéljünk másról is!

– *Rendszeresen írja a Jászkunság című irodalmi folyóiratba „A kor falára” című rovatot. Miért éppen ezt az újságot választotta, és miért nem inkább egy nagyobb példányszámú lapban közli az írásait?*

– Ezt a kérdést föltették már néhány-szor nekem. A nagyobb példányszámú lapok szerkesztői is, például, akik el tudták volna képzelni náluk is ezeket a

szövegeket. Vagy az ezekhez hasonlókat. Nincs egzakt magyarázatom rá, hogy miért itt, ha csak az nem, hogy nekem a barátság az egyik legfontosabb dolog a világon. Talán csak a szerelem vagy a család a fontosabb, de mindkettő nagyon privát szféra a kifejtéshez. Barátság. Ezt a lapot Körmendi Lajos szerkeszti. Vele nem is tudom, hány éve... nem is jó ez a megközelítés. Körmendi nekem valahol... és ez sem jó így. Vannak emberek, akik csak úgy jönnek valahonnan, megérkeznek, rájuk nézel, és azt mondd, hiszen ezt az embert én már vártam. A többi nem fontos. A többi csak rizsa. Pótszer. Ez nem esztétikai kérdés, nem is morális kérdés. Ez légzéstechnika. Ha Körmendi szerkeszt egy lapot, akkor ott szeretem felszívni magamat. Tiszta a lég. Mitől? Mit tudom én. Talán tőle. A többiek – tisztelet a kivételnek – nyomják a „helyzetet”. Hozzák a „formát”. Itt vagy ott. Eltévednek. Azt gondolják, ha közlik X-et, akkor ők is egyfajta X-ek lesznek előbb-utóbb. Hiba. Én szerkesztettem, láttam, tudom. Mulatságos, egyben tragikus az a szerkesztői habitus, amely irodalmi rangot tulajdonít annak a kevésnek, ami a kéziratok egymás mellé rakása. Engem már annyi, de annyi semmihez sem értő, de szerkesztői székhez jutott seggfej oktatót ki. Meghallgattam őket. Úgy vélem, nem az én helyzetem a tragikus. Persze, ehhez hozzátartozik az is, hogy úgy gondolom, vagyok olyan helyzetben, hogy nem kell a legrangosabb(nak kikiáltott) fórumok kegyeit keresnem, illetve igényeiknek megfelelnem, talán vagyok valaki, aki választhat. Na, mit választhatok? Ma már szinte mindenhol hozzák az ember szövegét, legyen bármilyen kemény is. Választom, hogy rendszeresen írok egy embernek például szövegeket, ő elolvassa azokat, hozza – nem hozza azokat. Ez teljes mértékben az ő dolga. Én minden szövegemet levélnek tekintem, amelyben valakitől akarok valamit. Azt sem tudom, persze, kitől akarok, és azt sem, persze, hogy mit akarok. Ilyen egyszerű ez. Körmendit egyébként egy éve nem láttam fizikai kiterjedésében. De ez nem jelent semmit.

– *Őn sokműfajú szerző – írt már novellát, verset, hangjátékot, színpadi művet, esszét –, mennyire számít újnak a publicisztika pályafutásában, miért érdekli ez a műfaj?*

– Nem érdekel a publicisztika. Ha valóban kíváncsi rá, egyáltalán nem ér-

dekel. Ostoba dolog, de így van. Engem egyedül az irodalom érdekel, a szavak érdekelnek, és nem a gondolatok. Hogy mégis publicisztikát írok, ez egyfajta belelégzésem a létezőmbe. Soha senki nem mondta meg nekem eddig, mit kell és hogyan kell írnom, Körmendi sem mondta, csak azt üzen-te, írjak, mert neki kell, amit írok. Tudta vajon, mit fogok írni? Tudja vajon, amikor várja a szövegemet, hogy mit írok? Honnan a bátorsága a permanens bizalomhoz? Azt gondolom, csak egy nagyon vékony szál választja el a publicisztikát az irodalomtól. Ennek a vékony szálnak a léte-zése azonban nagyon fontos, mondhat-nám megkerülhetetlen mozzanat. Egy író akkor is politizál, ha hallgat, akkor is, ha jártatja a száját. Végső soron mindegy. Én nagy általánosságban hallgatok, igen ritkán mozdulok meg közügyekben. Nem vagyok közéleti alkat. Íróként nem. Forrófejű vagyok, emiatt indulatos, és az indulatos embe-rek legtöbbször igazságtalanok. Nem alapvetően igazságtalanok. Inkább – úgy rétegesen. Az indulat ráarkta túlhevítésben jelentkezhetnek aránytor-zulások. Túl sok a lelkiismeret-furdalá-som emiatt, talán nem kellene, hogy ennyi legyen. Mondhatnám, túlteng bennem a lelkiismeret-furdalás. Rossz, nagyon rossz. Publicisztikát egyébként nehezen írok. Bizalmatlan vagyok ma-gammal szemben, nem érzem magam-at elég tájékozottnak abban, amihez hozzá akarok valamit tenni. Persze, bízom a jó írói intencióimban, de ezek nem lendítenek mindig túl a dilemmái-mon. Félek, hogy egyszer olyan érzés fog el, hogy blöffölök. Hiszen az énfaj-ta publicisztikának nagyon fontos ele-me az írói beleérezés, az a pillanat, amikor a mozaik hiányzó kockáit ráér-zésekből pótolom. Ez persze csak ele-nyésző hányadát teszi ki a szövegnek, de van, létezik. Mármost hol van az a pillanat, amikor – lehetek fáradt, ked-vetlen, kiábrándult – csak úgy odalö-köm a hiányzó kockákat a szöveg-hez.? Lélektelenül, hiteltelenül, ócskán. Ki veszi észre rajtam kívül? A baj persze az lesz, hogy én észreveszem. S akkor abba kell majd hagynom. Egy-szer.

– *Ezekben a hónapokban szerveződik a Magyar Írók Szövetségének Jász-*

Nagykun-Szolnok megyei csoportja, melynek Ön is tagja lesz. Miért vállalja egy országosan is ismert és elismert író, hogy egy most formálódó vidéki csoportban tevékenykedik?

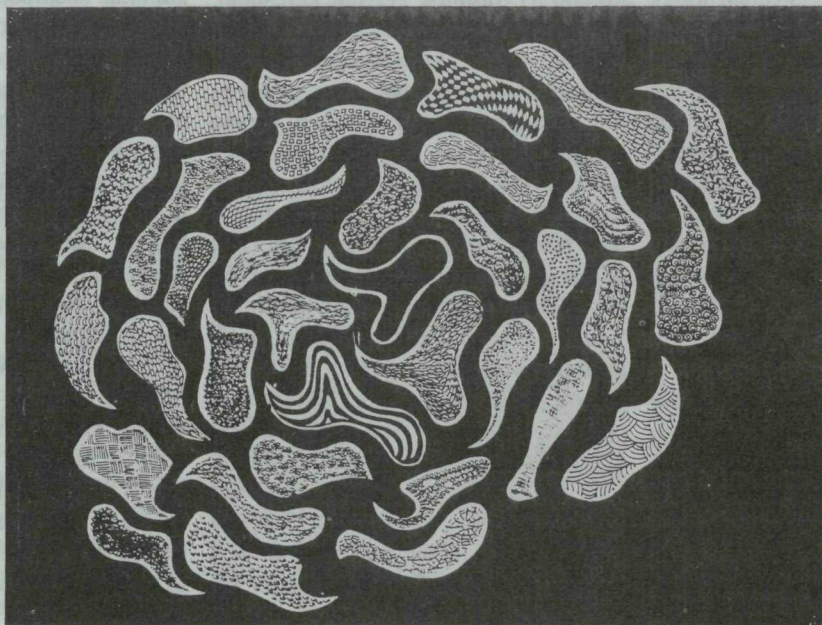
– Nem leszek a tagja. Úgy volt, hogy az leszek, most meg úgy van, hogy nem. Ne keressen ebben sem logikát, sem mélyebb gondolatokat. Egyszerűen arról van szó, hogy nagyon unom a szerveztesdiktet. Amikor Körmenyi felhívott, lenne-e kedvem a dologhoz, akkor azt mondtam, hogy igen. Mert akkor, abban a pillanatban volt. Kedvem volt. Azután telt-múlt az idő és elment a kedvem ettől is. Talán, ha akkor, ott, nyomban megszervezik, talán úgy, akkor, frissiben, ment volna a dolog. Ma már semmiképpen. Én az Írószövetséggel sem sokat foglalkozom, noha választmányi tag voltam, tevékenykedtem a költői szakosztály vezetőségében. No, ma már a tagdíjat sem fizetem. Tornai elnök megfenyegetett levélben, kizár, ha nem fizetek. Lehet, hogy ki fog zárni, az is lehet, olyanom lesz, és befizetem valamikor. És akkor nem fog kizárni. De semmiképpen sem izgat a tagság ténye, illetve a kizárás sem. Nem ezért, vagy azért fogom befizetni. Gondolom, valami dolog lesz abban a házban, a Gorkij fasor és a Bajza utca sarkán (nem tudom, melyik név változott meg az új rend-

szerben), és ha már ott vagyok, s ha már lesz nálam pénz... Részvételem abszolút formális a szövetségben, tehát semmi értelme a bentlétnek, ahogy, természetsszerűen, a kintlétnek sincs. Mivel a szolnoki tagság is csak formális lenne, már most tudom, hogy egyetlen gyűlésre nem mennék el, egyetlen megmozdulásban nem vennék részt, egy vasat sem fizetnék be. Nem fukarságból, inkább lustaságból, érdektelenségből; a fölöslegességtudat fagyasztana le. Hát, értelmetlennek gondolom egy újabb látszattagságot létesíteni. Egyébként, a kérdését nem értem. Attól, hogy valaki országosan ismert és elismert, miért ne lehetne egy formálódó vidéki csoport tagja? A kérdésében burkoltan benne van az is, hogy egy, most szerveződő vidéki írócsoport csak is provinciális lehet. Ez a veszély persze fennáll, de én úgy vélem, a pesti szerveződés legalább ennyire magán viselheti a provincializmus legyeit. Nyelvbotlás, de ha lehet, hagyja benne. A légy mégis kedvezőbb állat, mint a féreg.

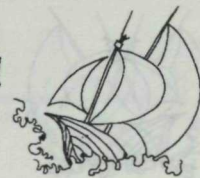
– *Min dolgozik jelenleg? Tervei, elképzelései?*

– Jelenleg sok munkán dolgozom, párhuzamosan. Legfontosabb a regényem, amely Papírváros címmel már évek óta készül, formálódik. Lehet tíz éve is, hogy az első vázlatához hozzáfogtam. Büszkén mondhatom, az első tizenégy oldal elkészült belőle. Hogy nem sok? Én nem tudom, hogy mennyi a

sok. Én tudom, hogy mennyire sok az, amit dolgoztam vele. A hátralévő háromszáznak-ötszázának sem gondolok kapkodóbb születési tempót, a regény majd kialakítja a saját fejlődési ütemét. Semmi esetre sem akarom elkapkodni, nem hajt a tatár, jelen vagyok munkáimmal az irodalomban, ha egyébként kívülrre húzódtam is. Azért, jó lenne vele haladnom. Vásároltam egy laptopot, nyáron két hónapot töltök Amerikában, ezzel a kicsinyke komputerrel csak a regényen akarok dolgozni. Verset régen írtam, valahogy hallgatnak bennem a versek. Amúgy minden rendben van belül, már ami megmaradt ott az utóbbi tíz esztendő lélek- és agybombázása után. A többről nem akarok beszélni. Az idén megjelent egy verseskötetem *Kívül* címmel, a Jelenkornál. Ezt követi ősszel-télen a válogatott könyvem, *Seregszámla* megnevezéssel a borítóján. Karácsonyra jelenik meg a *Királylányok könyve* mesefüzérem, utóbbi kettő a *Pesti Szalon* könyvei között, *Kőrössi P. költő* mind rangosabb és fontosabb könyvkiadójánál. Ezekon kívül két beszerkesztett verseskötet, egy hangjáték- és drámakötet, valamint a novelláimnak szerény csokrocskája vár kiadásra. Sok kész mű, mely várja a nyilvánosságot. Nyilván ez okozza, hogy ellustultam, hogy nem hajt az alkotáskényszer. Hogy nem érdekel mostanában engem sem az irodalom, sem a költészet maga.

Szécsi Valéria: Lehetőséghatárok

Nyerges Szilvia versei

Emlék

tenyeredbe rejtem a csókomat
az asztalon szunnyad a csönd

'92. VI. 22.

Apokalipszis 2000

Magányban
éjre hulló csöndek
Harang
kondulásra súlyos éjfélen
Csillagtalan
ég rettentő máglyarakás
Fölkavart
avar bíbor tűz áldozat áldozat áldozat
A világ darabokban

'92. V. 27.

Nihil I.

ülök a semmi szélén
lábam az álmokba lóg

'92. VII. 29.

Tükör

ül a szobában őbenne magában ül a szobor
A falon árnyék húzódik végig mint amikor kisgyerek volt
És újra tizennégy éves ül a vonaton alatta búzakalász
És tizennégy évesen nem tudta hogy fölébredünk és hitte hogy az élet varázslat
És tizennégy évesen nem tudta hogy egyszer köpködve fuldokolva kell abból a mocsárból menekülnie
És megint ül a szobában őbenne magában ül a szobor
Évszázadosan fáradt

No future

acél mültháló arctalan álmok
eltemetett szavak a létben
befalazott titkok nyomasztó átok
megrepedt falak a születésben

Mészáros Zsolt

Nyári körmenetben...

Nyári körmenetben tapostam rá
Régen csókolt lábnyomodra, Kedvesem.
Az ég lángolt, rezgett, pára-kék ütem,
Morgott, kavargott, táncolt a nagy tömeg.
Hátrálásom Te makacsul észre sem vetted,
Vagy nem figyeltél csak – sok a seb! –,
A folt, azt hiszem kitisztíthatatlanul,
A folt, mibe majd belehaltunk, ott esett.

Csiklandós a kirakat-éj, lábak mezítelen,
Szép rítus-aszfalt-tánca, merész arcok
Tüntető mosolya. Volt valami leplezetlen,
Ahogy keresett minden szem a szemben
Komolyan, de láz-fakón, minden
Szem keresett abban a nyári körmenetben.
Szelíd erő tombolt, tűz-marta szemünk
Kutattak. S még nem hasadtak fehér ingeink.

És úgy gondolom, Te találtál is, lépted
Friss volt, foszlósan sima, álom-illatos,
Messzire sodródtál, éreztem Rajtad, miközben
Fogtam a kezéd, még soha nem voltál ilyen kíváncsú.
Fekete kabátka, s izgatott szoknyában voltál,
Amolyan régi módi dolgokban. Amiket én, tudod, szeretek.

S már csak villanások. Archa fagyott arcok,
Mozgás-kényszer, marionett-léptek sikolya,
Magad voltál velem, balladák lidérces asszonya.
Egy tüdővel zihált a tömeg, mágikus csend,
Simít a szél sóhaja. – Ekkor a tested megremeg.
Mint ájulás utáni mozdulat, mint égő fapihe,
Bújtál felém öntudatlan, arcod lángos venyige.

De én nem voltam ott! Csak egy a sok,
Csak egy a millió holdtölte-arcú közül.
Messze nézel, – bágyadt tovatűnő kísértet –:
Odaadtad Magad, csak úgy, félsz nélkül,
Érdektelenül. – Mint lány kenyérbe a harapás,
Mint Csontváry-tájban kábulat-zuhanás...
Aztán vége. Arcodon torz mosoly feszül.
Lepedő, melyen folt nyomát hagytuk,
Lepedő, melyen belül, csak belül.

Zárug Péter Farkas versei

Hajnali vég

Még nem járnak az utcán
És még égnek a lámpák
S a Nap már átég a sötét hártján,
Az éjszaka fénye még szemembe vág

Piszkosan lődörög a cipő,
Csendben csoszogok a kihalt úton
Szívemből kifut a vér: görgő kő
Mámorom az egyetlen vagyom

Új eszmét hirdetek Mást Valósat
Bőszet, ocsmányat, erőset, szépet,
Míg a tükröből egy ujj rámmutat:
„Pengét neked” – s boldogan nevet

A részeg városban reggel hír jár
Hajnalban egy galamb felrepült
A világ megy tovább, az óra jár
A szerepbe egy művész belesült

A város

tönkrement ez a város
kihaltak minden falai
füst és por van mindenütt
jönnek Isten angyalai

hogy lássák mit csinálok
patkány alakjában most itt
Én egyre csak motyogok
„hol van? kereselek valakit!”

Olvadás

Már nincs jelen
Az ami volt
A látóhatár
Furcsa kövein,
A kutya is akkor
Mást csaholt
Koporsószegek
Izzó halmain.
A koporsószegek
Már lehültek,
Csak a tél nyara
izzik. Szíveket
Behavaznak hegyek;
Eremben hideg
Hólé folyik.

Márciusi hó

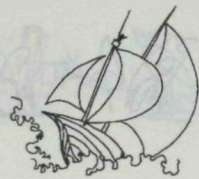
Csak egy hópéhely voltam,
Egy kicsi, fehér hópéhely.
Remélem, még lesz hóésés,
Akkor majd visszajövök.

Vers

Szívembe pondrók csúsznak
De én már nem érzem ezt
Lecsuktam pilláimat
Consummatus est!

Ősz

A nagy Narancs sugarai lefolynak az Ég
tintájáról. Szemeimet a távolba dobva
lefetyelem a csendet.
Medvetalpon járok az érzéseken. Karba tett
kézzel néz rám egy hatalmas gesztenyefa.
„Istenem, ez szerelmes!” – legyint és megrázza
öreg fejét, hogy az utolsó levelek is hull-
janak le róla. Huncutul mosolyog.

Száraz Richárd

Szerelem

Napsütéses vasárnap délután. A fényes sugarak beragyogják a zöld növényzettel borított udvart. A természet lágy ölén heverésző kamasz már az iskola gondjain töri mások szerint el nem ismert, tehetséges fejét. Már izgatottan várja az iskola kezdetét. De félre ne értsen, kedves olvasó!!! Ugyanis Lence (Lencs), mert hogy így hívják, nem egy beszűkülte látókörű, eminens diák. Nem! Lence egészen más dolgok miatt várja a titokzatos holnapot. Az új lányok miatt. Végre besötétedett. Izgalomtól fűtötten hajítja le kosárlabda nagyságú és színű fejét.

A nap felkelni készül. Az ég alján vörös tűz pislákol. Mintha egy új szerelem gyúlna meg Lence szívében. A kakas felkiált: „Ébresztő! Reggel öt óra van!” Mert Los Angelesben még kakas is van. Méghozzá Philips, a legjobb.

Hirtelen méreg tölti el. De ez elül, és boldogság jön szívére. Reggel van! Suli! Lányok! SZERELEM! Villámgyors gondolatmenet. Ledobja alvószemüvegét, és bemegy a fürdőszobába. Egy villámgyors mosakodás, mert mindent csak mértékkel. Aztán öltözködés, reggeli, s máris indulás a suliba. Ahogy közeledett a kívánt célhoz, szíve egyre gyorsabban vert. Amit nem is csodálok. Ugyanis futott. Végre bent van. Sok régi ismerőssel találkozik. A diákokat nincs idő megfigyelni, mert becsöngettek az első órára. A tananyag unalmas. Lence az óráját nézi. Mikor csengetnek már ki? Na! Gyerünk már! A csengő megszólal. A diákok rohannak ki a folyosóra. De hirtelen megtor-

pannak. Az ifjú dámák. A sok fiú árgus szemekkel figyel a méltóságteljes hölgyeket. Az egyik lány Lence szemébe néz és rámosolyog. A fiúban majd megáll az élet. Fehér arcán verejtékcseppek csordogálnak. Lélegzete szapor. Keze remeg. Úgy érzi, mintha a lány szeme egy labirintus lenne. Egyre messzebb forog benne. Tudja, hogy vissza kellene mosolyognia, de nem tud. Összeszedi magát és válaszol. A lány hosszú szőke hajú. Arcán látszanak a serdülőkor jelei. Szemei tüzesek, akár egy betörtlen vadló. Mintha csak azt árasztaná: „Próbálg meghódítani, ha tudsz!” A csengő megszólal. A lánysegreg a kellemesen meleg radiátorokról leszáll és elindul a termekbe. Második óra matematika. Lence gondolatai nem itt járnak. Egészen máson. Erős fogadkozásba kezd. „Most biztos, hogy oda megyek!” – kiáltott fel az óra közepén. Hirtelen mélységes és elismerő megrökönyödés. A tanárnőben meghül a vér. Aztán tovább folytatja az órát. Talán megsejtett valamit – gondolta a fiú. Na, mindegy! Kicsöngettek. Lence az óra végére kidolgozott egy tervet. Tudja, hogy most földrajzórájuk lesz a lányoknak. Mivel ő földrajzból fej, legalábbis azt hiszi, támadás. A gyengébb nem képviselői megint a radiátoron melegítik magukat. Lence súlyos léptekkel halad a célpont felé. Mintha egy vadászat lenne. Megsebzí az őzet és most felveszi a zsákmányt. Már oda is ért. Megkérdezi erősen dübörgő hangjával:

– Segíthetek valamiben, lányok? – így a megsebzett vadász.

A kiszemelt lány láthatóan zavarba jön.

– Nem! – hangzott keményen a válasz.

A fiú megijedt. Visszament társaihoz.

Hazafelé elgondolkozott a történeten. Vajon miért utasította el? Talán azért, hogy ne jöhessen földrajzból zavarba? Ez ki van zárva. Én? Á! Lehetetlen. Lence arcán a szerénység sugarai jelentek meg. Vagy esetleg nem tetszem neki? Biztosan így van. Lence erre a kényelmes álláspontra helyezkedett.

Naplementekor kiment a közeli folyóhoz üldögni. A nap vörös tűzgyölként hullott egyre mélyebbre. A naplemente utolsó sugarai ragyogták be a felhőket. A romantikus környezetben Lence nem tudott másra gondolni, csak a szerelemre. A táj és a lány szépsége kimozdította kényelmes bele-törtődését a hölgy ügyében. Rájött, hogy szerelmes. Még soha nem érzett ilyen mély és tiszta szerelmet. Szemből könny cseppent ki. Hirtelen optimizmus fogja el. Óriási tervek jutottak eszébe. Elhatározta, hogy felhívja magára a lány figyelmét. Ezután egy sötét gondolat, és összetört az álom. Rádöbent, hogy ő milyen ügyetlen, csúnya, együgyű, stb. Most életében először igaza volt. Szánalmas látványt nyújtott az ismerősei szemében. Élete egyhangú és szomorú. Ezen nincs ereje változtatni, tudja ő is. Elindult az ellentétes irányba, és csak ment, amíg a lába bírta.

Mándoky Kongur István

A kun nyelv magyarországi emlékei

III.

A mongolok következő hadjárata 1237-ben kezdődött.¹ 1238-ban sorra meghódították az orosz városokat, majd Dest-i Qipcaq ellen fordultak. A kun törzsszövetség vezető fejedelme, Köten kán egy újabb vereség után 1238-ban bebocsátást kért IV. Bélától Magyarországra, s 1239-ben a kun törzsszövetség legnyugatibb törzsei be is költöztek az országba. Köten kánnak kétségtelenül az egyedüli lehetséges választása a menekülés volt. A mongolok a Kalka menti csata óta jogos birtokuknak tekintették a kunok szállásterületeit, azonkívül az oroszok majd a magyarok felé közeledő és a mongoloknak végig ellenálló kun uralkodó sorsa még behódolása esetén is reménytelen lett volna, hiszen az ellenállást a mongolok mindenütt kíméletlenül megtorolták. A Magyarország elleni támadás egyik ürügye éppen a korábban legyőzött kunok befogadása volt, vagyis a korona hatalmának kiterjesztése a moldvai és a havaselvi kun területekre; érthető tehát, ha az 1239. évi kun betelepítés még csak fokozta a mongolok bosszúvágyát. Magyarországot megtámadásakor az újabb hódítás előkészítésén és IV. Béla foglyul ejtésén kívül a mongolok hadicélja volt, hiszen az ellenség fejét sohasem mulasztották el üldözni, mivel annak személye a védekezés, illetőleg az ellenállás újjászervezésének a magja lehetett. A kun nép jelentős része ugyanis – amint azt a Dest-i Qipcaq területén

végzett régészeti ásatások is bebizonyították – helyben maradt.

A mongol hódító hadjáratok következtében a kelet-európai füvespuszta-területeken nagyarányú belső vándorlás zajlott le. Már az 1222-1223-i hadjárat következtében megindult a menekülés a Volgától keletre levő vidékekről a Krímbe, az Al-Duna síkságára. Az 1237-ben kezdődő tatárjárás hatására ismét újabb kun néprészek menekültek a Dnesztertől nyugatra, a Prut-Szeret vidékére, s amint Moldva, Havaselve és Szörény kun eredetű helynevei, valamint a *qoman* népnévből származó egyéb helynevek is bizonyítják, egy részük itt meg is telepedt. A Magyarországra költözött kunok is Havaselve, illetőleg Moldva felől érkeztek az országba.²

A kunoknak IV. Béla először az ország különböző részein adott szállásbirtokokat, csak a fejedelem nemzetségét telepítette le a királyi udvarhoz közel, Pest megyében. Ez a szétszórtabb telepítési mód egyrészt biztonsági okokkal magyarázható, másrészt pedig azzal, hogy az ország belsejében már nem volt olyan telepítésre alkalmas, egybefüggő, lakatlan terület, mely elég nagy lett volna a kunok számára. Valószínű, hogy ez a telepítési mód is közrejátszott abban, hogy a beköltözött kunok és a már három évszázada megtelepült, őket befogadó magyarság közötti viszony 1239 és 1241 között az ismert módon elmérgesedett. A nomád állattenyésztő kunok ilyen rövid idő

alatt nem tudtak beilleszkedni az akkoriban kiteljesedő magyar településhálózatba, amelyet szállásföldjeik sűrűn megszakítottak. Így következett be, hogy 1241-ben egy mongol portyázó csapat Pest alá érkeztek a kunok ellen lázított tömeg meggyilkolta Köten kánt. Ezután a kunok kivonultak az országból, s ezzel néhány évre meg is szakadt magyarországi történetük.

Az átmenetileg a Balkánra és az Al-Duna síkságára költözött kunokat a tatárjárás után IV. Béla ismét behívta. 1246-ban már részt vettek az Ausztria elleni hadjáratban, majd 1247-ben V. Istvánnak a kun fejedelem lányával tartott lakodalmán hűségesküvet tesznek a magyar királynak. Települési helyzetüket IV. László 1279. augusztus 10-i oklevele rögzítette: ez alkalommal már nagyjából egybefüggő szállásterület jelöltek ki számukra az Alföld elnéptelenedett középső részén, a Tisza, a Körös, a Maros és a Temes folyók között, illetőleg a Tisza-Duna között elnyúló hosszas homokhátságon.³

A Magyarországra költözött kunok menekülők lévén, a korábbi kelet-európai kun földnek szinte minden tájáról érkezhettek törzseik, törzstörédekeik. Már a beköltözést megelőző XII. században is két különálló törzsszövetségbe tömörültek, a forrásokban emlegetett Fehér- és Fekete-Kumániára. Fehér-Kumánia a Dneszter és a Dneper folyók mentén élő törzseket jelentette, ettől keletre terült el Fekete-Kumánia, amelynek központja a Donec vidékén

* Mándoky Kongur István azonos című könyve, melyből utóbbi három számunkban részleteket közöltünk, augusztus 20-án jelenik meg Karcagon. Megrendelhető a karcagi Polgármesteri Hivatal Művelődési Irodájában.

1. MTT 186.

2. Gyárfás II. 260; Schütz Ödön i.m., 222-223; Györfly György i.m., 27, 50; L. P. Zjabin, O tatarskich kurganach: Sovjetskaja Archeologija 22. (1955), 83-96; G. A. Fedorov-Davydov, Kocevnik Vostocnoj Evropy pod vlastju zolotoordynskich chanov. Archeologiceskie pamjatniki. Moskva 1966, 228; Lükő Gábor, Havaselve és Moldva népei a X-XII. századokban: Ethn. 46. (1935), 90-105; Gyárfás II. 260; Mándoky K. István, A Hantos-széki kunok: Székesfehérvár Évszázadai 2. (Székesfehérvár, 1972), 74-75; Pálóczi-Horváth András, A kunok megtelepedése Magyarországon: Arch. Ért. 101. (1974), 244-245.

3. Gyárfás II. 263, 282, 339, 439; Györfly György i.m., 116-117.

lehetett. A keletebbre lakó fekete kunok a Volgától keletre fekvő pusztákat is uralmuk alatt tartották.⁴

A kelet-európai kunság fő települési körzeteit az orosz évkönyvek adatai és a régészeti kutatások alapján így határozhatjuk meg: 1. az Al-Dunától és a Kárpátoktól a Dneperig; 2. az Alsó-Dneper melléke; 3. az Azovi-tenger partvidéke; 4. a Donec medencéje; 5. a Don középső folyása; 6. a Kaukázustól északnyugatra elterülő füves pusztaságok (a Kubán folyó vidéke); 7. a Volga mente, a Volga és az Urál folyók köze. Ha a Magyarországra költözött kunok származási helyét közelebbről is meg akarjuk határozni, akkor elsősorban a Don–Donec vidéke jöhet számításba, ugyanis a XII. század végétől az itt élő törzsek vezetésével kezd kialakulni az egységes állam, a nagykanok székhele is az Északi-Donec vidékén volt. Az orosz évkönyvek az e területen élő kun törzsek közül többet is megneveznek, amelyek Magyarországra is eljutottak, így a *Burcevic* nevű törzs hazánkban *Borchol* néven, a *Toksobici* törzs *Toxoba*, *Toxaba* és *Tokszo*, *Takszaba*, *Tokszo* stb. néven, az *Ulasevic* nevű törzs pedig *Olaas*, illetőleg *Lás* néven szerepel Magyarországon.

A kunok szervezeti egységeiként a mohamedán és az orosz források a „törzs”-et, a magyar források pedig a „nemzetség”-et jelölik meg. A kun nemzetség azonban – egyes vélemények szerint – már a XII. században politikai kötelékké alakult át, amelyet a nemzetségfőknek katonai kísérettel, a nögerekkal biztosított hatalma tartott egybe, a társadalom berendezkedése tehát a nomád feudalizmus elvei szerint történt. A magyarországi kun nemzetségekben sem láthatunk mást, mint

a menekülő fejedelem és környezete által a nagy veszteségek után újjászervezett egységeket, amelyek a nemzetségfői családok megmaradt kíséretén, szegény rokonságán és szolgáin kívül a hozzájuk csapódott egyéb törzstörzsedékeket is tartalmazták.⁶ Mind az írott források, mind pedig a régészeti kutatások a kunok nagy gazdasági differenciálódásáról, s ennek megfelelően erőteljes társadalmi rétegződéséről számolnak be. A XII. században több ízben történt kísérlet az állam megszerzésére is. Ezek szerint tehát a kunoknál a XII. és a XIII. században már nem beszélhetünk etnológiai értelemben vett nemzetségekről, ezzel szemben a nemzetségi arisztokráciából olyasféle nemesi nemzetségek alakulhattak ki, mint amilyeneket például a honfoglaló magyarok vagy a XIII. századi mongolok társadalmából ismerünk, de más kora feudális államalakulatokban is hasonló nemesi nemzetségek kezében van a hatalom. A magyarországi kunoknál ennek a felső társadalmi rétegnek felelnek meg a *capitaneus*-ok és a *dominus*-ok, akik az oklevelekben mint vezető emberek és birtokosok szerepelnek, akik a kunság általános lesüllyesztése után is még sokáig megtartották e magasabb társadalmi helyzetüket. Egyes vélemények szerint csakis ennek a rétegnek az esetében tehető fel vérségi kötelék egy-egy nemzetségen belül, sőt a patriarkális vonásokat a vagyon és a hatalom talán még erősítette is.⁷ E kérdésben azonban még a kutatásoknak csak az elején tartunk, és igen sok új eredmény várható a családtörténeti vizsgálatoktól, továbbá a népi családfa-hagyományozás kutatásától.

Az 1279. augusztus 10-i oklevél a Magyarországra költözött kunoknak

hét „nemzetség”-éről beszél, ezek közül az eddigi kutatások négy nemzetségnek nevét és szálláshelyét tudták biztosan meghatározni, annak a felismerésnek a segítségével, hogy a későbbi területi szervezetek, az ún. székek tulajdonképpen egy-egy nemzetségből fejlődtek ki, az illető nemzetség szállásbirtokán. Györffy György szerint a kiskunsági Halas-szék a Csertán nemzetségből, a nagykunsági Kolbász-szék az Olás nemzetségből, a valahai nagykunsági (Csanád megyei) Szentelt-szék a Kór nemzetségből, a szintén egykor nagykunsági, Temes megyei kun körzet pedig a Borcsól nemzetségből szerveződött.⁸ Kecskemét-szék feltételese Györffy György az Iloncsuk nemzetség szállásterületével azonosította, de mint maga is megállapította, a nemzetség lokalizálása, sőt léte is kétséges. *Ilunchuk* nembeli *Butheimer comest* 1342-1343-ban említik az oklevelek, de lehet, hogy e név tulajdonképpen nem egy ősi nemzetségnév – nem is ismerjük megfelelőjét a török-ségi etnonimek között –, hanem egyik felmenőjének személyneve. De már csak azért sem jöhet számításba az *Ilunchuk* „nemzetség” Kecskemét-szék szervezeti előzményeként, mivel, mert az e „nemzetség”-be tartozó kun főemberek jakabszállási illetőségűek, és szállásuk eleve Halas-székhez tartozik. A fentiek szerint tehát Kecskemét-szék helyén ismert, megnevezett önálló nemzetséget nem tudunk kimutatni, de hasonló a helyzet a Kiskunság északi részén levő Kara- és Mizse-szék esetében is. Ha elfogadjuk az 1279-i kun törvény közlését, miszerint a kunok hét törzsbe („nemzetség”-be) szer-

4. S. A. Pletneva i.m., 194; D. A. Rasovskij, Polovcy. III. Predely „Polja Poloveckago”: Seminarium Kondakovianum 9. (1937), 71–85, 10. (1938), 155–178.

5. S. A. Pletneva i.m., 172–182, 194; G. A. Fedorov-Davydov i.m., 145–150; Györffy György, A kunok feudalizálódása 248; Pálóczi-Horváth András i.m., 248.

6. S. A., Pletneva i.m., 194–195; Németh Gyula, Kun László király nyögérei: MNy. XLIX. (1953), 304–318; Györffy György, Tanulmányok a magyar állam eredetéről, Budapest 1959, 30.

7. Kring Miklós i.m., 56; Györffy György, A kunok feudalizálódása 272, 274; Gyárfás III., 250, 481–483, 618–619, 627, 682–683; Pálóczi-Horváth András i.m., 249.

8. Györffy György i.m., 248–250, 273–275; uő, Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza, Budapest 1963, 842.

veződtek, akkor az előbb említett Cser-tán, Kór, Borcsol, Olás törzsekén kívül még három kun törzs meghatározása volna szükséges. Erre már történtek is próbálkozások.⁹ De aminthogy nem minden szék vezethető vissza a XIII. századi törzsi-nemzetségi szervezetre, ugyanúgy azt is a most kezdődő kutatások hivatottak felfedni, hogy az egyes székeken belül az ismert nemzetségi előzményeken kívül még más nemzetségi-törzsi töredékek is részt vettek az illető szék megszervezésében.¹⁰

A Magyarországra beköltöző kunok számát illetően a kutatók véleménye többnyire megegyezik. Györffy György megállapítása szerint a bevándorló népesség a normálistól eltérő összetételű lehetett: a menekülők nagy részét töredékcsaládok alkothatták; ezek száma még két ízben csökkent jelentősen: 1246-ban, a második beköltözéskor egy részük valószínűleg az Al-Duna síkságán maradt, 1282-ben pedig tömegestül hagyták el az országot a Körösöktől délre megtelepedett kunok. Györffy György végül 10 ezer családra, vagyis kb. 40 ezer főre becsülte a végleg megtelepedett kunok és jászok létszámát.¹¹ Ha a katonai kíséret és a törzs (nemzetség) létszámának aránya szerint számolunk, akkor kb. 45 000–70 000 főt kapunk, terület és népsűrűség összefüggéseiből kiindulva pedig 40 ezer és 68 ezer között határozhatjuk meg a kun (és a jász) lakosság létszámának alsó és felső határát.¹² Középkori mértékkel mérve ez igen jelentős népességnek számít, és számszerűleg is érzékelteti a kunok szerepének fontosságát

Magyarország XIII.-XIV. századi életében, de egyúttal arra is némi magyarázatul szolgál, hogy miért tudta beolvasztani a kunokat a magyarság, ugyanis megalapozott becslések szerint a XIII. század első felében Magyarország lakossága már elérte a 2 milliót, s egyes vélemények szerint a tatárjárás nem okozott 50 százalékos veszteséget.¹³

A kunok a betelepülés után mintegy másfél évszázadik nomád állattenyésztést folytatnak, hiszen legelső szállásaik – melyek az oklevelekben csak a XIV. század derekán bukkannak fel – még nem is igazi települések, inkább nomád téli szállások lehetnek, mert csak minden településnév nélkül, inkább valamelyik viszonylag közel fek-

vő magyar helység „környékén” találhatóakként említik a források, vagy pedig az illető szállások birtokosainak, nemzetségfőinek megjelölésével, de ugyancsak településnév nélkül. Ezeket a topográfiai bizonytalanságot tükröző adatokat a kötetlenül mozgó nomád szállások bizonyítékainak szokták a kutatók tekinteni. A kunok első név szerint is említett szállásai csak a XIV. század végén tűnnek fel az oklevelekben. E településnevek fő típusa a birtokos nevéből származó, személynévi eredetű szállásnév. A személynévi jellegének segítségével e helynevek viszonylagos időrendjét is nagy valószínűséggel megállapíthatjuk, ugyanis a legrégebbi típusú szállásneveknek azok a nevek tarthatók, amikor a szál-

lás neve csupán egymagában álló személynév, esetleg a településnév-képző *-szál-lása*, *-ülése*, *-népe*, *-háza* stb. utótaggal ellátva. E nevek között több olyan is előfordul, amely megegyezik a XIII. század végén vagy a XIV. század elején élt történeti személy nevével. A személynévi eredetű kun szállásnevek másik, későbbi csoportját a keresztény nevet tartalmazó helynevek teszik ki. A személynévi adatok tanúsága szerint a szállásföldet birtokló kun vezető réteg (nemesség) a XIV. század dereka táján tért át a keresztény névadás szokására egy hosszú idő óta zajló folyamat végén, ugyanis keresztény nevű kunok már jóval hamarabb, például a XIII. század végétől szerepelnek okleveleinkben. A kun személynévadás szokásainak megváltozását tükröző helynevek vizsgálata segít tisztázni a kun szállások állandósulásának hosszantartó folyamatát. E folyamat pedig –

Öreg kazak solymász. 1992 Kazaksztán.

9. Gyárfás III., 682–683; Kring Miklós i.m., 56, 180; Mándoky K. István i.m., 78–79.

10. Pálóczi-Horváth András i.m., 250–252.

11. Györffy György, Magyarország népessége a honfoglalástól a XIV. század közepéig. Magyarország történeti demográfiája. Szerk. Kovacsics József, Budapest 1963, 45–53.

12. Pálóczi-Horváth András i.m., 255–256.

13. Györffy György i. m., 50, 54.

a helynevek tanúsága szerint – már a XIII. században elkezdődött, a XIV. század elejére a téli szállások nagy része valószínűleg helyhez kötődött, kialakultak állandó határaik, a XIV. század végére, a XV. század elejére pedig kialakult a letelepült kun faluk rendszere is. A XV.-XVI. századi kun szállások, települések képe, szerkezete és gazdasági élete az eddigi régészeti és történeti kutatások szerint már alig különböztek a korabeli magyar falvaktól. Alighogy lezajlott a települések feudalizálódása, a kun vidékeken is elkezdődött a falupusztásodás folyamata, így a XVI. század közepére már a korábbi szállásoknak csak 55-60 százaléka állt. (A későbbi nagyhatáru kun-sági városok gyökerei talán itt keresendők.) A török hódoltság meggyorsította ezt a pusztásodási folyamatot, s a XVII. század végére lényegében felbomlott a régebbi települési rendszer.¹⁴ Amint arra a fentiekben már utaltunk, a kunoknak nyelvi beolvadása a magyarságba nagyjából szintén ezekben az időkben mehetett végbe.

2. fejezet

A magyarországi kun nyelv emlékeinek felosztása, leírása

A magyarországi kunok nyelvének rendkívül kevés emléke maradt ránk. Jelenleg a kunnak tartott emlékek egy

14. Pálóczi-Horváth András i.m., 256–258.

1. A magyarországi kun nyelv emlékeinek osztályozásával, hitelességük, felhasználhatóságuk kérdéseivel egyetemi előadásában Török nyelvemlékeink (Kipszak nyelvek) címmel Németh Gyula foglalkozott, de ezen előadásainak szövege csak kéziratos formában ismert. Ugyancsak nem jelent meg Ligeti Lajosnak az 1960–1970 között Török nyelvemlékek címmel tartott egyetemi előadásainak szövege sem.

2. A kun nyelvű miatyánkról Ligeti Lajos az egyetemi előadásairól készített kéziratában (Kipszak nyelvemlékek. Kun. Magyarországi kun) ezt mondja: „Meglehetősen későn, a XVIII. század első felében történik róla először említés, mégpedig abban a formában, ahogy a gyerekeknek tanítják az iskolában; nyilván a kun előjoguk biztosítása érdekében hozott belső rendszabállyal van itt dolgunk. Az ima szövegét leírták, erről az egyetlen, egy mondatot nem tartalmazó szövegről készült később minden másolat. A későbbi másolások újabb torzításokkal és kihagyásokkal jártak. Az eredeti szöveg nyelvészeti szempontból jól értékesíthető.”

3. Mind a „halasi ének”-ről, mind az asztali áldásról, mind pedig a köszöntési formulákról Ligeti Lajos kéziratában ezeket olvashatjuk: „Igen romlott alakban maradtak fenn, ha ugyan nem apokrif koholmányok, legalábbis részben. Jelen állapotukban nyelvészeti kutatásokra nem alkalmasak.”

4. E szövegemlékeinknek nagy része máig megfejtetlen, de van köztük olyan is, melynek, mai kipszak népköltési anyaggal összevetve, több sorát is sikerült visszaállítani eredeti kun hangalakjára, míg más szövegeknek csupán egy-két szava emlékeztet törökségi nyelvelemekre.

5. Kutatóink régóta gondolnak már a kun jövevényszók e csoportjára is, de – mint Ligeti Lajos említett egyetemi jegyzetében olvasható – „rendszeres kutatásuk még nem történt meg. Az ún. középső réteg ugyanis a kunon kívül más, nem csuvasos jellegű török elemeket is magában foglalhat (besenyő, uz, kabar? stb.)”. A mostanában gyűlő kunsági nyelvjárási szavak között levő török eredetű szók némelyikének kun nyelvi elemként való magyarázatára az utóbbi években történnék próbálkozások.

részéről sem dönthető el teljes bizonyossággal, hogy valóban kun-e (tehát egyáltalán török eredetű-e), illetőleg – amennyiben mégis török nyelvi anyagnak bizonyulna egy-egy kérdéses szöveg vagy szó –, hogy valóban a kunok hagyatékának kell-e tartanunk. Másrészt pedig több olyan, csak néhány évtizede, vagy akár csupán pár éve előkerült szöveg- és szörványemlékről a későbbi kutatás feladata kideríteni kun vagy nem kun eredetét, amelyek többnyire a Kis- és Nagykunságról származnak, ott jegyezték le azokat, tehát többé-kevésbé gyanítható kun eredetűek, ha egyébként ezen emlékek török nyelvi anyagot tartalmaznak. Ez utóbbiak száma a jövőben kisebb vagy nagyobb mértékben még feltétlenül gyarapodni fog, hiszen csak mostanában indult meg e területeken a rendszeres és módszeres gyűjtés, amely mind a levéltári és egyéb írott emlékanyagot vizsgálja, mind a még élő család- és helynévanyagot, nyelvjárási szókincset gyűjti.

A kun nyelv magyarországi emlékeit így csoportosíthatjuk:¹

1. szövegemlékek;
2. szörványemlékek.

1. Kun eredetű szövegemlékek:

- a) kun miatyánk;²
- b) „halasi ének”;
- c) asztali áldás;
- d) köszönési és köszöntési formulák;³

e) gyerekmondókák, kiolvasó versek, játékszók.⁴

2. Kun eredetű szörványemlékek:

A) kun eredetű személy- és helynevek:

1. kiskunsági és nagykunsági, illetőleg egykor e kerületekhez tartozó vidékek személy- és helynevei, feltéve, hogy valóban kun eredetűek;

2. a Kis- és Nagykunságon kívüli területeken előforduló, de bizonyíthatóan kun személyek viselte családnevek, illetőleg bizonyíthatóan kunok által elnevezett helyek, vizek, térszíni formák stb. kun eredetűnek tartható nevei;

B) a magyar nyelv kun jövevényszavai:

1. a magyar köznyelv kun eredetű szavai;

2. a kis- és nagykunsági területeken és a velük közvetlen szomszédos vidékeken élő kun eredetű tájszók.⁵

3. fejezet

Kun szövegemlékeink elemzése

1. A kun miatyánk

A XVIII. században Magyarországra költözött és letelepedett kunok nyelvéről, legalább a magyarokétól való

eltéréséről, más jellegéről a korabeli források kunokról szóló tudósításaiban semmit sem olvashatunk, legfeljebb azt tudjuk, hogy a magyarok tatár kémeknek nézték és vélték őket. Ennek az lehetett az oka, hogy a mongol seregekben számos kun, vagy a kunokkal rokon török-fajta néptöredék, törzs harcolt a mongol hódítás kezdete óta, s ezekhez bizony a Magyarországra érkezett kunok nemcsak külsejükben, viselkedésükben, hanem nyelvükben is igencsak hasonlítottak, ha éppen nem voltak velük egyek. E sok évszázados hallgatást a *Bevezetésben* [Jászkunság 1993/2. szám – a szerk.] említett török utazó és történetíró, Seyh Ali tudósítása töri meg, amely ugyan nem nevezi nevükön a kunokat, de ismerve az oszmán-törököknek azt a korabeli (és máig tartó) szokását, hogy minden nem oszmán-törököt tatárnak neveznek, a Seyh Ali által „tatár”-nak mondott magyarországi lakosok nem lehettek mások, mint kunok. Ezzel szemben némelyek fel szokták vetni, hogy a magyarországi síkságon élő „tatár”-okat Seyh Ali még mohamedánoknak is mondja, pedig nincs rá bizonyítékunk, hogy a kunok még a török hódoltság idején is mohamedánok lettek volna, legalábbis részben. Való igaz, hogy ezt egyetlen forrás sem mondja így ki, de a kun szövegemlékek egy még ma is csak részben értelmezhető csoportjában, az ún. köszöntési formulákban több, iszlámra utaló szó fordul elő, köztük például Allah neve (*alia* és *alah* formában), amit mással mint a mohamedán vallással való kapcsolattal magyarázni nem lehet. De ugyancsak az iszlám egy másik közvetett bizonyítéka a Kunságon a századfordulói to-

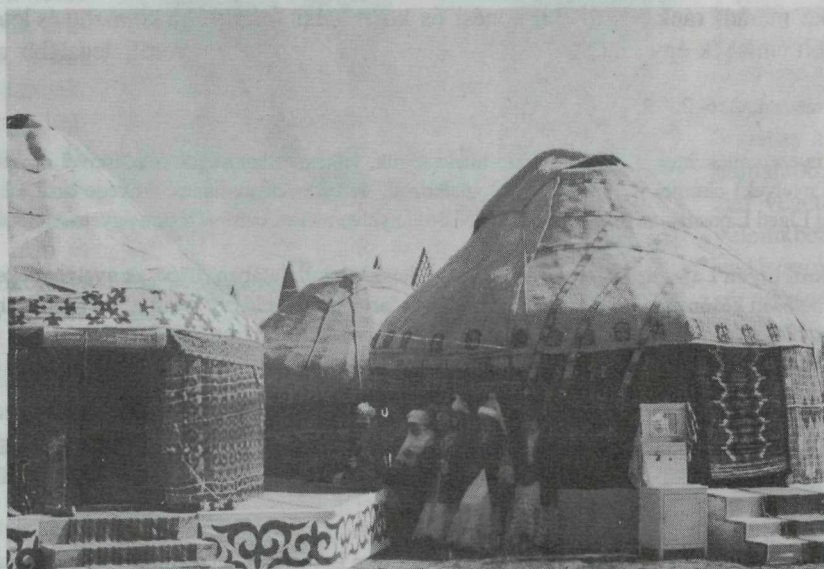
vább élő circumcisio szokása, noha ez sem nevében, sem a vele kapcsolatos cselekményekben, szokásszerű mozzanatokban nem látszik kifejezetten mohamedán jellegűnek. Mindenesetre ez adatok alapján feltehető, hogy a XVI. század végén, sőt talán még a XVII. század elején is élt szórványosan a kunok ősi nyelve, míg a reformáció kiteljesedése táján végleg el nem felejtődött. Mindenesetre, a XVII. század végén író Ottrokocsi Főris Ferenc már azt írja, hogy sem a jászok, sem a kunok nem tartoznak az idegennyelvű nemzetiségek közé, mert magyarul beszélnek.¹

Valamennyi magyarországi szövegemléküink között kétségtelenül a legbecsebb, de az egyéb magyarországi kun nyelvemlékeink sorában is az egyik legfontosabb a kun nyelvű miatyánk- szöveg. Szerke a Kis- és Nagy-kunságon még ma is igen sokan ismerik, különösen az idősebb nemzedékhez tartozók körében, de a fiatalabbak között is nem egy akad, akit szülei, nagyszülei megtanítottak rá. A ma élő ötven és hatvan évesek nagy része pedig még az iskolából ismeri a kun miatyánkot, ugyanis egyes kunsági városokban, mind például Kisújszálláson, Karcagon, a helyi gimnázium tananyagába tartozott 1948-ig, éppen addig, amíg e gimnáziumok még a

„nagykun” jelzőt is nevükben viselték, így: Kisújszállási Ref. Nagykun Főgimnázium, Karcági Ref. Nagykun Főgimnázium. De nemcsak a gimnáziumokban tanulhatták meg a kunságiak a kun miatyánkot, hanem a két háború között különösen nagy számban megjelenő kunsági helyi lapok hasábjain is időről időre közzétették egyes változatait. Így aztán nem lehet rajta csodálkozni, ha az elmúlt több mint húsz esztendő alatt száz változatát gyűjtötték össze a kunsági múzeumok, diákkörök és egyéb érdeklődők. Egyidőben ugyan úgy véltük, hogy feleslegesnek látszik újabb és újabb változatokat gyűjteni és tanulmányozni, mivel a mostanában előkerülő valamennyi változat csak a korábbról is ismert kun miatyánk variációk jól-rosszul lemásolt ismétlései. Ez a vélekedésünk azonban hibásnak bizonyult, mivel jónéhány, csak nemrégiben előkerült változat tanulmányozása után a kun miatyánkkal kapcsolatos korábbi eredményeinket módosítani kellett.

A kun miatyánk immár harmadfélszáz esztendeje foglalkoztatja a tudósokat és egyéb érdeklődőket. Való igaz, hogy a tudományos közvélemény csak a XVIII. század derekán vesz róla először tudomást, de hogy nem ekkor keletkezett, annak egyik bizonyítékát éppen a kunok magyarnyelvűsége mel-

lett kardoskodó és a végsőkig kitartó Gyárfás István adja, idézve Ráday Gedeonnek Cornideshez írt levele ide vonatkozó részét: „A mi a megküldött miatyánkot illeti: emlékszem, hogy ilyen nekem is volt, mely azonban losonczi igazgató id. Kármán-nál elveszett. Az enyim amattól egészen különbözött, úgy hogy a kettőben talán egyetlen szó sem egyezett egymás-

Őseink földjén. Kazaksztán.

1. Origines Hungaricse... Laborce et studio Francisci Foris Otrokocsi. I-II., Franequerae 1693; itt: I. 18.

sal, s e különbözőség engem mind a kettőről való kételkedésre indít. Az ön által küldöttet közöltem báró Orczy tábornokkal, ki nekem azt mondá, hogy ő is kapott egyet egy igen öreg kuntól, a ki állította, hogy ezt a kunok gyermekeikkel iskolákban még az ő idejében könyv nélkül tanították, de most már azzal felhagytak. Hozzá tette azonban a báró, hogy az ő miatyánkja is, a mennyire emlékezik, az önéől különböző, a mi engem előbbi véleményemben megerősít.

Hogy elmondjam az egész dologról véleményemet, az következő: A XVI. században egy bizonyos Telegdi János, aki magyar nyelvtant is írt, tett legelőször ismeretessé egy bizonyos kun miatyánkot, melyet azután a híres erdélyi tanár Kaposi megújított és ismeretesebbé tett, s ez az éppen, a mi tőlem elveszett. A Kaposi-féle példányhoz valóan a hun-székely betűk is mellékelve a régi hun olvasás-módról való rövid utasítással, melyet azután Bél használt. Minthogy pedig Kaposinak ezidőben úgy Magyar, mint Erdélyországban oly igen nagy tekintélye volt, hogy még a magyarok is, Debreczent és Patakot otthagya, hozzá tanulmányaik végett csapatostul siettek: tehát így könnyen megtörténhetett, hogy az ő kun miatyánkja a kunokhoz is elhatolt, kik minden más bizonyíték nélkül, minthogy ez oly híres embertől, mint Kaposi, származott, a régiség iránti buzgóságból azt iskoláikba bevitték. Mert melyik öreg kun fog most a Kaposi időkre visszaemlékezni? Hanem az a kérdés, hogy vajjon az említett miatyánk valóban kun-e? Én erről kételkedem. Mi engemet illet, véleményem az: hogy a régi kun nyelvnek egy nyelvvel sincs oly közeli rokonsága, mint a magyarral, ha nem lett volna is az valósággal magyar. Ezt hinni sok és fontos okaim vannak, melyeket máskor elősorolok. El is feledém mondani, hogy báró Orczy nekem megígérte, hogy az ő kun miatyánkját

nekem megküldi, melyet, mihelyt megkapok, Önnel közölni nem fogom elmulasztani.”² Tehát a kun miatyánk már a XVI. században nemcsak Magyarországon, hanem Erdélyben is szélteben-hosszában el volt terjedve, bár nyomtatásban megjelent példányát e korai időből egyelőre nem ismerjük. Az is biztos, hogy a Kunságon való előfordulására a legelső adat a XVIII. század 30-as éveiből való,³ de ez korántsem azt jelenti, mintha éppen a Kunságon korábban nem ismerték volna, mikor másfele már jóval korábban elterjedt, hanem csak azt, hogy ott ez időket megelőzően senki sem méltatta feljegyzésre (talán, mert igen mindenki tudta). A XVIII. század 30-as, 40-es éveiben viszont – a jászkun kiváltságok visszaszerzése és megerősítése idején – a már valószínűleg csak kevesek által tudott szöveget hivatalosan ismét felelevenítik és terjesztik: Nánásy János kiskunkerületi táblabíró rendeletére Fülöpszálláson az iskolásgyermekeknek tanítják. Ez a körülmény azonban mindjárt gyanússá tette a kun miatyánk eredetiségét, különösen azok számára, akik a kunokban mindig is tiszta magyarokat kerestek, akiknek soha sem volt más anyanyelve a magyaron kívül. Ezt a gyanút csak fokozta, hogy a Kunságon éppen akkor bukkan elő az ismeretlenség homályából, amikor éppen a kun kontinuitást megkérdőjelezve, minden módon azon igyekezett az uralkodó, hogy korábbi kiváltságaitól megfosztva a kun kerületek népét, jobbágyosorba süllyesse. Természetesnek tartjuk, ha ekkor a joggatlanul eladott, illetőleg elzálogosított Jászkunság népe – a régi kun őslakosság leszármazottai és velük a bujdosás és menekülés éveit után a Kunságban letelepedett, de már szintén kun öntudatú magyarok – a hajdani kiváltságokat visszaszerzendő, a kun folytonosság igazolására minden, a kunokra valló bizonyítékot összegyűjtött és igyekezett azokat felmutatni. Egyik

ilyen bizonyítéknak számított kun etnikumuk mellett e kun nyelvű szöveg. A kun miatyánknak közismertté tétele ugyanakkor a már egy-két évszázada nyelvében elmagyarosodó kunok öntudatát növelte, s nagy erőt adott a kiváltságok visszaszerzésének küzdelmeihez.

1744-ben és a következő években többször is járt jászkunsági küldöttség Bécsben a fent említett kiváltságjogok ügyében.⁴ Ez alkalommal Kollár Ádám udvari tanácsos, korának ismert orientalistája le is jegyezte a kun megbízottaktól a kun miatyánkot. Ettől kezdve mind a hazai, mind pedig a külföldi szakirodalomban egyre gyakrabban emlegették a kun miatyánkot és a karcagi Varró Istvánt mint a kun nyelv utolsó ismerőjét. E hírek szerint – amint azt Kollár Ádám terjesztette is – Varró Istvánnal halt volna ki a kun nyelv a XVIII. század derekán. Varró István azonban nem tudott kunul, mint ahogy akkortájt már valószínűleg senki sem Magyarországon, legalábbis nem tudunk róla. Annak, hogy Varró István nem tudott kunul, éppen a Kollár lejegyzte szöveg a legjobb bizonyítéka, hiszen az csaknem annyira eltorzult, romlott formában áll előttünk, mint akár a Kis- és Nagykunságban manapság is élő változatok.

Kollárt továbbra is foglalkoztatta a kun miatyánk kérdése, de jó ideig nem jutott újabb adatokhoz, mindössze 1771-ben sikerült szert tennie egy újabb változatra, amelyet Herpay Mihály kiskun kapitánytól kapott. Kollár aztán az akkori tudós világ szinte minden jelesebb személyiségének elküldte a kun miatyánkot, jócskán felkeltve ezáltal az iránta való érdeklődést. 1774-ben Thunmann német tudós értekezést írt a kunokról, amelyben közölte a kun küldöttektől lejegyzett, illetőleg kapott mindkét kun miatyánk-változa-

2. Gyárfás, A jászkunok nyelve és nemzetisége, 61.

3. Gyárfás i.m., 59.

4. Györffy István, Nagykunsági krónika, 86.

5. Acta Societatis Jablonivianae. Lipsiae 1774, 185.

tot.⁵ A kun miatyánkkal kapcsolatban Pray György és Cornides Dániel is több levelet váltott egymással.⁶

A régebbi tudósok véleménye megoszlott a kunok etnikumát és nyelvük hovatarozását illetően. Nagyjából két nagy táborra oszlottak: az egyik tábor (Pray, Jerney, Gyárfás) azt hirdették, hogy a kunok magyarok, mindig is azok voltak, s nyelvük sem különbözött sohasem a magyarokétól, ezzel szemben a másik tábor (Adelung, Klaproth, Thunmann, Schlözer, Richhorn, Hammer-Purgetall, Cornides, Kollár) a kunokat – helyesen – „kipcsak-tatár”-oknak, nyelvüket pedig a „tatár” nyelv egyik dialektusának tartotta. A tudósok a kun miatyánk megfejtéséhez is ez utóbbi felfogás jegyében fogtak.

Thunmann volt az első, aki a kun miatyánk néhány szavát a török nyelvek segítségével igyekezett magyarázni. A magyar tudósok közül elsőül Jerney vizsgálta tüzetesen a szöveget. Ő ugyan azon van, hogy a kun miatyánkot mindenáron elvitassa a kunoktól, ezért azt határozottan „tatár”-nak tartja. Munkájában nyolc változatot közöl,⁷ ezek közül az első kettő a debreceni könyvtárból származik – Thunmann is ezeket a változatokat adta ki –, a harmadikat Dugonics közölte korábban,⁸ ez a változat a Széchényi Könyvtár Kézirattárában található, a negyedik

egy kunszentmiklósi változat Horváth Péter közlése alapján, az ötödik a Banos István-féle fülöpszállási, a hatodik a Terbölcs Gábor iratai közül előkerült kisújszállási variáns, a hetedik és nyolcadik szintén Dugonics művéből való.⁹

Jerney a nyolc változatot egymás alá írva, az egyes mondatokat (főbb gondolatokat) összehasonlítva elemzi, mindegyik után egy oszmán-török fordítás megfelelő részét iktatva párhuzamul. Szerinte ugyanis a „tatár” miatyánk nyelve csak „dialektusban különbözik az oszmánli nyelvtől”.¹⁰ Jerney szerint az általa tárgyalt változatok mindegyike egyetlen „őspéldány” nyomán keletkeztek, mivel valamennyiből hiányzik a „legyen meg a te akaratod” tétel. Bár ez utóbbi megállapításával nem érthetünk egyet, mert nem ez a „tétel” maradt ki a változatokból, mindenestre azt helyesen gondolja, hogy a szöveg csonka, nem tökéletes a fordítás, s hogy az imádság leírásakor már a

közölők nem értették a szöveget, amit a helytelen szó- és szótagelválasztások, -egybekapcsolások bizonyítanak. Jerney még azt is észrevette – igen helyesen –, hogy mivel a fordítás befejező része protestáns jellegű, csakis a reformáció korában, vagy közvetlenül utána keletkezhetett, de semmiképpen sem az előtt. A szövegből sok szó kimaradt, ami Jerney szerint a hiányos emlékezés következménye.

Magyarázatában, illetőleg elemzésében Jerney a kun fordítás egyes szavait nemcsak oszmán-török, hanem olykor krími tatár és egyéb török, például kaukázusi „török-tatár” szavakkal is összeveti. Egyeztetései sok esetben nem helytállóak, munkáját mégis nagy jelentőségűnek kell tartanunk, hiszen Jerney az első, aki tudományos, szinte turkológiai alaposággal tárgyalja a kun miatyánk problémáit.

Szövegünk megfejtésével Jerney után Vámbéry Ármin foglalkozott. Szerinte sem kun eredetű, hanem egy krími tatár által a török hódoltság idején, a reformáció terjedése korában készített henyé fordítás. Vámbéry többek között megállapítja, hogy az illető fordító meglehetősen „műveletlen” volt, mivel a szöveget nagyon szabadon fordította, az „elvontabb” tartalmú tételeket például egyszerűen kihagyta. Kifogásolja a „népies kiejtés”-t is – például *algyamanna ol jamananna ol jamanan* 'a gonosztól; attól a gonosztól;

Kun, mongóliai kazak, ausztriai kazak, magyarországi kazak, németországi kazak, török és helybéli kazak Mándoky Kongur István Alma-Ata Kengszai temetőjében lévő sírjánál, amely a törökség egyik új zárándokhelyévé lett.

6. Jerney János Keleti utazása, I. 288.

7. Jerney i.m., 290–292.

8. Dugonics András, Etelka. Szeged 1805, 481–482.

9. Dugonics i.m., 483.

10. Jerney i.m., 483.

ama gonosztól', ahelyett, hogy *ol dza-mandan* – holott ilyesfélére egy eny-nyire romlott nyelvemlék esetében csak igen nagy fenntartásokkal következtethetünk, de meg egyébként is az általa „népiesnek” nyilvánított hangtani, illetőleg alaktani jelenséget kun nyelvi sajátásnak is tekinthetjük, mint ahogy más kipcak nyelvemlékekben, különösen pedig a mai kipcak nyelv-járásokban is találkozunk hasonló jelenséggel, így például a kazáni tatár irodalmi nyelvben, továbbá a karakalpak és kazak nyelvjárások némelyikében az ablativusz ragjának a kun miatyánkban megfigyelt módon való hasonulását találjuk. Vámbéry szerint ugyancsak a fordító „műveletlenségéről” tanúskodik az is, hogy a szövegben egyetlen szót – az általa *günah* 'bűn'-nek sejtett perzsa eredetű szót – kivéve nincs más idegen elem a fordításban. (Egyébként a *günah* szó sem fordul elő a szövegben.)

Vámbéry a rendelkezésre álló kun miatyánk-szövegek közül a debreceni könyvtári változatot vette vizsgálódásai alapjául, amely szerinte a legteljesebb, legépebb variáns – ezt a változa-

tot Jerneynél az 1-es szám alatt találjuk –, bár ezt a szöveget Vámbéry meglehetősen pontatlanul másolta le, így:

Bezen attamaz kenze kikte szen leszen szen adon. Dösön szenküklön nicziengen gerde ali kekte bezen oknemezne bergezde pitbüör küngön. Ali bebezen méne-mezne neszembeze jermezbezge utrogergenge ilme bezne algya manga kutkor bezne algya manna szen borszen boka csali bocson igye tengere.

Vámbéry ezután kijavítja a „másoló toll pusztításait” és a „kiejtők rongálásait”, majd a következő „tatár” fordítást adja:

*Bizim atamiz kim sen kökte sentleszen senin adin dözünsen könglün nicekim zerde eile kökte bizim ekmemizni ber bizge... küngön, al bizim günemizni nizen bizde zermiz bizge ötrü gelgenge, ilme bizni al zamanga kutkor bizni al gamandan sen bar sen ize tengri.*¹¹

A Vámbéry-féle „fordítáros” módszer meglehetősen képtelenség, hiszen nem valamiféle mai török, „tatár” nyelvre kell „lefordítani” a szöveget, hanem a régi kipcak nyelvemlékek, többek között a Codex Cumanicus, a mameluk-kipcak, örmény-kipcak

stb., továbbá a mai kun-kipcak nyelv-járások anyaga alapján kell megpróbálni a rekonstrukciót. (Itt most nem kívánunk foglalkozni Vámbéry tévedéseivel, az általa ajánlott fordítás hibáiról is csak röviden tudunk megemlékezni saját elemzésünkben.)

Vámbéry után Kuun Géza foglalkozott a kun miatyánk megfejtésével. Munkájában ismertette Vámbéry megfejtését, némileg kiegészítve és módosítva is azt, majd a kunszentmiklósi változat alapján így rekonstruálja a szöveget:¹²

*Bezem atamiz kim sen küktä
Senläsün sen ading*

*Dözünsün sen künglüng nigäkkim
gerdä alaj küktä.*

*Bezem ötmäkemezne ber bezgä bü-
tön bu gön.*

*Al bezem menämezne nigäm bezde
jajirmiz bezgä ötrü gelgängä.*

Ilme bezne al gamanga.

Kutkor bezne al gamanna (n).

11. Vámbéry Ármin, Az állítólagos kun Miatyánkról, 215–219.

12. Géza Kuun, Codex Cumanicus, (Prolegomena:) XLIII–I.

Kazak népviselet

Ötvös László

Szabadságharc-kori emlékek Kunmadarason

A magyar nemzet államának történetéből három időszakot emelek ki: István király államalapítását, a reformáció alapján született erdélyi fejedelemségét és az 1848–49-es szabadságharcot. Az államalapítás, az önálló államért való harc, független, polgári állam megteremtéséért indított forradalom nemcsak a nagy történelmi vonulatba tartozó események, hanem tanulságokkal szolgáló állomásai a magyar államiságnak. Az 1989-es deklarált magyar köztársaság és a jogállam megteremtése szempontjából válnak hangsúlyossá a tanulságok. E történelmi szemlélet jegyében fordulnak most a szabadságharc alig két éves időszakához.

A magyar szabadságharcnak voltak országos vezérei és vidéki, helyi vezetői. Az adódó tanulságok mellett megtisztelő kötelesség is a velük való foglalkozás. Milyen kapcsolata volt egy-egy tekintélyes személyiségnek egy-egy településsel, hogyan lett a szabadságharc lelkes támogatójává egy-egy vidéki értelmiségi ember; lelkész, tanítók vagy más tisztségviselő?

A szabadságharc-kori, kunmadarasi értelmiségiek közül egyik lelkész elődömmel kívánok foglalkozni, majd Kossuth Lajos forradalmi kormányzó helybeli emlékeivel, valamint az egykori mezővárosban elhunyt honvédhősök síremlékével és dokumentumai-¹

Helmecey József mártíriuma

Helmecey József szabadságharc-kori, kunmadarasi református lelkipásztor Mezőtúron született 1814-ben. Középfokú és teológiai akadémiai tanulmányai során racionalista-liberalista eszmék hatottak reá. Tanulmányai elvégzése után Karcagan különböző időben, különböző lelkészi állásokat

töltött be, közben pedig 1837 és 1840 között Kunmadarason volt rektor, majd 1843 és 1855 között rendes lelkész.²

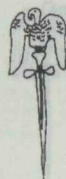
Helmecey József a liberális teológia híve lett. Ez érződik a Kunmadarason írt, és 1845-ben megjelentetett nagy igehirdetésén.³ Vezetésével a presbitérium, a gyülekezet és a mezőváros lakossága támogatták a Kossuth Lajos vezette szabadságharcot. A kunmadarasi kórház létrehozásában – amelyet a 48-as honvédek ápolására létesítettek – döntő szerepe volt. A szabadságharc elbukása után bebörtönözték. 1853. november 7. és 1854. decembere között raboskodott. Testben megtörve szabadult a pesti Újépületből. Nem sokkal azután pedig, 1855. augusztus 31-én kolerában meghalt. Az egyházmegyében ő ékeskedett a mártíromság koronájával. Lelkésztársával, Szabó Péterrel és Tóth Károllyal több építkezést vezettek a gyülekezetben. (Szabó Péter 1846–1852 Tóth Károly 1852–1890 között teljesített lelkészi szolgálatot Kunmadarason.)⁴ Az egyházközség könyvtárában őrzött Ecclésiának Könyvében, a 43. lapon ezt olvassuk: „Ezen, s ezt követő évben a boldogult úr – Helmecey József – családjának káplánja lett T(iszteletes) Borsányi János úr.” A következő évben (1857) ideiglenes lelkészként szolgált a gyülekezetben. A presbitérium megbecsülte Helmecey József mártír lelkipásztort halála után is, ezért biztosította a másfél éves kegyeleti időt családjának.

Helmecey József kunmadarasi lelkipásztor idézett igehirdetése „Előljárók tulajdonaik – ’s kötelességeikről” címen jelent meg a szabadságharc megindulása előtt három évvel, amelyet a kunsági Sion, a Nagykunsági egyházmegye tisztújításakor tartott. A prédikáció alapigéje a következő volt: „Te pedig válaszs az ’s nép közül erős férfiakat, istenfélőket, igaz-mondókat, ’s tegyed azokat előljárókká!” (2Mó-

zes 18:21). A Biblia alapján részletesen szól az egyházi vezetők: tanácsnokok, tisztviselők, előljárók lelki és szellemi tulajdonságairól. Hunyady János kormányzó alakját idézi, aki a harcot vezette az ozmán-török ellen, hogy megakadályozzák Jézus Krisztus keresztségének ledöntését és a magyar nép megsemmisítését. Az igehirdetést ezekkel a szavakkal fejezte be: „Menjete el már, szabadságnak fiai! Elbocsátlak már, gyűljetek egybe nemzeti lobogótok alatt, ’s örvendve szenteljétek az ősaloktmány szent szabadsága dicsőséges ünnepét. Válasszatok magatoknak a nép közül, nem pártoskodás, de józan megfontolás után igazgató bírót, kinek kormánya alatt vallás és törvény, polgári béke és jólét virágozzék köztetek! – Te pedig, ó Isten! Igazságnak, szeretetnek Istene! áraszd ki boldogító kegyelmeidet e népre. A legszebb remény virágai nyíljanak ki a gyermekeken, ifjakon, – édes megelégedés szállja meg a közép-korúak kebelét, – ’s az élet elborult alkonyán szendergő öregeket békén zárja le a koporsó. Vedd atyai gondod alá Istenem! kit e nép ma magának igazgató bírává választ, – kend föl őt a bölcsességnek, igazságnak olajával, hogy legyen ő a te áldottad. Uram! hallgass meg engem népedért könyörgőt!”⁵

A prédikátor szavai jövendőléssé váltak, hiszen a megválasztott férfiak a közeli szabadságharc „katonáivá” lettek.

A szabadságharc másfél éves forradalmi – kunmadarasi eseményeiben közvetlenül vagy közvetetten ott találjuk Helmecey József lelkipásztor szolgálatait. Említsünk meg az eseményekből néhányat. A presbitérium lelkéséddel fogadta az 1848. március 15-én elkezdődött forradalmat. Kinyilvánította a szabadságharc támogatását, és történelmi jelentőségét hangsúlyozva, magyar nyelvű köriratú pecsétnyomót

készítetett. A városi tanács március 25-én csatlakozott a forradalomhoz, a kisújszállási forradalmi gyűlésen nyolc tagú küldöttséggel képviseltette magát, és vitték magukkal a Kossuth Lajosnak szánt ajándékot: egy aranytollat. Áprilisban megtörtént a földosztás, május 7-én pedig az új, 70 tagú képviselő-testület elhatározta a nemzetőrség felállításának támogatását. Július 9-én 60 fős nemzetőregységet szerveznek, október 4-én további lovasokat és gyalogosokat szerelnek fel és küldenek a harc támogatására, ezzel felelnek Kossuth Lajos augusztusi toborzó beszédére. További támogatása a mezővárosnak a 120 újonc kiállítása, a román támadás ellen vonuló sereg élelmezése, az 1848–49 fordulóján Debrecenbe települő kormány költözködésének segítése.

A mezőváros hőstette volt a kórház felállítása, és félévi fenntartása. Ez Kossuth Lajos kérésére történt, és a további támogatás is: július 15-én élelemmel, takarmánnyal, lovascsapat felállításával; július 21-e után szállítással (Füredről négynaponként sütésre 100–100 köből búzát hordtak); július 25-én pedig 82 katona besorozásával támogatták a harcokat. A cári sereg június 28-án Tokajhoz ért, július 3-án Debrecenbe vonult be. Július 26-án már Füredet támadták, augusztus 5-én pedig Kunmadarast.⁶

Az országos események is felgyorsultak, augusztus 2-án az osztrák sereg elfoglalta Szegedet, a magyar kormány onnan az aradi várba tette át székhelyét. E területre összpontosították a Tiszántúlról Görgey seregét, Erdélyből – Segesvár és Temesvár után – Bem csapatait, a Duna–Tisza közéről a Perczel vezette részsereget. Kossuth kinevezte ugyan Bem Józsefet a magyar sereg fővezérévé, ez azonban már késő volt. Haynau már elfoglalta a fővárost, az ország kilenczede az ellenség kezébe került. Görgey és alkupárti hívei – titokban – a fegyverletételt előkészítették, ami meg is történt 1849. augusztus 13-án.⁷

A szabadságharc elbukott az osztrák Haynau, az orosz Paskievigy túlereje, és ennek folytán a hadseregben elmélyült nézetkülönbségek következtek. A bukás után országos és helyi megtorlások következtek. Itt most

Kunmadaras esetét idézzük, ahol egyetlen személyt, Helmeccy József református lelképásztort érintett a megtorlás: „... akit eleinte megfigyelés alatt tartottak, miután azonban kiderült, hogy forradalmi férfiakkal állandó levelezést folytat, letartóztaták és több mint egy esztendeig a pesti börtönbe zárták. A szájhagyomány úgy tudja, hogy Kufsteinben is volt... Magatartása, forradalmi és szabadságharcos megnyilatkozásainak hatása az egyházközség presbitériumának életében az abszolutizmus alatt újra és újra megnyilvánult. 1850. február 5-én a presbitériumban hatalmi szóra a népképviselő megszűnt, a régi presbitérium visszaállt, és csak királyi biztos jelenlétében lehetett gyűlést tartani. Ettől kezdve Kunmadarason 1857. szeptember 16-ig nem tartottak gyűlést, mely a passzív ellenállás kifejezése volt.”⁸

Így hatott Helmeccy József tanítása és magatartása a halála után is. Emléke és mártíriuma ma is tiszteletet vált ki. A gyülekezet a nagyközség lakosaival együtt számon is tartja az ő emlékét mind az egyházközség érdekében végzett szolgálatai, mind pedig a szabadságharcban való részvétele alapján.

Kossuthra vonatkozó emlékek

A forradalmi Magyarország kormányzója Monokon született és Torinóban halt meg (1802–1894). Tanulmánya és ügyvédi diplomája megszerzése után újságíró lett. Leleplező írásai miatt négy év börtönre ítélték. Kisbadiulása (1840) után a Pesti Hírlapot szerkesztette, és megszólaltatta a független állam fontos kérdéseit: iparfejlesztés, egyenjogúság és vámkérdés. Így lett az ellenzék vezetője, majd a forradalmi vezére, az ország kormányzója, Arad után emigrációban élő, nemzetének haláláig hűséges tanítója. Leveleivel nem szűnt meg óvni honfitársait, hogy ne kössék az életüket a Habsburg Birodalomhoz. Van olyan történelmi vélemény, amely szerint a 67-es kiegyezés magában hordozta az első világháború bukásának magját, sőt Trianonhoz is onnan vezet az út.

A szabadságharc vezérének vidékünkkel kapcsolatos emlékeiből idézzük, és a Kunmadarason található em-

lékekből mutatunk be néhányat. Tiszafüreden történt a szabadságharc nagy eseménye. Dembinski fővezért – akitnek a keze alá volt rendelve Görgey, Perczel, Klapka, Danjanich hadtestparancsnokok – Görgey és tisztjei őrizet alá vették. A kiváltó ok az volt, hogy Windischgräetzől Kápolna alatt vereséget szenvedett a magyar sereg. Fzért a fővezért tették felelőssé.

Kossuth személyesen érkezett Debrecenből a helyszínre, hogy a tisztizendülést kivizsgálja. Nagy volt a tét: Görgey hadbíróóság elé állítása, és főbelövetése; vagy a felmentése, hogy a 35 ezer főből álló hadsereg egysége, harci készsége megmaradjon. Kossuth 1849. március 5-én – megérkezése után – kezdte meg a megbeszéléseket és kihallgatásokat, amelyet folytatott egész éjszaka. A megkérdezettek nyilvánították Kossuth Lajoshoz és a szabadságharchoz való hűségüket. A további harcot azonban Görgey vezetése alatt tartották lehetségesnek. Határozottan kérték a főtisztet, kapjon lehetőséget Görgey, hogy vérrel mossa le magáról az önkényeskedés, a főhatalomra törés vádját, valamint az árulásig menő alkupártiság gyanúját. Kossuth Lajos nehéz döntése 1849. március 6-án reggelre született meg: maradjon Görgey a helyén, sőt ideiglenesen vegye át a fővezér tisztségét. – A Hadtörténetészek sokat foglalkoztak a tiszafüredi zendüléssel és Kossuth döntésével. A vélemények összegzésének tekinthetjük a következő megállapítást: „Kossuth hatalmának gyengülése nem a trónfosztás után kezdődött. Megindult ez már akkor, amikor Görgeynek lett igaza Tiszafüreden. Folytatódott március második felében, amikor az alkupártiak távozásra kényszerítették a Honvédelmi Bizottmány baloldali tagját: Madarász Lászlót.”⁹ Mi ezt a történelmi értékelést azzal folytathatjuk, hogy Tiszafüredtől egyenesen vezetett az út a világségi fegyverletételhez.

A helytörténelmi kutató újra és újra tapasztalja, hogy a szabadságharc vezérének nagy tisztelete van a nép körében, a kunmadarasi példák is ezt igazolják. Például az egyik református

hitvalló asszony kedves olvasmánya volt Károli Gáspár bibliafordítása, Szenci Molnár Albert zsoltárai és Szikszai György imádságai mellett Kossuth Lajos könyvei. A két könyv közül az egyik Kossuth Lajos halála évében (1894) jelent meg; a másik, az orszáért felelősséget érző kiáltása a második világháború idején (1943), amely Kossuth „Irataim az emigrációból” c. művének részleteit tartalmazza. Az agyonolvasott példány, a cérnával összevarrt könyvecske szeretetről tanúskodik, ami a könyv írójának, Kossuth Lajosnak szól.

Egy másik madarasi példa: Mohácsi András redemptus (1745) leszármazottjának birtokában lévő okirat hátsó oldalán az olvasható, hogy az 1860-ban felépített madarasi templomhajó „belseje a debreceni Nagytemplomhoz hasonlítson”. Ennek más írásos bizonyossága is megvan az egyházközség irattárában. Az építetető gyülekezet tagjai jól tudták, hogy a szabadságharc leverése után 11 évvel az említett megállapítással egyet akartak, hogy Kossuth szelleméhez hűségesek maradjanak. Az önkényuralom ideje alatt nem értették a madarasi kunok gondolatait, amelyeket az építészet nyelvén fejeztek ki. A mai kutató megértheti a népi bölcsességet, amely külső dolgokkal szellemi, lelki kapcsolatot tud megörökíteni.

Él a hagyomány Kunmadarason, hogy a templomhajót felépítő presbiterek elmentek a jászkun kapitányhoz, amely házban megszállt Kossuth 1849-ben, és olyan emléktárgyat kértek, amelyhez hozzáért a szabadságharc vezére. A kapitány értette a kun atyafiak szándékát. Ezt felelte tehát nekik: nem olyan emléktárgyat adok, amihez hozzáért, hanem olyat, amelyikben ült Kossuth Lajos. Azóta őrzik kegyelettel a református templomban az úrasztala mellett az akkor kapott Kossuth-széket.¹⁰

Kunmadarason több családban őrznek Kossuth-képet és más emléket. A református egyház „Kossuth Lajos születésének 100. évfordulójára” címmel kis könyvet adott ki 1902-ben. Utca őrzi nevét Kunmadarason,¹¹

szobra van a róla elnevezett, Kossuth Termelőszövetkezet székházának fogadjában.¹² Kossuth egyik kézírata, Csanády Sándor képviselőhöz írt levélnek fotókópiája gyűjteményünkben megvan. A címzettet ilyen kedvesen köszönti: „Fogadja ön igaz nagyrabecsülésem kijelentése mellett baráti üdvözetemet: Kossuth.” (1874)¹³

A 48-as honvédek sírja

Az 1848–49-es polgári demokratikus forradalomnak más emlékei is vannak a nagyközségben, az egykori mezővárosban. Itt a negyvennyolcas tisztekről és honvédekről szólnak. Eleven emlék, hogy a 20-as években, a március 15-i istentiszteleteken részt vettek a még élő 48-as honvédek is. Helyük a templomban a szószéktől balra az első padban volt. Ott ültek az idős, többnyire szakállas férfiak, akik kitüntetésüket viselve emlékeztették a gyülekezetet a nagy időkre. Hajnal Sándor (1912-ben született presbiter) elmondta, hogy kisiskolás korában – emlékezete szerint – hét 48-as honvéd élt Kunmadarason.

Annak is megvannak az emlékei, hogy kórház működött a mezővárosban 1849-ben. A kórház felállítását Kossuth Lajos kezdeményezte, aki Grünhut Adolf orvost küldte Kunmadarásra, Kisújszállásra és Karcagra az előkészületek megszervezésére. „Grünhut részletesen leírja a kunmadarasi kórházállítás körüli lelkes fáradozását, melynek élén a református lelkész állott. Amikor Grünhut Madarásra érkezett, a lelkész azonnal kérte a harangozót, és harangszóval hívta egybe a gyülekezet tagjait. Mintegy félóra múlva már rakásban volt a rengeteg kenyér, kötéshez való vászonnemű, ágynemű és tömértelen tépés. Az egyházközség az iskolai tantermeket adta át kórháznak, melyen túl egy mérnöki család üresen álló házát rendezték be. A padokból ágyakat csináltak, szalmaszákokkal látták el. Alkonyatra, mire az első sebesültek Madarásra érkeztek, a nagy vendéglő udvarán kész volt a leves, és éjfélre fedél alá, ágyba kerültek a sebesültek. A kórház felszereléséhez való adakozást a Közlöny igen nagy megbecsüléssel emlegette.

Répássy Mihály tábornok néhány sorban köszönetet mondott érte. A kunmadarasi szükségkórház-igazgató orvos dr. Csuk Fülöp lett, beosztottja dr. Grünhut Adolf, még egy felcser és egy madarasi orvostanhallgató. A berendezett hadikórházra vonatkozóan a képviselő-testület március 3-án hozott határozatot, amikor a 300 ágyas, illetve 300 sebesültet befogadó kórház városi felügyelőjéül Berényi Gábort nevezte ki. A kórházban előbb tifusz, majd kolerajárvány ütött ki, a sebesülteket megtizedelte. Május végén már 20 főre apadt a sebesültek száma, akiket Karcagra szállítottak és így a madarasi hadikórház megszűnt.”¹⁴

A kórházban elhunyt katonák emlékeit az alábbiakban mutatjuk be. A református egyház levéltárában megtalálható az 1825. és 1852. évkörré vonatkozó Halotti Anyakönyv, amelyben 1848. szeptember 19-i bejegyzésben ezt olvassuk: „Szentesi Sámuel... katoná, 60 éves, nyavalyája: epeláz. Hozzá fűződő megjegyzés: ez a meghalt egyén a nemzetőrökkel menve [olvaszhatatlan helységnév] ... halt meg, s temettetett el.” Közli Együd István tábori pap. Az 1848. évben 274 személy halt meg, ezek közül az egyetlen az említett hősi halott.

Más a helyzet a következő, 1849. esztendőben, ahol március 12-e és július 3-a között 54 elesett szabadságharcos halálesete van feljegyezve. A bejegyzések a következőképpen alakulnak: a 178. laptól a 183. lapig 41 személyt, a 185. laptól a 192. lapig 13 személyt említ a Halotti Anyakönyv. Volt olyan nap, az 1849. április 13-a, amelyiken 17 halottat temettek el. Az elhunytak között voltak tisztek, tiszteltesek és honvédek, akiknek feljegyezték a vallásaikat (református, katolikus), az alakulataikat, születési helyeiket. Példaként említem meg a következő személy adatait: „Harangozó Sándor 39-ik zászlóalj 16.-ik századjából közember Nánásról, hajdúkerületből 29 éves, református, nőtlen, meghalt április. 3-án, nyavalyája: Typhus.” Az utolsó bejegyzett két halott: Andor András és Szlavacsik Vilman, akikre vonatkozóan a következő bejegyzést találjuk: „Ezen két honvéd a T.Füredi kórház továbbszállítására alkalmával útközben halt meg.”¹⁵ Ebből az adatból

láthatjuk, hogy a kunmadarasihoz hasonlóan Tiszafüreden is volt kórház.

Kunmadarason az Újvárosi temetőben találtunk egy súlyosan megrongálódott emlékművet, amelyről több emlékező is határozottan állítja, hogy az elhunyt és itt eltemetett 48-as honvédek közös síremléke. Erre vonatkozólag a történelmi emlékezetnek egyik szép példája tárul elénk az alábbi levélrészletből: „A Koczik sírtől talán alig 150 méterre megdőlvé állt egy tömör, négyzögletes, szürke faragott síremlék, melynek valószínűleg latin nyelvű feliratát már akkor (1950) sem lehetett olvasni. Hogy kié is volt voltaképpen a sír, nem kaptunk rá érdembeli választ. Az akkor már kilencvenes éveikben járó idős helyi lakosokat kérdezve a válasz legtöbbször az volt, hogy »Itt bizony egy nagyon híres ember van eltemetve«. A további helytörténeti kutatás körébe tartozna tehát az itt említett személy kilétének pontos meghatározása, és ápolása.”¹⁶

Az említett Koczik Mihály lelkész sírja közelében az a síremlék van, melyet a helybeliek emlékezete a 48-as honvédek síremlékének tart, így elfogadható a Nagykunsági Hírmondó kis írásának következő megállapítása: „Ha figyelembe vesszük a kun gondolkozásmódot – a titkokról példázatosan szólni tudó bölcsességet –, akkor azt kell mondanunk, hogy a »nagyon híres ember« síremlékében az ott pihenő fél-száz 48-as honvéd síremlékét fedezhetjük fel.”¹⁷

Amikor tudomást szereztünk az említett 48-as síremlékről, a konfirmált ifjak egy csoportjával felkerestük azt. Meg is született a helyreállítás terve. Addig is, amíg megvalósul a terv, hadd szolgáljon ez az írás virágszál gyanánt, ami kifejezi kegyeletünket a 48-as honvédek, Helmeczy József mártírelkész és Kossuth Lajos forradalmi kormányzó emléke előtt.¹⁸

A szabadságharc elbukott, de megmaradt az eszme és a lelkekbe írt östörvény, a szabadság megvalósításának

vágya. Meghatározóvá lett a szabadságharc utáni évtizedekben: a dualizmus, Trianon és a pártállam időszakában egyaránt. Izzott és fellángolt a szabadság vágya újra és újra, aminek titkát a bibliai mondás így fogalmazza meg: Ahol az Úrnak Lelke, ott a szabadság! (1Korinthus 3:17)

A magyar köztársaság deklarálása (1989) után a jogállam megvalósításának időszakában el kell zárndokolnunk a „forráshoz”, majd pedig a szabadságharc emlékeinek, dokumentumainak kegyeletos összegyűjtésével és feltárásával segítenünk kell gyermekeinknek az összefüggések megértésében.¹⁹ Szolgálja ezt az ügyet ez az írás!

Irodalmi utalások

1. A témával és a tájegységgel foglalkozó művek közül kiemelem a következőket: Márkus István: Forradalom és szabadságharc 1848–49. Bp., 1968. – Sobor Antal: Perelj, Uram! (Két csákberényi pap mártírümanak története.) Bp., 1985. – Kormos László: Kunmadaras története. Szolnok, 1967. – Györffy István: Nagykunsági Krónika, melyet részint régi írásokból, részint szájhagyomány alapján egybeszerkesztett. Sajtó alá rendezte és az utószót írta Bellon Tibor. Karcag, 1984. – Bellon Tibor: Nagykunság. Bp., 1979. – Ötvös László: Madarasi Krónika. Kunmadaras, 1989. – Tamás Áron: Hazai tükör. (Erdélyi Krónika, 1832–1853). Bp., 1954.
2. Tóth Dezső: A hevesnagykunsági református egyházmegye múltja. Az egyházi élet hétköznapijai. II. Debrecen, 1942., 159.
3. Egyházi beszédek. Szerzők: Többen. Szerkesztő és kiadó: Török Pál. II. (Szoboszlai Pap István arcképevel és aláírásával.) Helmeczy József beszéde a 458–468. lapon olvasható.
4. Madarasi Krónika. 1989., 48.
5. Egyházi beszédek. 1845., 467–468.
6. Kunmadaras története. 1967., 109–114.
7. Márkus István 1968., 144–145.
8. Kunmadaras története. 1967., 116. – Vö.: Kunmadarasi Református Egyház jegyzőkönyve II., 17.
9. Márkus István 1968., 112–114. és 130.
10. A Kossuth-szék a református templom-

ban az úrasztala mellett van, úrvacsora-véltelkor az egyházi ül benne.

11. Kossuth Lajos mellett Arany Jánosról, Batthyány Lajosról, Aulich Lajosról, Bem Józsefről, Damjanich Jánosról, Jókai Móról, Kiss Ernőről, Lenkey Jánosról, Lázár Vilmosról, Deák Ferencről, Nagy Sándorról, Széchenyi Istvánról, Táncsics Mihályról és Vasváry Pálról neveztek el utcát Kunmadarason.

12. A Kossuth-szobor fényképe megtalálható a Madarasi Krónika 115. lapján.

13. Kossuth Lajos munkásságával a következő köteteket említem meg: Boross Vilmos: Kossuth Lajos élete, működése és halála. Budapest, 1894. – Kövendi Dénes ev. reform. lelképásztor: Egyházi beszéd, Kossuth Lajos születésének 100. évfordulója alkalmából. Kinyomatta a nagykunmadarasi ev. reform. egyháztanács. Karcag, 1902. – Kossuth Magyarországrét. Részletek Kossuth Lajos „Irataim az emigrációból” c. munkájából. Szerk. B. Molnár Sándor dr. Budapest, 1943. – Kossuth Lajos: Uram Barátom Képviselő úr! Levél Csánády Sándorhoz. Bemutatja Rigó László. Magyar Helikon, 1978. (Kézírású levél fénymásolata, 1874. aug. 1.)

14. Kunmadaras története. 1967., 112.

15. Kunmadarasi Református Egyházközség levéltára: Halotti Anyakönyv, 1825. és 1852. évkörre.

16. Kun Sándor levelének kelte: Szolnok, 1991. március 19-én. A szerző birtokában. A levél írója kunmadarasi születésű, aki Szolnokon él. Édesapjához gyakran hazalátogat a kiváló helytörténész, aki török, japán és angol nyelvtudással kutatja a kunok történetét.

17. Ötvös László: A 48-as honvédek sírja. Nagykunsági Hírmondó, 1991. ápr. 26. 4. lap.

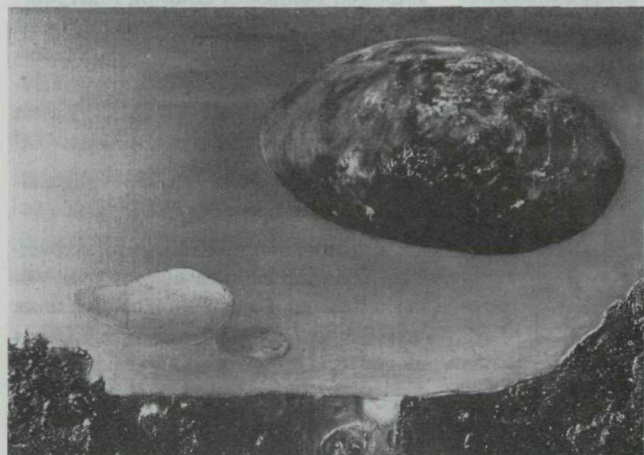
18. Vö.: Ötvös László: Kunmadaras 700 éve. Kunmadaras történelmi és irodalmi emlékei (1291–1991). Megjelent a nagyközség 700 éves évfordulójára. Debrecen, 1991., 26–27.

19. Emlékezzünk és emlékeztessünk: 1849-ben Kossuthék, 1918 novemberében Károlyi Mihályék, 1946-ban Tildy Zoltánék és 1989. október 23-án Szürös Mátysék adták tudtára a magyar nemzetnek, hogy az államformája: Köztársaság!

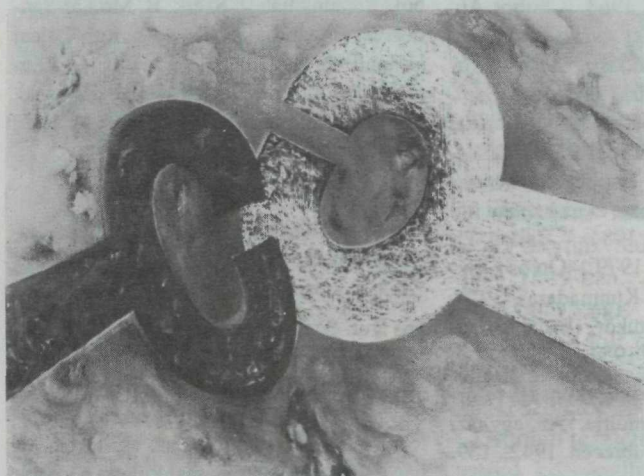

Torok Sándor

Idegen világok

Elátkozott táj III. (1966)

Ellentétek (1974)

Ufó II. (1973)

Erdei-Szabó István
Várakozás a csodára

Jönni fog egy Lény
föltérképezi a lelked
szemtükröd mélyére hatol
ahol a titkok titkát rejtet
Tudom jönni fog egy Lény
csönded tavából félelmet merít
a jövő századot hozza
az idők és csodák
egyre bővülő köreit
arcod mozaikjából kirakja
az örök bujdosó maszkját
szívedből elorozza a múltat
és a kútmélyi álmok haragját
Jönni fog egy Lény
és újjávarázsol téged
tükrök homályából látod
bevéreződni átkos fehérséged
sutba dobhatod akkor
minden féltve őrzött vétked
pőrére vetköztet egy pillantás
bőröd alatt kalandozni kezd a véred
minden furcsa és különös fényben ázik
Jönni fog egy Lény tudom
és a nyugtalanság
nálad éjszakázik

Pádár Julianna

Dorkovics Ágnes

Minden út befelé vezet

A világ jelenségek halmaza. Tapasztalunk valamit, és elkezdjük keresni az okát. S ha a sok próba során ugyanaz látszik igazolódni, megszületik a törvény a számunkra. Gyakran – olykor két-három ezer év teltén – rájövünk, hogy tévedtünk. Leromboljuk a hibás törvény házát, és újat építünk.

Leginkább arra hajlok, hogy az ember által állított igazságok, törvények, törvényszerűségek, szabályok összességét helyesebb *valószínűségek* összességének nevezni. Mert „A kivétel erősíti a szabályt” – nos ezt meg is lehet fordítani: a szabály erősíti a kivétel *valószínűségét*. Minden szabály mögött ott lehet egy x számú kivétel.

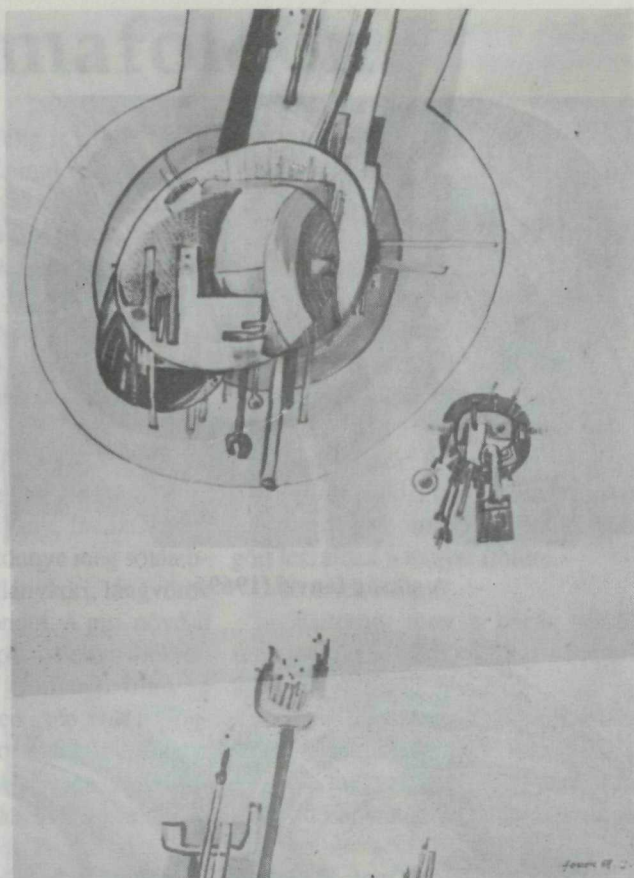
A kivétel egyenlő a MÁS-sal. A MÁS a rendtelenség képzetét kelti, a káoszét. Ha egy helyiségbe beömlésztünk minden bútort és apróbb tárgyakat, ami egy hálószobához szükséges, egyetlen ember sem fogja ezt a halmazt annak tekinteni. A legelső homo sapiens, akit beengedünk ide, első dolgának azt fogja tekinteni, hogy „rendet” teremtsen, faja, neveltetése, képzetei szerinti rendet. Pedig egy más faj, más értelem stb. szempontjából lehet, hogy épp ekkor születik a káosz. Mert ez a más értelem felfogta és megértette az élek, szögek, lapok, tömegek szabadesés okozta egymáshoz való viszonyát, és ez számára az áttekinthető.

Lehet, a példa túllontúl földhözragadt. Az emberi értelem predesztinált, nagyon is a Földhöz kötött, magasabbrendűsége relatív és belterjes: az általa teremtett külső világ (civilizáció) visszahatása folytán (is) fejlődik. Ebből a szempontból az ufó-kérdés megközelítése eléggé „reménytelennek” tűnik.

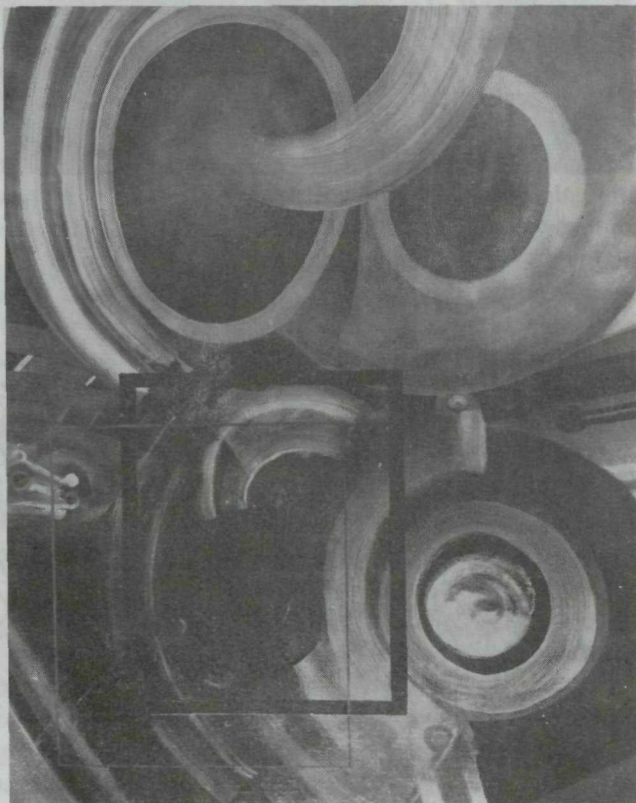
Mert létezésük elfogadása mellett is vallom, hogy egyelőre nem tudunk mit „kezdeni” velük. A fogalmak, amikkel operálunk velük kapcsolatban, a Kék Bolygó, az ember fogalmai: mit *akarnak*, *jók*, *rosszak*, *segítenek*, *elpusztítanak*, *gyarmatosítanak*, *szépek*, *csúnyák?* – stb. Csupa morális, lélektani, esztétikai és történeti jelentések. Lám: ebből a szempontból a MÁS-ság föl sem merül bennünk, hisz ahhoz, hogy ne így gondolkodjunk felőlük, nem is embernek kellene születnünk.

De az is kérdés, hogy igazán Emberek vagyunk-e már. Az-e az Ember, akik most vagyunk, vagy akik potenciálisan ott szunnyadnak bennünk, de elménk szoros kötődése az érzékszerveinkhez egyelőre lehetetlenné teszi megszületésüket. Tudott dolog, hogy agyunk alig töredékét használjuk ki – s azt is milyen tökéletesen! Mit rejt a „maradék”, miféle lehetőségeket? Ez a kérdés izgat a legjobban, amikor az ufókra gondolok.

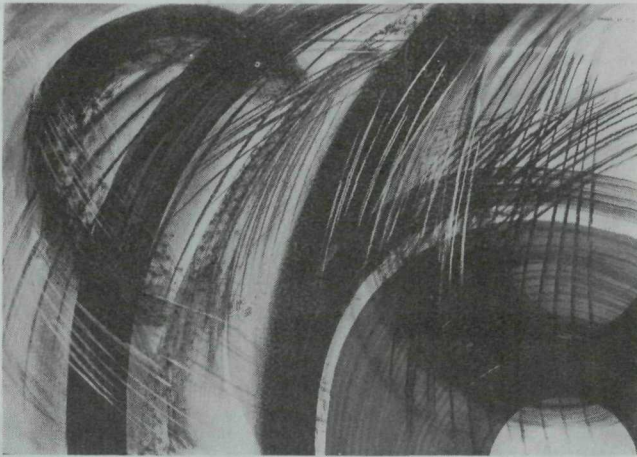
Meglehet, ha közelíteni akarunk az égi, fényes tárgyakhoz, befelé, *önmagunkba* kell elindulnunk?

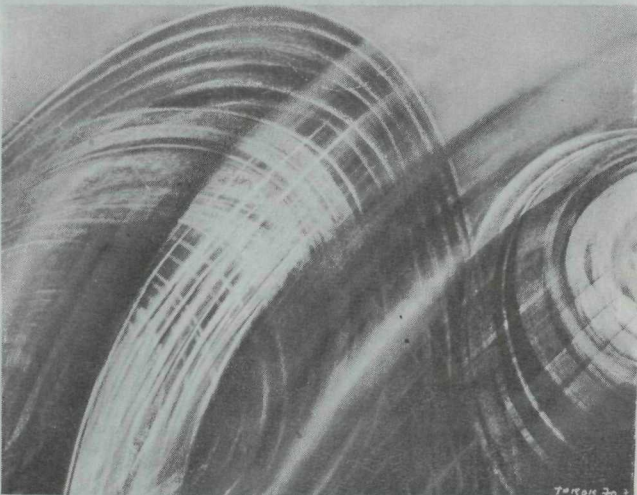
Fenygetés a térben (1968)

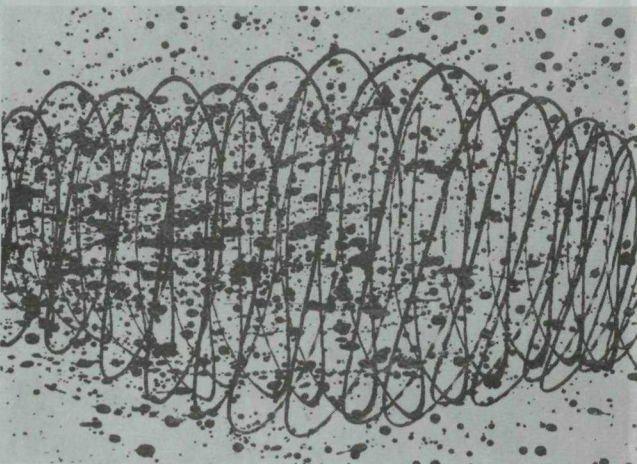
Metamorfózis I. (1970)

A síkság fényei (1969)

A hegyzoros képei (1970)

Ritmusszerkezet (1977)

Láng Eszter

A kis zöld emberkéről

(Válasz K. P.-nek is)

*A trükkök, Kántor Péter,
ugyanazok ma is, holnap is,
talán még a kis zöld emberke is
a fénycsóóával a feje körül,
még ő is ugyanaz, kire vártunk,
kit elárultunk, és aki feltámadt
nekiünk, hogy Istent megmutassa.
De hol van Isten?*

*Egy kis zöld emberke látomásra
készlet kiskatonákat, szülőanyjuk
kiket keserű szívvel sirat hol itt, hol ott,
most éppen Moszkvában, harcolni
hogy indulni kell délre, rendet csinálni,
mert az indulatok ósgyűlöletnek
öltözöttek ismét elszabadultak,
s örmény kisdedeket mészárolnak
Allah nevében, és másokat is.*

*Hát hány az Isten, és hol rejtelkedik
ilyenkor, hogy teremtménye, az ember
(képmása tán? – rusnya egy mása!)
ócska trükkök között vérrel locsolja
a fáradt földet, és mindenki a másikat
kiáltja bűnösnek s büntetni nem rest!*

*Mert ölni úgy szeretnek! És ölnek mindig
az igazság nevében és Isten nevében,
és Isten hallgat! És hallgatunk mi is,
legfeljebb magunkban remélünk még
kis zöld emberkéket, megváltó csodákat,
de jaj, félek, hogy az új évszázad is
ugyanúgy köszönt ránk, ahogy az előző!*

Moszkva, 1989 őszén

Pádár Julianna

Idegenek a hagymaföldön

Már lebukott a narancsszínű napgolyó a Ledenc jegenyéi mögé. Az alkonyat ébreszti a Tisza környékén a füzek várakozó szúnyograjokat. Vérre szomjazva ömlenek a kis faluba. Bözse néni öreg háza ablakán a szétfoslott szúnyoghálón át támadnak. Köröznek a villanylámpa körül. A televízió kopott, halvány képernyőjénél hadonásznak. Bözse nénivel, Erzsóka lányával hadakoznak.

– Csukd le már a villanyt, Erzsókám!...

A szegény öreg Bözse néni csapkorászik elgyengült kezével, háborogva jajveszékkel az ágyában. Agyondolgozott fájós lábával felugrott a lánya, lebegtette a sárga, csipkés hálóingét.

– Hisszitek ki! – pufogtatta őket a bugyijával. – Hogy a spré üssön belétek! Te jó ég! Nincs szúnyogirtónk. Mi az istennel tudjuk kiirtani ezeket?

Lehalkult hangon megszólal az anyja:

– Talán az Isten tudná kipusztítani, ami nem kerülne pénzébe az embernek.

– Oltom a villanyt!

Sötétség lepte be a szobát... Sántikálva sergelődik Erzsóka.

– Ne táncikáljál már a visszeres lábaddal!

– Hol a papucsom, ides?

– Ott van a küszöbön, kisjányom! Hova mész még? – kérdezi Bözse mama.

– Kimegyek, beragasztom azt a vén, rossz szúnyoghálót – dugja a lábát a papucsába és suttog a ház elé.

Már befödte a nyáresti sötétség a közép-alföldi tájat. Erzsóka rákönyököl a vaskapu tetejére. Bámul a sötét csendbe. Elébe tárul a lánykora: férje udvarlása. Istenem, micsoda szerelem! Fellángol benne a kapuban csókólozás érzése. Felébred emlékeiben a magas, tizenhat éves fiú nyelvének fantasztikus íze és nagy tenyere simogatása, forró ölelése. Ver Erzsóka szíve, mint akkor, tizenöt éves korában. Nekidübög a rozsdás vaskapunak. Aztán lelkébe újra visszatört a férje halá-

lának éjszakája. Ejjélig is sírt az irgalmatlan fájdalomtól, majd egyszer elszenderült az ágyon, alvó sógornője mellett. A kimerültség egy pillanat múlva hozta álmába, hogy a férje belépett a hálószobába. Istenem! Felugrottam a páros heverőről, kapaszkodtam a nyakára, ölelgettem, szorongattam magamhoz, puszilgattam, csókolgattam. Szent Istenem!... – motyogta halkan Erzsóka asszony, közben hallja a férje hangját még most is: Hogy szeretsz te? Úgy szeretsz, mint lány, fiatalasszony korodban. Keserű könnye még sötétebbé tette az estét. A lánykori, lángvörös hajú barátjére gondol. A pici növésű Marcsival az árokperti lícium bokrok között esténként gyönyörködöttünk a csillagokban. Milyen szép volt a Göncölszekér! Hányszor eldaloltuk, hogy: Csillagok, csillagok szépen ragyogjatok, dúdolja Erzsóka a kapu felett, és felpillant az égre, a Tisza hídjá felé. Csillag most sehol nincs, motyogja. Egybeömlött felhő takarja őket. Istenem! Mi lesz velünk? Szétmar ez a szúnyograj!

Hirtelen a híd felől, alacsonyan a földhöz, egy gömbölyű kis forgó fény közeledett. Lassan, teljesen hangtalanul jön a vízügyi repülőter felé. Erzsók megrémül! Helikopterre gondol, de a tárgy némasága zavarba ejti. Ezek Idegenek! Hálóingben és papucsban futkos kacarászva, sántikál a nagy dűlőúton a Mirhó-híd felé. A fénygolyó már a röptéri szélzsák fölött siklik némán, hangtalanul. Erzsóka megáll a Mirhó fehér hídján. Bal kezével térdéig, combjáiig emeli a hálóinge alját. Jobb kezét magasra emeli, ugrándozva integet a fénygolyó felé. Közeledik. Már kilenc kocka fényt mutat a forgás. Erzsóka kiabál.

– Isten hozott benneteket! Gyertek ide! Nézzétek meg ezt a kis falucskát és csóró népét! Gyertek! Gyertek hozzánk! Gyógyítsátok meg az öregeket, és segítsetek a magányosokon! Óvjatok meg a szúnyoghadtól is bennünket!

Pillanat múlva megszólal a néma fénygolyó füttyjelekkel: Tyú-tyu-tyú,

tyú-tyu-tyú, tyu-tyu-tyú, tyu-tyu-tyú, tyú-tyu-tyu-tyú... A füttyjeleket folytatják, amíg átérnek az alé felett és a Balogh Gyuri-féle földön a mórabóra bokrok túlsó oldalán leszállnak. Erzsóka indul hazafelé. A kocsmajátón kilép a fiatal, magas, vörös-szőke Baha Inci és elneveti magát.

– Hol volt, Erzsóka néni?

– Néztem az Idegeneket. Az ufót.

– Hol mentek?

– A Tisza hídjá felől át a röptéren, a Mirhó-hídnál a mórabóra bokrok mögött leszálltak a hagymaföldre.

– Értették magát?

– Biztosan, mert a zúgás nélküli fénygolyóból morzejelekkel válaszoltak.

– Jézus Mária, de jó lett volna látni őket! – sóhajtotta a nagy, fiatal férfi.

– Na megyek már, mert azóta szegény idesanyámat felfalták a szúnyogok.

– Csókolom Erzsóka néni!

Erzsóka becsoszogott a szobába. A sötétben csak a tévé világított. Bözse néni szunyókált. Erzsóka felkattintotta a villanyt.

– Jé! Hova tűntek a szúnyogok?!

Az anyja fölébredt.

– Hol a csodába voltál? Ha láttad volna! Egy öreg gyerek bevilágított egy elemlámpa sugárzó fényével az ablakon, úgy hulltak a szúnyogok lefelé, mint a nyári zápor. Énrám meg rámjött az édes álom. Itthon volt édesapád, itt ette az aprított tejet az asztalon, mint a háború előtti időben. Úgy éreztem, mintha nem halt volna meg. Annak a kicsi öreg gyereknek láttam az arcát az üvegen át, a ráncos bőrén őszes szakáll volt. Olyan kicsi ember, akár a kilencéves dedunokám.

– Nem földi ember lehetett az, ides.

– Ne idéntlenkedjél már az őszülő fejeddel, lányom!

– Jaj, ides, a két szememmel láttam az Idegeneket leszállni a háztáji hagymaföldre.

– Nahát! Az a lény irthatta ki a szúnyoghadat idebent. Néma lehetett,

mert csak szájpufogást hallottam, így ni: pu-pu-pu-pu-pu. Aztán már aludtam is, hazajött szegény, fiatal apád álmomban. Ott, a konyha asztalán ette az aprított tejet. Olyan jó volt ennyi évtized után látni a szép arcát és hallani a hangját, hogy vigyázz a gyerekekre, annyok! Úgy éreztem, hogy él apád, csak most, hogy felébresztettél, rögtön belém csapott: Mért lőtéek agyon a ruszkkik ötet is a háború utolsó napjainban Iharos határában?

Elalszik újra. Erzsó is beleroskad az ágyába, most nem kap be dilibogyót. Pár perc múlva már egyenletes szuszogása jelzi, hogy alszik. Tizenkettőt mutat az óra. Erzsó hanyatt fekszik. Hálóinge lehasadt róla. Tisztán érezte a férfitenyér simogatását. A mellbimbóján sűrű, kellemes, szopogatásos puszikat érzett. A derekán puha tenyér simogatása, a hasán körkörös tapogatás. A combjai simogatása felindulást serkentett benne. Férfi arcot és alakot nem lát, csak a finom tapogatást érzi. Hosszú idő múlik így, majd egyszer ajtócsukódásra riad és észhez tér. Kinyitja

fekete, mandula szemét: már bevilágít a nap az ablakon. Nem lát senkit, csak szunyókáló anyját az ágyban. A szoba ajtaja sarkig nyitva áll, a sárga hálóingé széthasítva ágya előtt a padlón. Visszagondolt az éjszakára. Hű, de jó érzés volt ez az isteni simogatás! Álom volt? Gyönyörű ez a reggel! Felkel. Nem érez a lábában, a testében, lelkében semmi fájdalmat.

– Megyek a boltba, ides! – szól az anyjának.

– Vegyéél szúnyogirtót is, majd küldik már a nyugdíjunkt.

– Nem kell már szúnyogirtó! Kipusztult az éjjel az egész környéken...

A bolt előtt sörözget Baha Inci, Nagy Janó kezében kólás üveg.

– Csókolom, Erzsóka néni!

– Szervusztok! Ilyen korán söröztek?

– Nem aludtunk az éjszaka – mondja Janó.

– Mi a csodáért nem aludtatok?

– Egész éjszaka Inciék házuk végénél hasaltunk az orgonasövény mellett, néztük az ufót.

– Kiabáltatok nekik, Janókám?

– Nem, meg se mertünk mukkanni. Incivel csak figyeltük, hogy milyen

némán kúszik forogva a kilenc fénykockájával.

– Hány ilyen izé volt? – kérdezi az asszony.

– Csak egy volt – mondja Baha Inci.

– Egész éjjel el-vissza bolyongott, világot hangtalanul fölöttünk, a Tisza hídjára és a mórabóra bokrok között. Tegnap terveztük Janóval, hogy ma lerázzuk az érett vadszilva bokrok gyümölcsét és felszedjük cefrének. Mikor felkelt a nap, lementünk Janóval, hónunk alatt zsákokkal. Tegnap még dugig voltak a bokrok, most meg egy szem sincs!

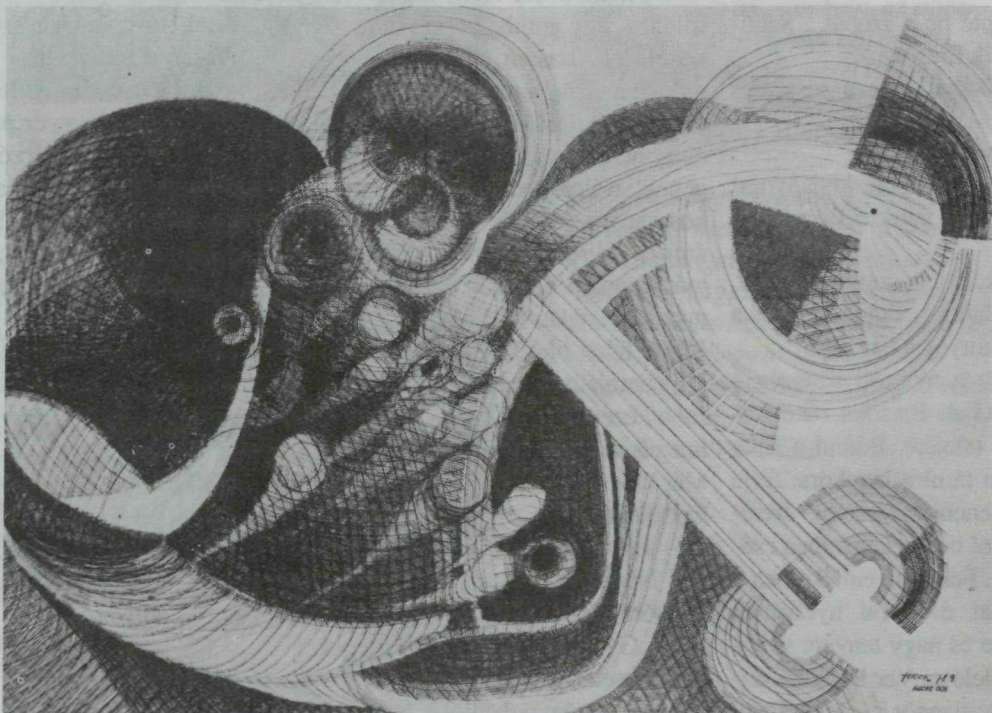
Odalépked a hetvenéves Vilma néni.

– Aggyon Isten jó reggelt! Olyan jót, mint az iccaka vót!

– Milyen volt az éjszaka?

– Álmomban fiatal lettem, olyan simogatást kaptam az Istentől, hogy!... Csak a pizsama gatyámat lent találtam az ágy előtt a földön, meg nyitva felejtetem az ajtót. Úgy éreztem, mintha férfi simogatna.

A bolt előtt egyre szaporodik a kenyérré váró lakosság. A tömegben egyetlen beszédtema most a szúnyoghiány.

Torok Sándor: Kiborg 001 (1978)

Kiss Ferenc

A magyar sci-fi képregény története

A képregénynek, ennek a hazánkban mindmáig létjogosultságáért küzdő műfajnak szeretném szentelni a következő sorokat, különös tekintettel a magyar grafikusok fantasztikus témájú feldolgozásaira. Tudomásom szerint az első magyar sci-fi képregényt Sebők Imre rajzolta, mely Beljajev Kétéltű emberéből készült. 1950-ben, a Pajtás nevű úttörőújságban közölték hét folytatásban.

Sebők Imre, akit ezidáig leginkább a tízfiliés regények tónusos címlapjairól és zseniális karikatúráiról ismert a nagyközönség, a fény-árnyék kontraszthatását mesterien felhasználva, a képregény műfajában is képes volt valami egyedülállót, maradandót alkotni.

Jack London: A mayák kincse, 1962, Népszava

1951-től a Rákosi-korszak Amerika-ellenes hangulatának köszönhetően a képregények eltűntek az újságok oldalairól. 1954-ben tört meg újra a jég, amikor Zórád Ernő feldolgozta Obruchev Utazás Plutóniába c. regényét „Az Északi-sarkról a Föld belsejébe” címmel a Pajtásnak. (Ekkor még Zórád kompozíciói meglehetősen elnagyoltak voltak. Saját bevallása szerint nem sokra becsülte a képregényrajzolást.) Mellesleg ugyanezt a művet 1981-ben

átírta a Füles számára is, mely képregény azóta már a műfaj egyik klasszikusa lett. Zórád rajzolta meg 1956-ban az önálló képregényfüzetként megjelent Szivárvány kiskönyvtár számára Rónaszegi Miklós forgatókönyvét, melynek „Dr. Karafanda fogadása” volt a címe.

Ekkoriban kezdte meg működését az a Horváth Tibor nevű újságíró, aki később egy „Cs.” nemesi előnév rövidítésével gyarapítva szignóját, irodalmi művek garmadájának átdolgozását készítette el. A pályakezdő fiatal embert Gugi Sándor, grafikus kereste meg azzal az ötlettel, hogy csináljanak együtt képregényt. Horváth belement a dologba, és az elsők között, 1956-ban megírta az Új Világ számára a „Hová lett Iljin?” című fantasztikus történetet, melyet Gugi Sándor illusztrált.

Az idáig felsorolt képregények még az Áller Képes Családi Lapjánál jól bevált recept szerint készültek. A képkockákban nem szerepelt szöveg. Minden információt a diafilmekhez hasonlóan a képkocka alatt közölték.

1957 az áttörés éve volt a magyar képregény történetében. Megjelent a szóbuborék, és a narratori szöveg! Wells Láthatatlan emberének képregény-feldolgozása, melyet szintén Gu-

gi illusztrált, és 1957-ben a Magyar Ifjúságban közöltek, már az új módi szerint készült el.

Gugi kezdeti lelkesedése azonban vagy hamar alábbhagyott (1960 után már csak nagy ritkán rajzolt képregényt), vagy Cs. Horváth Tibornak sikerült felfedeznie Gugi potenciális

A kézigránát kirobbanó sikere a középkorban. Részlet az „Egy Jenki...”-ből

utódját, aki rajztudásban és munkabíró-képességben messze elődje fölé magasodott, és a Pesti Izénél rajzolt erotikus karikatúrákat. Ezt az úriembert Korcsmáros Pálnak hívták, akinek neve később szinte összeforrt Rejtő Jenő képregény-adaptációival. Korcsmáros ontotta a képregényeket. 1959-ben a Füles számára elkészítette Mark Twain regényét az „Egy jenki Artur király udvarában”-t, melyre Fekete Gyula A kék sziget c. műve következett.

Korcsmáros bámulatos anatómiai érzékkel rajzolta meg figuráit, és a reális ábrázolást néha a groteszkig torzította. Többek között megrajzolta Jefremov Az Androméda-köd c. regényét „Fekete Csillag” címen 1968-ban a Pajtásnak, Stevenson klasszikus Dr. Jekyll és Mr. Hyde különös esetét „Ördög az emberben” címmel 1967-ben a Fülesnek, és így tovább.

Az átváltozás. Részlet a „Dr. Jekyll”-ből

Soká tartana felsorolni minden munkáját. Aki bővebbet akar tudni, annak szíves figyelmébe ajánlom Gross Péter A sci-fi képregények bibliográfiája c. könyvét, mely csak a Galaktika-könyvesboltban kapható.

A Tábortűz nevű, kéthetente megjelenő gyermekújságban, mely 1957-től 1965-ig szórakoztatta olvasóit, állandóan jelen voltak a fantasztikus feldolgozások. A képregényeket Sztítás György, Szemere és Friedrich Gábor grafikus neve fémjelezte.

Szemere illusztrációja Bánki: Apéolon c. képregényéhez (Tábortűz, 1960)

Ez idő alatt Sebők Imre is lankadatlan szorgalommal gyártotta képregényeit, bár 1964 után az örökös taposómalom arra kényszerítette, hogy mind kevesebb műgonddal rajzolja meg őket.

Egy pár ismertebb sci-fi feldolgozást soroljuk fel a több tucat közül:

Lem: Asztroanuták
1958, Magyar Ifjúság

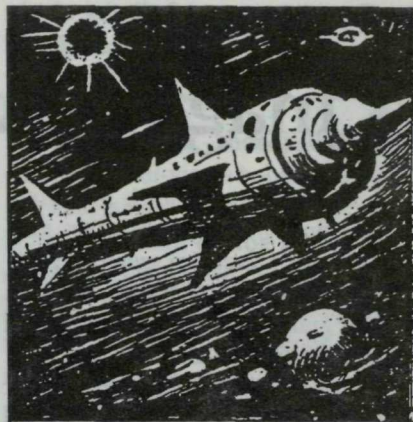
Tolsztoj: Halálsugár
(Garin mérnök hiperboloidja)
1962, Népszava

Doyle: Eltűnt világ
1963, Népszava

Merle: Állati elmék
1969, Népszava

Zsoldos: A feladat
1971, Népszava
stb.

Zórád Ernő, a grafikusok nagy öregje 1965-ben rajzolta meg a Füles számára Dumas Jávai orvosát, és Ste-

A feladat. „Galatea” űrhajója

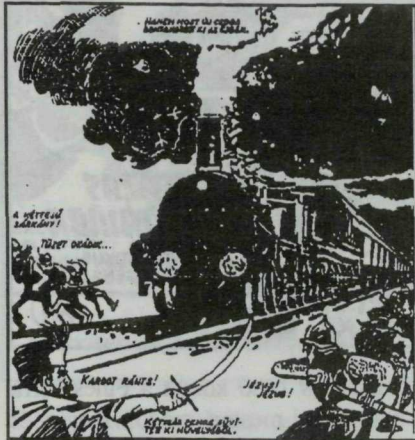
venson Ördögpalackját. Ábrázolásában ekkor már, és ezek után mindvégig az abszolút hitelességre törekedett.

Részlet a „Jávai orvos”-ból

1969-ben találkozott Kuczka Péterrel, akivel közösen megcsinálták a Pajtásnak a Vasfejű-trilógia első két részét (A Vasfejű, A végzetes bujóciska), és 1970-ben a Népszabadság számára az Üvegvárost, melynél Zórád elsőként alkalmazta az ún. „kollázs-technikát”. A kollázs-technika lényege az, hogy a már elkészült rajz-, illetve fénykép-

részleteket úgy helyezi a képkocka kompozíciójába, hogy az szervesen kiegészítse, növelje a látvány hatását. A kollázs-technikát Zórád később sok képregényében alkalmazta, szinte „művészi védjegyévé” vált.

Mikszáth: Új Zrinyiás, 1977, Magyar Ifjúság

Érdekes, hogy a három nagy grafikus-egyéniség közül Zórád Ernő érzett rá legjobban a sci-fi műfajában rejlő lehetőségekre. Fantasztikus ábrázolásai 20-30 év távolából is frissnek hatnak.

Martinov: Az időspirál, 1977, Füles

1968 táján találkozott egymással Kuczka és Cs. Horváth. Kuczka ajánlására olyan klasszikus sci-fi elbeszélések adaptációi jelentek meg, mint

Kuttner: Android
Sebők
1969, Népszava

Dnyeprov: Rákok a szigeten
Szenes
1970, Füles évkönyv

Brown: Űregér (Csillagegér)
Dargay
1971, Füles

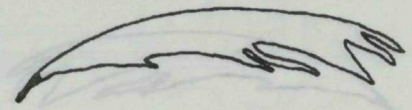
Van Vogt: A szörnyeteg
Jankovics
1971, Népszava

Cooper: Timothy és a robot
Sajdik
1972, Rendkívüli Füles

Sebők illusztrációja Kuttner Androidjához

Kérészéletű együttműködésüket az 1969-ben megjelent „Négy békeszerető földlakó” c. színvonalas sci-fi képregény zárta le, melyet Zórád Ernő illusztrált. (L. az alábbi képet.)

Ebben az időszakban egy új, nagyon tehetséges rajzoló tűnt fel az újságok hasábjain, akit Jankovics Marcellnak hívtak. Négy képregénye közül három fantasztikus témájú volt. A fentebb említett Szörnyetegen kívül említésre méltó Wilde: A canterville-i kísértet c. munkája is. Sajnos a későbbiekben Jankovics nem látott elég fantáziát a képregényekben, így teljes energiáját a rajzfilmkészítésbe fektette.

Van Vogt: A szörnyeteg

Az 1970-es évek közepén a képregény átmeneti válságba jutott. Korcsmáros Pál 1975-ben, Sebők Imre 1980-ban tette le örökre a rajzceruzát. Ezt az űrt az 1972-ben a Pajtás hasábjain feltűnt fiatal, autodidakta rajzoló, Fazekas Attila volt hivatott betölteni. Stílusa a nyugati képregények tiszta, vonalas megjelenítéséhez állt a legközelebb. Miután 1984-ben Zórád Ernő is befejezte aktív képregényrajzolói működését, bátran állíthatjuk, hogy a magyar képregény frontembere Fazekas Attila lett, s az ma is. Művei között olyanokat találunk, mint

Barbet: A titkok bolygója
(A psziborgok álmái)
1982 Füles

Nemere: Időtörés
1986 Füles

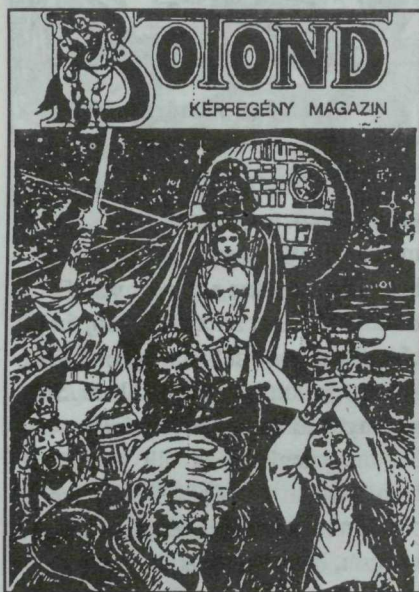
Gyertyán: A kibermeszkok tündöklése és bukása
1990 Füles

Ez utóbbihoz a grafikus komoly szecessziós tanulmányokat folytatott.

Fazekas Attila erotikus rajza Gyertyán Ervin regényéhez

Fazekas 1988-ban kezdte meg *Boiond* nevű képregénymagazinja kiadását, mely azóta is állandó jelleggel közöl sci-fi képregényeket, kezdve a Csillagok háborújától egészen a Terminátorig.

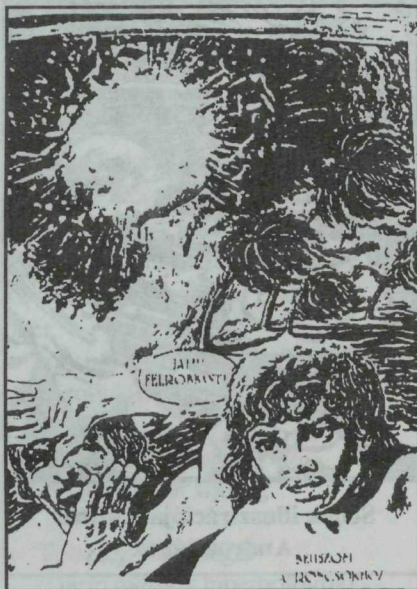
Az 1980-as évek elején Kuczka Péter is megérezte a képregény válságát, s ezért – bár elutasította az irodalmi feldolgozások művészi értékét, s az önálló képregény-forgatókönyv mellett tette le voksát – megírta a Galaktikában feltűnt, fiatal grafikus, Vass Mihály számára a Sztrugackij-fivérek Bogár a hangyabolyban c. művének képregényváltozatát, mely 1980-ban a Népszava hasábjain jelent meg. Az orosz-lánkörmeit élező művész első áb-

rázolásai meglehetősen merev, statikus állóképekké sikeredtek. (L.:)

Kuczka 1985-ben, a Galaktika 58. számában újból lehetőséget kínált a képregényrajzolóknak (Vass, Ámon, Németh), de a kezdeti próbálkozásnak nem lett folytatása. Legalábbis a Galaktika oldalain nem.

1988-ban, a Kölyökben Kuczka újabb képregénye jelent meg „Pikoi isten hajói” címmel. A festett képregényt Vass Mihály készítette, s hozzá fogható azóta sem jelent meg a magyar sajtóorgánumokban. (L.:)

1983-ban Zórád saját színezéssel önálló képregényfüzeteket adott ki, melyek a Táltos kiadó gondozásában jelentek meg. Ezeknek a képregényeknek már a szövegét is Zórád írta. Így nem érezte kiszolgáltatva magát a forgatókönyvírók a képi ábrázolást ritkán szem előtt tartó szövegeinek és képi instrukcióinak. Ebben a sorozatban jelent meg – az újraközölt képregényeket teljes oldalas festményekkel kiegészítve – a már említett Obrucsev: Utazás Plutóniába III. kiadása, és Martinov Időspirálja is.

1978 és 1980 között a Füles sorra közli Zórád mesteri módon megírt és művészi módon megrajzolt sci-fi képregényeit, többek között:

- Capek: *Harc a szalamandrakkal*
- Wells: *Dr. Moreau szigete*
- Boullé: *A majmok bolygója*
- stb.

Részlet „A majmok bolygójá”-ból

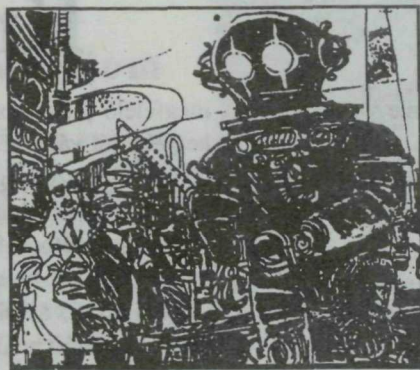
A Füles hasábjain Fazekas Attilán kívül, elvéve Sarlós Endre nevével is találkozhattunk. Ő Lőrincz L. László: *A föld alatti piramis* c. regényét rajzolta meg 1990-ben a Füles évkönyv számára, 1974-ben pedig Harry Harrison:

A halálra ítélt bolygó c. művének adaptációját készítette el.

készítette a rajzokat. Mindkét képregény a Pajtásban jelent meg.

Harrison: A halálra ítélt bolygó

Kuczka: A rókabarlang titka

Clarke: A Ráma rejtélye

Meg kell említenünk az 1988-ban tragikus hirtelenséggel elhunyt Endrődi István nevét is, aki nemcsak virsliujjú úttörők, és teltidomú bájleányok avatott rajzolója volt, hanem a reális ábrázoláshoz is igen jól értett.

Kuczka Péter Vasfejű-trilógiájának harmadik részét, A rókabarlang titkát 1973-ban ő illusztrálta, és 1974-ben A második úrhajó c. Kuczka sci-fihez is ő

Említésre méltó a zseniális grafikus; Panner László neve is, aki szintén a Galaktika felfedezettje volt. Temesvári Ferenc: Parthogenezia, jövel! c. überfeminista képregényét mesteri fokon rajzolta meg 1978-ban a Mozgó Világnak. Csakúgy, mint a Metagalaktika 2-ben megjelent Clarke elbeszélés képregényváltozatát, a Ráma rejtélyét. Sajnos önpusztító életvitele hamar végzett vele. Múlt évben olvashattuk halálhírét a Galaktikában.

Aztán itt van az új nemzedék: Jenkovszky Iván, Szendrei Tibor, Sváb József, Fujkin István, Boros Attila, Rózsa Károly, Hauli József. Hogy ki kötelezi el magát végleg emellett az el nem ismert műfaj mellett, s kiből válik profi képregényrajzoló? Ez még a jövő zenéje! Én mindenesetre bízom abban, hogy az eredeti képregény-forgatókönyvek barátságban meg fognak férni a rajz-központú, színvonalas irodalmi feldolgozásokkal egy olyan korban, ahol már nem a társadalmi elkötelezettség, hanem csak a minőség számít.

Torok Sándor: Fényszóródás I. (1972)

Zelei Miklós

Knight Rider

Jó kis sorozat a sok gonosz emberről, meg három jóról, aki küzd ellenük, aki megmenti a világot attól, hogy rászabaduljanak a fekete erők! Az akciófilmek, ráadásul az amerikai(!) akciófilmek közül az egyetlen, amit békességgel nézhet az ember és az ember gyereke.

Van benne ez a csodaautó, ami átmegy betonfalon, átröpül a házak fölött, de nem csak technikás, hanem furfangos is. Szükség esetén eljártssa a rendőrséget, és közreműködik a gonoszok letartóztatásában. Akik pedig jók, azokat szereti, azokhoz szépen *beszél*. Pontosan úgy viselkedik ez a csodaautó, mint a magyar népmesék legnépszerűbb állatsegítője, a *táltosló*.

Sokféle segítője van rajta kívül a mitikus mesehősnek. A tanácsadó egér, aki a mesevilág kifürkészhetetlen rejtelsei közt igazítja el a hőst, teljesítve mellette az ébresztőszolgálatot is, mert többnyire az egérke gondoskodik róla, hogy a hős a kibontakozás pillanatában el ne aludjék. Ilyen segítő a hóst a felvilágba cipelő griff, a kívánságokat teljesítő hal, az agyafúrtságát kölcsönző róka, az egyes macska, akik a

megfelelő pillanatban így szólnak a mesehőshöz: „Jó tett helyébe jót várj!” És ők, hisz a mesék világában vagyunk, be is tartják ezt az ígéretüket. Búcsúzásul pikkelyt, szőrszálat, varázssípöt adnak, s hívásra házhoz jönnek.

A csodaautó sofőrje épp úgy szól bele a mikrofonos órába, miképp a legkisebb királyfi a mesék kódében a sípjába fúj. És a vele szinte testvér segítője, a táltosló/csodaautó üstöllést mellette terem. Csak azt kell mondani, hupp, hopp, ott vagyok, ahol akarok, és tényleg ott van. Los Angelesben, vagy az üveghegyen is túl? Teljesen mindegy!

Ha pedig valami hétcsovű tank a táltosautót a halálba küldi, jön a számítástechnika szakot végzett, aranyhajú tündérlány, meglocsolja a számítógépek életének vizével, s a csodaautó azonnal megszólal: „Köszönöm, jól vagyok! Édes gazdám, mit parancsolsz?” És jön Devon hangja a messzeségből: kezdődik egy új küzdelem a gonosz erőkkel, abban a világban persze, ahol minden a technikáé. Tehát a mítosz is. És technikai segítői nélkül a mitikus hős se érhetne célt. Tiszta Amerika!

Társadalmi és kulturális folyóirat. 1993. XXXIX. évfolyam 4. szám. Megjelenik kéthavonta 48 oldalon, A/4-es nagyságban.

A szerkesztőség címe: 5000 Szolnok, Kossuth L. út 2. fszt. 65.

Telefon/fax: (56) 420-610

Szerkesztőségi fogadóóra: péntek 10–13 óra között

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Szerkesztőbizottság: dr. Botka János, dr. Csatári Bálint, Fekete-Szabó Sándor, Györfi Sándor, dr. Kerékgyártó T. István, Körmendi Lajos, Sarusi Mihály, dr. Szabó László, dr. Tóth Albert

Kiadja a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár,
5001 Szolnok, Kossuth tér 4. Pf. 139 Telefon: (56) 341-333

Felelős kiadó: Bertalané Kovács Piroska

Készült a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár nyomdájában.

Felelős vezető: Bertalané Kovács Piroska

Az egyedi lapszámaink megvásárolhatóak Szolnokon a Szigligeti Könyvesboltban, a TIT Könyvesházában, a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtárban és a szerkesztőségben.

Budapesten: Irók Boltja (VI. ker. Andrassy u. 45.)

Egyes szám ára: 50 Ft

Terjesztés előfizetés útján. Megrendelhető a szerkesztőség címén (5000 Szolnok, Kossuth L. út 2.)

Előfizetési díj egy évre: 228 Ft

ISSN: 0448-9144

Ecseki Jánosné

Rólunk írták

(1993. június–július)

Jász-Nagykun-Szolnok megye

1. Felczán Margit: A magyarországi városok közforgalmú közlekedésének értékelése és fejlesztési feladatai (2.) = Városi Közlekedés, 1993. 3. sz. 138–152. p.
2. Bozsó Péter: Európába megy-e a megye? Jász-Nagykun-Szolnok megye társulások együttműködési tapasztalatai. = Comitatus, 1993. június, 6. sz. 44–47. p.
A megyei főjegyző írása.
3. Munkaerőpiaci helyzetkép. = Munkaügyi Szemle, 1993. június, 6. sz. 45–46. p.
1993. áprilisi állapot.
4. Pusztítás Szolnok megyében. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 7., 130. sz. Mell. 4. p.
Vihar pusztított a megye északi részén, Újszász és Tiszabura térségében. Nagy károkat okozott a közlekedésben, az áramellátásban, Tiszaburán pedig a mezőgazdaságban.
5. Lukács Imre, Sz.: Aszály, jég, vihar a Jászságban. Letarolt táblák. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 9., 132. sz. 8. p.
A tavalyi és az idén várható mezőgazdasági károk a megyében.
6. Nem öntöznek. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 9., 132. sz. 8. p.
A szárazság ellenére alig öntöznek a kiskörei öntözőrendszer térségében.
7. Cselekedj! Nem vagy egyedül. = Pedagógusok Lapja, 1993. jún. 15., 12. sz. 9. p.
A közalkalmazottak budapesti tüntetésén felszólalt Veresné Balogh Éva megyei küldött is.
8. Soha nem tapasztalt veszteségek. = Magyar Mezőgazdaság, 1993. jún. 16., 24. sz. 6. p.
Aszálykörkép megyénkről.
9. A. Sz. I.: Francia munkanélküli pedagógusok Mesterszálláson? Jászkun-sági községek külkapcsolatai. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 21., 142. sz. Mell. III. p.
Megyénk francia kapcsolatairól beszélt Bali István, a megyei önkormányzat külföldi kapcsolataival foglalkozó sajtóreferens.
10. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. Tiszai hajózás. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 21., 142. sz. Mell. I. p.
Újra megindult a személyhajózás a Tiszán.
11. H. Gy.: Tovább csökken az ország állatállománya. = Napi Világgazdaság, 1993. jún. 23., 143. sz. 3. p.
Az elmúlt hónapokban az országos átlagnál nagyobb mértékben csökkent megyénkben a szarvasmarha- és baromfiállomány. A cikk ennek okait vizsgálja.
12. Lukács: Aszály, jég, vihar. = Számadás, 1993. jún. 24., 25. sz. 9. p.
Előzetes becslések az év mezőgazdasági termelésére vonatkozóan az első öt hónap tapasztalatai alapján.
13. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. Aszály. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 28., 148. sz. Mell. I. p.
14. Jelentés a területi folyamatokról, 1992. = Településfejlesztés, 1993. 2. sz. 22–36. p.
A területrendezési folyamatok alakulása, többek között megyénkben.
15. Kiténtések. „Kiváló Társadalmi Munkáért.” = Magyar Horgász, 1993. július, 7. sz. 31. p.
Megyénkből öt horgászegyesületi tag részesült a fenti kiténtetésben.
16. Egri Sándor: A környezetpusztítást főként a vadkempingezők okozzák. = Magyar Nemzet, 1993. júl. 1., 151. sz. 12. p.
Tisza-menti körkép megyénkből.
17. H. A.: Kulturális autonómiát kérnek a hazai cigányok. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 3., 153. sz. 8. p.
Öt megyében felmérték a cigányság helyzetét. A lakásvizonyokat tekintve megyénkben a legrosszabb a helyzet.
18. Levél a miniszterelnökhöz. = Kurír, 1993. júl. 7., 183. sz. 2. p.
Kőrösi Imre, megyénk országgyűlési képviselője szól a szövetkezeti törvény tervezetének módosítása körüli helyzetről.
19. Az általános forgalmi adó módosítását a koalíció egyöntetűen támogatta. = Pesti Hírlap, 1993. júl. 8., 157. sz. 1. p.
Megyénk képviselői közül nemmel szavazott Vincze Kálmán (FKgP), tartózkodott Mizsei Béla (FKgP). Nem jelent meg Kőrösi Imre (független) és Halász István (MDF).
20. Kistérségi főépítési társulások. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. júl. 8., 156. sz. 16. p.
Öt településen van főépítész a megyében: Jászberény, Karcag, Mezőtúr, Szolnok és Tiszafüred.
21. Kevesebb búza. = Heti Kis Újság, 1993. júl. 9., 28. sz. 9. p.
Az aszály miatt a tavalyinál is kevesebb kenyérgabona terem megyénkben.
22. T. B.: Szolnok. Országos tiltakozást kezdeményeztek. = Számadás, 1993. júl. 8., 27. sz. 5. p.
Benedek Fülöp, a Mezőgazdasági Vállalkozók Érdekvédelmi Szövetségének titkára beszél a megye szövetkezeteinek tragikus helyzetéről.
23. Hét nap. Szolnok. Tartályvágy. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 12., 160. sz. Mell. I. p.
Gázvezeték hiányában tartályból lehetne ellátni egy-egy kistelepülést pb-gázzal.
24. Segédanyag műszakiaknak. = Számadás, 1993. júl. 15., 28. sz. 17. p.
A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Műszaki Választmány és a Kunszentmártoni BIOPLÜM Kft. írásos segédanyag-sorozatot dolgozott ki a munkavédelemmel, a villamosenergia-gazdálkodással és a tűzvédelemmel foglalkozó műszaki szakemberek számára.

25. Fejlődő vállalkozások Jász-Nagykun-Szolnok megyében. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 19., 166. sz. Mell. II. p.

A megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány 1991. május 28-án jött létre. Feladata a Phare-programban létrehozott iroda működtetése. Fügedi László, az iroda igazgatója nyilatkozik.

Berekfürdő

26. Országos Játék Alap. Ifjúsági Terület. = Sansz, 1993. június-július, 56-58. p.

Megyénkből berekfürdői, karcagi, jászberényi, jászapáti, tiszaföldvári, szolnoki, kótelki, újszászi pályázók nyertek.

27. Tizenharmadik alkalommal... (Hír.) = Új Magyarország, 1993. jún. 15., 137. sz. 21. p.

Megnyílt a mozgássérült fiatalok 23. nyári tábora Berekfürdőn, melyet a Vöröskereszt megyei szervezete rendezett.

28. Kanta Gyula: Végrendelet. = Heti Kis Újság, 1993. júl. 16., 29. sz. 12. p.

A termásvíz feltörésének, gyógyító hatása felismerésének jelentősége Berekfürdő történetében. A Karcaghoz tartozás éve; elégedetlenség a fejlesztések elmaradása miatt. Felhívás a változtatásokra.

Jászapáti

Ld. a 26. sz. tételt.

Jászberény

29. Csoportos garázdaság. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 29., 124. sz. 19. p.

Cigányellenes fellépés Jászberényben.

30. Gedon László: A közlekedésre nevelni kell. = Módszertani Közlemények, 1993. 2. sz. 68-72. p.

A Jászberényi Tanítóképző Főiskola munkatársának írása.

31. Kiss Tamás, T.: Karácsony Sándor pedagógiai nézeteiről néhány idézet tükrében. = Módszertani Közlemények, 1993. 2. sz. 99-100. p.

A Jászberényi Tanítóképző Főiskola munkatársának írása.

32. Horváth István: Környezetvédelem

divizionális szervezetek keretei között. = Vezetéstudomány, 1993. 5-6. sz. 114-117. p.

A tanulmány a Lehel Hűtőgépgyárban bekövetkezett változásokat mutatja be.

33. Lénárt Judit: Új bélyegzőhelyek. = Turista Magazin, 1993. június, 6. sz. 32. p.

Jászberényben összegyűjtik az 1848-49-es szabadságharcban küzdő tizenévesek emlékeit a helyi fiatalok.

34. Tóth József: Vörössipkás kerékpárosok. = Turista Magazin, 1993. június, 6. sz. 6. p.

Ápr. 3-án, a „Város napján” indult Jászberényből az 1849-es tavaszi hadjárat dicső csatahelyeit végigjáró kerékpáros expedíció.

35. Közlemények. „Tehetséget 2000-re”. = Sansz, 1993. június-július, 6. sz. 59. p.

A jászberényi Lehel Vezér Gimnázium alapítványa.

36. J. J.: Galéria lesz a Hamza-házban. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 1., 125. sz. Mell. I. p.

Eltemették Hamza D. Ákos festőművészt és filmrendezőt a jászberényi Fehértói temetőben. A tervek szerint a Jász Múzeum kezelésébe átmenő Hamza-házban állítják ki képeit. (Fotó a művészről.)

37. Indulatok nélkül Jászberényben. = Népszabadság, 1993. jún. 15., 137. sz. 23. p.

Kiss Zoltán jászberényi képviselő nyilatkozik a helyi bőrféjűk és cigányok konfliktusáról, a helyzet lassú konszolidálásáról.

38. B. E.: „Könyvkesergő” Jászberényben. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 18., 140. sz. 8. p.

Könyvkereskedéssel foglalkozók számára rendeznek vándorgyűlést a fenti címmel június 25-én Jászberényben.

39. Csángó Fesztivál Kisebbségi Alapítvány. Hosszú távú segítő, önszolgáltató program. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 21., 142. sz. Mell. II. p.

Tájékoztató a támogató rendszerbe belépés feltételeiről.

40. Fesztivál 11. Hosszú távú, segítő, önszolgáltató program. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 21., 142. sz. Mell. II. p.

A Csángó Fesztivál Kisebbségi

Alapítvány és a „Fesztivál 11” önszolgáltató rendszer programja. Székhely: Jászberény. Cél: a határon túli magyarság és térségi kisebbség támogatása.

41. P. S.: Vitára alkalmatlan a szövetségi törvény tervezete. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 23., 144. sz. 4. p.

Az Országgyűlés gazdasági bizottsága ülésén Kis Zoltán jászberényi képviselő is felszólalt.

42. Kitiüntetések. „Horgászsportért plakett”. = Magyar Horgász, 1993. július, 7. sz. 31. p.

A plakettet megyénkből Dul János (Jászberény) és Molnár Gábor (Törökszentmiklós) kapta meg.

43. Guba Zoltán: Lehel(etnyi) élet. = Kurír, 1993. júl. 7., 183. sz. 9. p.

Szalai Szabolcs beszél életéről és a hűtőgépgyár tönkretételéről, ahol 1962-től dolgozott.

44. Kreatív munka, pénzzel. = Új Magyarország, 1993. júl. 15., 163. sz. 4. p.

Mádl Ferenc művelődési miniszter átadta a főiskolai főigazgatói és főiskolai tanári kinevezéseket. A Jászberényi Tanítóképző Főiskola új professzora lett Fábiánné Kocsis Lenke.

45. Kitiüntetések a 71. Nemzetközi Szövetségi Nap alkalmából. = Új Szövetségi, 1993. júl. 21., 14-15. sz. 13-14. p.

Megyénkből Szövetségi Érdemremet kapott Kiss Károlyné (Jászberény), Olléné Kovács Erzsébet és Thurzó Gábor (Szolnok). Szövetségi Érdemrend kitüntetésben részesült Básti János (Kunhegyes).

Ld. még a 26., 62. sz. tételt.

Jászkisér

46. Vámos László: Töméses hizlalás. = Kistermelők Lapja, 1993. június, 6. sz. 25-26. p.

Jászkiséri szerző írása.

47. Vámos László: Piacozás - házi vágás. Színes baromfiudvar. = Kistermelők Lapja, 1993. július, 7. sz. 18. p.

A szerző jászkiséri.

Jászkisér

48. Jászkisértől Párizsig. Copperfield

Dávid életútja. = Magyarok Világlapja, 1993. július, 7. sz. 28–30. p.

Rapaich Richard grafikus- és goblenművész ma Lille-ben él. Az '50-es években szüleiivel együtt Jászkisérre telepítették ki. 1956 után távozott külföldre.

49. Szabó Imre, A.: Fölborzolt kedélyek Jászládányban. Iskola 230 millióért. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 5., 154. sz. Mell. IV. p.

A helyi önkormányzat új iskola építéséről döntött, emiatt csökkentette intézményeinek költségvetését, melyek vezetői felháborodtak.

Jászság

50. „Jászság egészségéért” – alapítvány. = Alapítványi Hírlevél, 1993. 5–6. sz. 4. p.

Az alapítványt a jászberényi Erzsébet Kórház ellátási területéhez tartozó települések önkormányzatai hozták létre.

51. Szántai Tibor: Telefon kell a Jászságnak. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 7., 130. sz. Mell. IV. p.

A körzet telefonfejlesztésére létrehozta a Jász-Com Rt.-t, melyhez svájci cégek is csatlakoztak.

52. Tánclépésekkel Szibériában. = Esti Hírlap, 1993. jún. 25., 146. sz. 5. p.

A Jászsági Népi Együttes képviseli hazánkat a finn-ugor népek IV. nemzetközi folklórfesztiválján.

Karcag

53. Lovas Zoltán: Turulháza – délibáb. Puszták, pénzek, jurták, kunok, kalandok Karcagon. = Griff, 1993. jún. 4., 1. sz. 4. p.

A Turulháza Alapítvány története. Pénz hiányában nem valósul meg az elképzelés.

54. Varga Mihály: Vendégkommentár. Helyzet van, megállapodás még nincs. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 4., 128. sz. Mell. I. p.

A szerző Karcagon élő fideszes képviselő.

55. N. E.: A pártok vezérszónokai a pótköltségvetés javaslatáról. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 16., 138. sz. 5. p.

Többek között Varga Mihály karcagi képviselő véleménye.

56. Sz. M.: Spórolunk. = Zsaru, 1993. jún. 17., 25. sz. 24. p.

Milyen károkat, nehézségeket okoz a rendőrségnek a rossz telefonhelyzet? A példák között a karcagi kaptányság egyik esete.

57. – de -: Maczóra várva. A találkozó elmaradt. = Kurír (piros), 1993. jún. 19., 165. sz. 14. p.

Elmaradt a Maczó Ágnes képviselőnővel tervezett beszélgetés a karcagi Városi Könyvtárban.

58. F. A.: Igazságos-e a közlekedésrendészet? = Magyar Hírlap, 1993. jún. 22., 143. sz. 1. p.

Varga Mihály karcagi képviselő jún. 26-án interpellál a belügyminiszterhez.

59. Nagykunsági pályázat. = Népszava, 1993. jún. 23., 144. sz. 16. p.

A Nagykunság múltja és jelene címmel pályázatot hirdet a karcagi Nagykunsági Honismereti Műhely.

60. (s. n.): A Fidesz szerint. A pótköltségvetés a kampány kezdete. = Magyar Nemzet, 1993. jún. 23., 144. sz. 5. p.

Varga Mihály karcagi képviselő sajtótájékoztatója.

61. V. J.: A Fidesz hétmilliárdos kiadáscsökkentést javasol. Hol a gazdaságpolitikai fordulat? = Magyar Hírlap, 1993. jún. 23., 144. sz. 4. p.

Varga Mihály karcagi képviselő sajtótájékoztatója a pótköltségvetésről.

62. Országos Játék Alap. Kultúra – Oktatás – Terület. = Sansz, 1993. június–július, 6. sz. 53–56. p.

Megyenkből karcagi, tiszabői, mezőtúri, tiszafüredi, jászberényi és szolnoki pályázók nyertek támogatást.

63. Körmendi Lajos: Zöld Kazán. Kazáni tatár és csuvas népköltészeti fordítások. = Forrás, 1993. július, 7. sz. 6–15. p.

A karcagi költő műfordításai és a fordításokhoz írt bevezető.

64. Somfai (Kara) Dávid: Karcagtól a Kipcsák pusztáig. = Taps, 1993. július–augusztus, 4. sz. 39. p.

Mándoky Kongur István rövid élettörténete és Mohamad Badruttin: Kongur aga c. verse, melyet a kutató halálára írt.

Ld. még a 26., 89. sz. tételt.

Kótelek

Ld. a 26. sz. tételt.

Kunhegyes

65. Tóth Péter: Költségtérítéses gépuzemeltetés ökonómiai, szervezési kérdéseinek vizsgálata a kunhegyesi Kunság Népe Mgtsz.-ben. = Gazdálkodás, 1993. 6. sz. 31. p.

A mezőtúri szerző XXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencián elhangzott előadásának összefoglalója.

66. Népfőiskola Kunhegyesen. = Magyar Mezőgazdaság, 1993. júl. 7., 27. sz. 28. p.

Szelekovszky István polgármester beszámolója.

Ld. még a 45. sz. tételt.

Kunmadaras

67. Hét nap. Szolnok. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 1., 125. sz. Mell. I. p.

Leállt a kerazinmentesítés a kunmadarasi volt katonai légibázison.

68. Versengés a „nagy repülőtéren”. Kunmadaras vagy Kiskunlacháza. = Magyar Nemzet, 1993. jún. 11., 134. sz. 4. p.

Közlekedési és egyéb szempontok Kiskunlacháza mellett szólnak.

Kunszentmárton

Ld. a 24. sz. tételt.

Martfű

69. G. L.: Jó üzlet a sör? Kaiser Sörgyár Martfűn. = Világgazdaság, 1993. jún. 26., 121. sz. 10. p.

A Kaiser saját értékesítési hálózat kiépítését tervezi.

70. Martfűn új harangot avattak. = Új Magyarország, 1993. júl. 5., 154. sz. 13. p.

Mezőtúr

71. Fazekastábor Mezőtúron. = Új Ma-

gyarország, 1993. jún. 15., 137. sz. 11. p.

Ld. még a 62., 65. sz. tételt.

Öcsöd

72. Lánárt Judit: Új bélyegzőhelyek. = Turista Magazin, 1993. jún. 6. 32. p.

A Tájak, korok, múzeumok szervezetének új tagja az öcsödi Helytörténeti Gyűjtemény, melynek vezetője Enyedi Antalné.

Örményes

73. Péli István: Torgyántalanul! = Heti Kis Újság, 1993. jún. 4., 23. sz. 12. p.

Az örményesi levélíró Torgyán ellen agítál.

Szajol

Ld. a 87. sz. tételt.

Szolnok

74. A Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület tanácsulése. = Papíripar, 1993. 1. sz. 19–22. p.

Beszámoló a tanácsulésről, ahol kiütemezések átadására is sor került. Dr. Kardos György, a Szolnoki Papír Rt. vezérigazgatója Lengyel Lajos-díjat kapott.

75. Urbán Aladár: Kossuth és Görgey 1848 őszén. = Századok, 1993. 1. sz. 37–70. p.

Görgey Gábor 1848. aug. 27.–szept. 24-ig a nemzetőrség szolnoki táborának parancsnoka volt.

76. A Társaság életéből (1993. március–április). = Irodalomtörténet, 1993. 1–2. sz. 340. p.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Jász-Nagykun-Szolnok megyei tagozatának megalakulásáról (1993. március 5–6. Szolnok) és az előadásokról számol be a cikk.

77. Juhász Mihály: A visszaesést 1992-ben még nem sikerült megállítani. = Papíripar, 1993. 2. sz. 42–45. p.

A Szolnok Papír Rt. helyzetéről és küzdelméről a fennmaradásért.

78. Arturo leal Correa – Őz Árpád – Schwendtner Imre: A magfűrészes információszerezés fejlesztési lehetőségei. = Bányászati és Kohászati Lapok.

Kőolaj és Földgáz, 1993. 4. sz. 97–124. p.

A tanulmány magyar szerzői szolnoki rt.-k munkatársai.

79. Metszetek. = Új Pedagógiai Szemle, 1993. 5. sz.

A lapot a Szolnoki Metszőkör tagjainak munkái díszítik.

80. Szávai István: A gyermekrajzok üzenete. = Új Pedagógiai Szemle, 1993. 5. sz. 81–87. p.

A neves szolnoki rajztanár Molnár V. József kötetéről írt rendhagyó kritikát.

81. Bicebóca Alapítvány. = Alapítványi Hírlevél, 1993. 5–6. sz. 4. p.

Az alapítvány az idén is megrendezi a tiszaligeti Turisztikai és Szabadidő Központban a hagyományos nyári táborát.

82. Botka Lajosné: „Amerikából jöttem.” = Új Katedra, 1992–93. 9–10. sz. 24–25. p.

A szolnoki Varga Katalin Gimnázium diákcseré programot szervezett az USA Maine államának Bridgton városába, ahol egy állami iskola vendégei voltak, amelynek tanulói előzőleg Szolnokon jártak.

83. Szávai István: Magyarország gyermekszemmel. = Új Katedra, 1992–93. 9–10. sz. 22. p.

A Szolnoki Metszőkör tagjai nyaranként végigbicikliznek egy-egy megyét, hogy a településekről képeket készítsenek.

84. H. J.: Esély Szolnokon. = Ön-Kor-Kép, 1993. június, 6. sz. 11. p.

Az Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda a városi önkormányzattal karöltve két éve szervez Esély címmel tanfolyamot a pályakezdő munkanélkülieknek.

85. Mondok Ildikó: Könyvtári kulturális napok Jász-Nagykun-Szolnok megyében. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1993. június, 39–43. p.

Beszámoló a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Jász-Nagykun-Szolnok megyei szervezete programjáról, rendezvényeiről.

86. Sándor L. István: Moliere-t játszani. = Színház, 1993. június, 6. sz. 18–22. p.

A Szigligeti Színház Tartuffe-jéről.

87. Az Ezredforduló Alapítvány nyílt pályázatának újabb nyertesei. =

Sansz, 1993. június–július, 6. sz. 48–49. p.

Megyénkbeli szolnoki és szajoli pályázók nyertek.

88. Országos Játék Alap. Egészségügyi Terület. = Sansz, 1993. június–július, 6. sz. 52–53. p.

Megyénkbeli szolnoki, tiszabői, karcagi és törökszentmiklósi pályázók nyertek.

90. A. B.: Szolnok: a lázadás elmaradt a színházban. = Magyar Hírlap, 1993. jú. 1., 125. sz. Mell. II. p.

Spiró György és a Szigligeti Színház problémái az 1992/93-as évadban. Nyilatkozik a polgármester, Várhegyi Attila.

91. Hét nap. Szolnok. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 1., 125. sz. Mell. I. p.

A Szolnokon rendezett XVI. Országos Néptáncfesztiválról.

92. Raskó szerint messze még a Kánaán. = Népszabadság, 1993. jún. 1., 125. sz. 5. p.

Nagygyűlést tartott Szolnokon a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Gazdakörök Szövetsége. Beszédet mondott Raskó György földművelésügyi államtitkár.

93. Simon Gábor–Sudár István: Férfi kosárlabda Magyar Kupa. Jött, látott és győzött a Körmen. = Nemzeti Képes Sport, 1993. jún. 1., 147. sz. 13. p.

Tudósítás a szolnoki Olajbányász–Körmen. közti kupadöntőről.

94. Lantos Gábor: Drága diszkózás. = Pesti Hírlap, 1993. jún. 4., 128. sz. 24. p.

Az Olajbányász kosárlabdacsapata második lett a magyar bajnokságon.

95. Orbán Péter: Szolnoki városkép, a másik nézőpontból. = A Szabadság, 1993. jún. 4., 22. sz. 11. p.

A volt szolnoki lakos Várhegyi Attila kijelentésére reagál, mely a lap ápr. 16-i számában olvasható. A „város történetírásának újrakezdésekor nem árt figyelni a kontinuitásra is” – írja a szerző, és dokumentumokból idézve jellemzi a múltat.

96. Tolnai Antal: Fanyalogtak. = A Szabadság, 1993. jún. 4., 22. sz. 10. p.

A szerző szolnoki.

97. Testvérváros. (Hír.) = Magyar Hírlap, 1993. jún. 7., 130. sz. Mell. 1. p.

- Kulturális és sportküldöttség utazott Szolnokról Nagybányára.
98. Reménykedik a Szolnok Papír Rt. = Népszabadság, 1993. jún. 8., 131. sz. 5. p.
Újra akarják indítani a termelést a gyárban.
99. Farkas Flórián: A kérdésben a felelet. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 9., 132. sz. 21. p.
A szolnoki Lungo Drom főtitkára válaszol egy olvasói levélre.
100. Cs.: Delhusa nem Robi. = Reform, 1993. jún. 10., 23. sz. 18–19. p.
Támogatója akadt a szolnoki Deszert együttesnek Delhusa Gjon személyében.
101. Csak fordításban termel a Szolnok Papír. = Népszabadság, 1993. jún. 10., 133. sz. 6. p.
Csak egy, a nyelvi interpretálásban bekövetkezett hiba szerint termel júliustól a gyár. Az igazi újrakezdés csak 1994 elején várható.
102. Gyurkó Rita, K.: Telefontolvaj lettem I. = Zsaru, 1993. jún. 10., 24. sz. 30–31. p.
A szerző beépült telefontolvajok közé. A csoport Szolnokon is járt. (A beszámoló folytatása a 106. sz. tétel alatt.)
103. H. Z.: Berkics király volt Szolnokon. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 10., 133. sz. 20. p.
Beszélgetés Berkics Lászlóval, a szolnoki Olajbányász kosárlabdacsapat népszerű játékosával, aki a hírek szerint egy francia csapathoz szerződik.
104. Kerékgyártó T. István: Ha csak az illúziók vesztek volna. = Népszabadság, 1993. jún. 14., 136. sz. 14. p.
A szerző szolnoki.
105. Mezőben a Mezőgép. = Magyar Mezőgazdaság, 1993. jún. 16., 24. sz. 16. p.
Gépbemutatót rendezett a szolnoki Mezőgép.
106. Gyurkó Rita, K.: Telefontolvaj lettem II. = Zsaru, 1993. jún. 17., 25. sz. 30–31. p.
A telefontolvajok közé beépült szerző és csapata Szolnokon is járt.
107. Az Állami Vagyonügynökség nyílt tenderei. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 18., 140. sz. Mell. VII. p.
- Eladó a Gelka Szolnoki Szolgáltató Kft. Baross utcai üzletrésze.
108. Ma délután 17 órától Szolnokon... (Hír.) = Új Magyarország, 1993. jún. 18., 140. sz. 21. p.
Boross Péter belügyminiszter lakossági fórumot tart.
109. A. Sz. I.: A kínaiak elárasztják Szolnokot. A Tisza partjáról akarják meghódítani Európát. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 21., 142. sz. Mell. IV. p.
Az Aranyvitorla nevű kínai vállalkozás megvásárolta a Május 1. Ruhagyár szolnoki egységét. Szeretnének könnyűipari bázist létrehozni a városban.
110. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. Évadzárás. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 21., 142. sz. Mell. I. p.
Évadzáró ülést tartott a szolnoki Szigligeti Színház.
111. Kovai: Szolnok: árumegrendelés 16 milliárd forintért. = Új Szövetkezet, 1993. jún. 23., 16. sz. 13. p.
A szolnoki Helyi Önkormányzat Művelődési Otthonban árubemutatót tartott a Tisza-Coop Nagykereskedelmi Elosztó és Szolgáltató Kft.
112. – bokodi –: Szolnoki farmershow. = Számadás, 1993. jún. 24., 25. sz. Borító.; Magyar Hírlap, 1993. jún. 7., 130. sz. Mell. I. p.
A zagyvarékasi határban az idén is megrendezte éves bemutatóját a Mezőgép Rt.
113. Papp László: Javaslat a Magyar Fórumnak. = Magyar Fórum, 1993. jún. 24., 25. sz. 16. p.
A szerző szolnoki.
114. Soltész Jolán: Az idén ismét cukorrépa hiány várható. = Napi Világgazdaság, 1993. jún. 24., 144. sz. 1., 4. p.
Veres Sándor vezérigazgató (Szolnoki Cukorgyár Rt.) szerint van mód az alapanyag-, ill. a cukorhiány áthidalására, de ezt még egyeztetni kell a külföldi részvényessel.
115. V. É.: Nagy lehetőségek Szolnokon. = Új Magyarország, 1993. jún. 24., 145. sz. 8. p.
Az ÁVÜ elé került a Papíripari Rt. privatizációs koncepciója. 51%-os tulajdoni hányad lesz meghirdetve.
116. Feláldozza a Szolnoki Papír Rt.-t? Karcsúsításra kényszerül a Prinzhorn. = Világgazdaság, 1993. jún. 25., 120. sz. 1., 7. p.
Nem kizárt, hogy a Prinzhorn eladja a Szolnok Papír Rt.-t.
117. (–i–r): Szolnoki „papírforma”. = Új Magyarország, 1993. jún. 25., 146. sz. 7. p.
A szolnoki papírgyár helyzetéről, a Prinzhorn terveiről.
118. Kárpáti Tamás: Családi album. = Magyar Nők Lapja, 1993. jún. 25., 25. sz. 20–21. p.
Egri Márta színésznő bemutatása.
119. C. S.: Márványfalota Szolnokon. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 28., 148. sz. Mell. IV. p.
Boross Péter belügyminiszter avatta fel a Hozam Rt. által építtetett vállalkozói klubot.
120. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. Ciao, Bambi! = Magyar Hírlap, 1993. jún. 28., 148. sz. Mell. I. p.
Ingyen utazott Olaszországba a szolnoki Eötvös J. Ált. Iskola 38 hátrányos helyzetű diákja. Az utat az Eurocontour Alapítvány és Horn Gyula személyes közbenjárása tette lehetővé.
121. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. Tiszta vizet. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 28., 148. sz. Mell. I. p.
Bizottság alakult a Holt-Tisza védelmére.
122. Alföldi nyomdaipari centrum Szolnokon. = Világgazdaság, 1993. jún. 29., 122. sz. 4. p.
Az Elektrosoft Kft. hozza létre a centrumot.
123. Domi Zsuzsa: Háromszakaszos iparpolitikai koncepció 2010-ig. Latorczai János tájékoztatója Szolnokon. = Napi Gazdaság, 1993. jún. 29., 148. sz. 1., 3. p.
Az ipari tárca képviselői jún. 28-án Szolnokon fórumon találkoztak megyénk előljáróival és gazdasági vezetőivel.
124. Növekedett az ipari termelés – mondta Latorczai János Szolnokon. = Népszabadság, 1993. jún. 29., 149. sz. 5. p.
A gazdasági fórumon felszólalt Latorczai János ipari és kereskedelmi miniszter.
125. Nyomdacentrum Szolnokon. = Pesti Hírlap, 1993. jún. 29., 149. sz. 7. p.;

- Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. jún. 29., 148. sz. 16. p.
- Alföldi nyomdaipari centrumot kíván létrehozni az Elektrosoft.
126. Olcsó hitelek vállalkozóknak. = Új Magyarország, 1993. jún. 29., 149. sz. 9. p.
- Latorczai János miniszter tájékoztatója a szolnoki gazdasági fórumon.
127. F. P.: Vidéki körkép. Ingatlanjelentés Nagykanizsáról és Szolnokról. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 30., 150. sz. Mell. III. p.
- A szolnoki bérlakások helyzetéről és a lakásáról Domány Béláné, az önkormányzat munkatársa ad tájékoztatást.
128. Papp Ágnes, R.: Holnaptól kórházat választhatunk. Megkondultak a vészharangok. = Pesti Hírlap, 1993. jún. 30., 150. sz. 4. p.
- Dr. Bőjte Lajos orvos-igazgató, a Magyar Kórház Szövetség főtitkára nyilatkozik a szabad kórházválasztásról.
129. Galambos Béla: Gyümölcsösökben használatos gépek. = Kistermelők Lapja, 1993. július, 7. sz. 13. p.
- A szerző a szolnoki Mezőgépi Rt. munkatársa.
130. Galambos Béla: Új mobil termépszárító. = Mezőgazdasági Technika, 1993. július, 7. sz. 32. p.
- Az olasz Mecmar és a szolnoki Mezőgépi együttműködéséről.
131. Hajdú: Látványos gépbemutató Zagyvarékason. Szolnoki Farmershow '93. = Mezőgazdasági Technika, 1993. június, 7. sz. 28–30. p.
- Tudósítás a szolnoki Mezőgépi Rt. által szervezett kiállításról.
132. sr: Nagyszerű bemutató Szolnokon. Gazdák és gépek. = Kistermelők Lapja, 1993. július, 7. sz. 12. p.
- Farmershow '93 névvel gépbemutatót szervezett Zagyvarékas határában a szolnoki Mezőgépi Rt. A tudósításon kívül képriport a lap borítójának belső oldalán.
133. Tabák Lajos: Egy nagy festőművész. A hetvenéves Tóth Istvánról. = Ezredvég, 1993. július, 7. sz. 32–33. p.
- A szerző szolnoki.
134. Takács Katalin (Jelena) és Kovács Lajos (Ványa bácsi) a szolnoki Cseh-élőadásban. = Színház, 1993. július, 7. sz. 36. p.
- Fotó.
135. ÁVÜ-intézkedés. = Világ gazdaság, 1993. júl. 2., 125. sz. 11. p.
- Az ÁVÜ felmentette beosztásából Géczi Zoltánt, a Szolnoki Élelmiszerkereskedelmi V. igazgatóját és egyidejűleg kinevezte a vállalat privatizációs biztosának.
136. Három és fél, négyszeresére emelte Szolnok város önkormányzata a bérlakások díját. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 2., 152. sz. 8. p.
- Fotó, alatta pár mondatos hír.
137. Magyar Repüléstörténeti Múzeum Alapítvány alakult Szolnokon... (Hír.) = Pesti Hírlap, 1993. júl. 2., 152. sz. 14. p.
- A múzeumot az Expóra kívánják kialakítani a Repülőtisztai Főiskolán.
138. Az alkotóművészet nagy seregszemléje... (Hír.) = Magyar Hírlap, 1993. júl. 5., 154. sz. 19. p.
- A VII. Szolnoki Képzőművészeti Triennálé júl. 4-én nyílt a Galériában.
139. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. Apad a Tisza-tó. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 5., 154. sz. Mell. I. p.
- A vízhiányról tárgyaltak az érintett megyék szakemberei.
140. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. Nyelvművelés. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 5., 154. sz. Mell. I. p.
- Az immár 17. Verseggy nyelvművelő versenyről.
141. Triennálé Szolnokon. = Új Magyarország, 1993. júl. 5., 154. sz. 9. p.
- Július 4-én nyílt meg a VII. Szolnoki Képzőművészeti Triennálé a Galériában.
142. III. Országos Térinformatikai Konferencia. = Computerworld Számítástechnika, 1993. júl. 6., 27. sz. 5. p.
- A konferenciára szept. 23–24-én kerül sor Szolnokon.
143. H. J.: Szolnokon maradnak az emelt lakbérek. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 6., 155. sz. 8. p.
- Kéri József nyilatkozik a bérlakástörvényről.
144. Idősek népfőiskolája. = Hírhozó, 1993. júl. 8., 3. sz. 23. p.
- A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Nyugdíjasok Kulturális Egyesülete idősek népfőiskoláját szervezi júl. 19–24. között a Külkereskedelmi Főiskola kollégiumában.
145. Diószegi György: Átfúrtak a Tisza alatt. = Heti Magyarország, 1993. júl. 9., 28. sz. 9. p.
- Szolnoknál a Tisza alatt egy védőcsövet vezettek át, amely a Szolnok és Debrecen közötti optikai telefonhálózat gerincvezetékének nyújt védelmet.
146. Kevés cukorrépa, rövid kampány. = Népszabadság, 1993. júl. 9., 158. sz. 5. p.
- Veres Sándor, a szolnoki cukorgyár igazgatója nyilatkozik.
147. B. J.: Szolnok első nemzetközi vására. A vállalkozók szívügye. = Világ gazdaság, 1993. júl. 10., 131. sz. 7. p.
- A vásár időpontja aug. 26–29. Mintegy 100 bel- és külföldi kiállítót várnak a rendezők. A várható költség: 50 millió Ft.
148. Cégvilág. Rt.-vé alakult a Tisza menti Vegyiművek. = Heti Világgazdaság, 1993. júl. 10., 28. sz. 17. p.
- A TVM részvényeinek 50,1%-át nyílt pályázaton hirdeti meg az ÁVÜ.
149. KDNP-gyűlés Szolnokon. = Magyar Nemzet, 1993. júl. 12., 160. sz. 4. p.
150. Indulhat a Rockriadó. Kérmillió forint Nagy Ferő hazafias dalaiért. = Magyar Nemzet, 1993. júl. 13., 161. sz. 5., 19. p.
- Nagy Ferő és együttese koncertsorozatot tart a nagyobb laktanyákban. Egyik állomásuk: Szolnok.
- Időpont: júl. 26.
151. Repülő múzeuma Szolnokon. = Magyar Nemzet, 1993. júl. 13., 161. sz. 10. p.
- Repüléstörténeti Múzeum Alapítványt hoztak létre a Repülőtisztai Főiskolán. A kuratórium elnöke id. Rubik Ernő, Kossuth-díjas repülőkonstruktor.
152. Alkotmánybíróság előtt a szolnoki lakásrendelet. = Népszabadság, 1993. júl. 14., 162. sz. 4. p.
- A lakásrendeletet Skultéty Sándor köztársasági megbízott utalta az Alkotmánybírósághoz.
153. Beatrice-laktanyaturné. = Magyar Narancs, 1993. júl. 15., 28. sz. 32. p.
- A turné keretében Nagy Ferő és csapata júl. 26-án Szolnokon lép fel.
154. Ferenczi Krisztina: Se regény, se

novella, se vers. Spiró György íróval beszélget Ferenczi Krisztina. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 17., 165. sz. Mell. I. p.

155. Mentőkötél a papíriparnak. Nem elegendő a finn import korlátozása. = Népszabadság, 1993. júl. 17., 165. sz. 1., 11. p.; Világgazdaság, 1993. júl. 21., 138. sz. 1. p.

A Szolnok Papír Rt. helyzetéről.

156. A. Sz. I.: Vevőre vár a Tiszamenti Vegyiművek maradáka. A szennyezett talaj is vele jár. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 19., 165. sz. Mell. III. p.

A három részre szakadt TVM műtrágyagyártó egysége a tönk szélére került.

157. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 19., 166. sz. Mell. I. p.

Az I. Szolnoki Nemzetközi Kiállítás és Vásár aug. 26-án nyílik.

158. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 19., 166. sz. Mell. I. p.

Önálló Kereskedelmi és Gazdasági Főiskola nyílik 1994-ben Szolnokon.

159. L. J.: Menedzserklub Szolnokon. = Népszabadság, 1993. júl. 20., 167. sz. 10. p.

A klub létrejöttéről és terveiről nyilatkozott Ondrék András, a Hozam Rt. elnök-igazgatója.

160. Szolnokiak a lakbértörvény ellen. = Népszabadság, 1993. júl. 20., 167. sz. 4. p.

A szolnoki önkormányzat azt fontolgatja, hogy az Alkotmánybírósághoz fordul, ha Göncz Árpád aláírja a lakbértörvényt.

161. Főiskola időseknek. = Népszava, 1993. júl. 21., 168. sz. 10. p.; Népszabadság, 1993. júl. 20., 167. sz. 23. p.

Idősek népfőiskolai tábora kezdődött Szolnokon július 19-én a Külkereskedelmi Főiskola Kollégiumában. A rendezvényt a Nyugdíjasok Kulturális Egyesülete szervezte.

162. Szövetséggel a lakástörvény ellen. = Népszabadság, 1993. júl. 22., 169. sz. 11. p.

Szolnok önkormányzata támogatja a Megyei Jogú Városok Szövetségének kezdeményezését a lakástörvény felülvizsgálatáról – nyilatkozta Várhegyi Attila polgármester.

Ld. még a 26., 45., 62., 166. sz. tételt.

Tisza

163. Vigh József: A vén Tisza. = Halászat, 1993. 1. sz. 39–40. p.

A régi Tisza bemutatása.

Tiszabó

Ld. a 62., 89. sz. tételt.

Tiszaderzs

164. Szabó Imre, A.: Heréd még mindig hisz álmaiban. Csárdák és dudások Tiszaderzsen. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 7., 130. sz. Mell. 4. p.

A tiszaderzsi ellentétekről. A volt polgármester panasza a háziorvosi ellátásban tapasztalható visszaélések miatt.

Tiszaföldvár

165. Hitelesen a Hét Törzs Alapítványról. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 1., 125. sz. Mell. IV. p.

A kuratórium tájékoztatója az alapítvány létrejöttéről, terveiről, a támogatórendszer működéséről. Fotó a szervezet emblémájáról.

166. Hét Törzs Alapítvány – Tiszaföldvár. A kis alapítványokat is meg kell védenünk. Anyanyelv- és történelemismeret a higgadság jegyében határainkon innen és határainkon túl. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 16., 137. sz. Mell. II. p.

Tiszaföldváron és Szolnokon aug. 1. és 21. között két kezdő és két haladó tábor szerveznek több mint kétszáz diák részére.

Ld. még a 26. sz. tételt.

Tiszafüred

167. Percze Miklós: Túrni vagy „Zanzásítani”? = Tallózó, 1993. máj. 20., 20. sz. 945. p.

Több utca lakói tettek már feljelentést a Zan-Zi Disco ellen Tiszafüreden, a pedagógusok pedig a fiatalok italozása miatt tiltakoznak. (Átvéve az Új Néplap 1993. máj. 13-i számából.)

168. Hét nap. Szolnok. Végkielégítés. =

Magyar Hírlap, 1993. jún. 1., 125. sz. Mell. I. p.

A tiszafüredi Ganz Daru- és Gépgyár Rt. és a rendszerváltás.

169. Charterjáratok a Tiszán. = Népszabadság, 1993. jún. 14., 136. sz. 29. p.

Az idei nyártól új hajókikötő működik Tiszafüred-Örményen. A Tiszán a 110 személyes Szentés nevű motoros hajó közlekedik majd.

170. K. P.: Végkielégítésre várnak a hajógyáriak Tiszafüreden. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 13., 161. sz. 8. p.

Felszámolási eljárás indult a Ganz-Danubius Rt. ellen.

171. L. J.: Tisza-tó: visszatérő németek, osztrákok. = Népszabadság, 1993. júl. 21., 168. sz. 8. p.

A Tisza-tó környékén aránylag jó a turistaforgalom.

Ld. még a 62. sz. tételt.

Tiszakürt

172. Vágner: Halódik a kürti kert. = Reform, 1993. jún. 3., 22. sz. 13. p.

A tiszakürti arborétum fenntartására a megyei önkormányzat által megszavazott 5 millió 300 ezer forint nem elég.

Tisasüly

173. Baksay Endre: Mentsük meg a legezőket! = Magyar Mezőgazdaság, 1993. júl. 21., 29. sz. 4. p.

A tisasülyi polgármester levele. Az önkormányzat szeretné, ha közönségi tulajdonban maradnának a legezők.

Tisza-tó

174. Dobrai Lajos: Hazai lapszemle. = Halászat, 1993. 1. sz. 34. p.

Az Új Néplapból két anyagot választott ki az összeállítás: csökken a Tisza-tó vízszintje; jövőre a FAD is segít a tó és környékének fejlesztésében.

175. Harka Ákos: A süllyő növekedése a Tisza-tóban. = Halászat, 1993. 1. sz. 20–21. p.

176. Endrész Sándor: Madárparadicsom a tiszai „Balatonon”. = Reform, 1993. jún. 10. 14. p.

A Tisza-tó partjának egy szakaszán sikerült visszaállítani a korábbi, természetes növényvilágot. Szaporodott a madárvilág és a halállomány is.

177. A. S. A.: Vízparton. Kisköre: kezdődik a szezon. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 24., 145. sz. 8. p.

A Tisza-tó és az idegenforgalom.

178. Sz. A.: Településfejlesztés helyett területfejlesztés? = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. júl. 2., 151. sz. 19. p.

Elképzelések a Tisza-tó és régiója fejlesztéséről.

179. Mentusz Károly: Legyen vízi paradicsom. = Világgazdaság, 1993. júl. 10., 131. sz. 5. p.

Elképzelések a Tisza-tó és vidékének fejlesztésére.

Tiszavárkony

180. Paulina Éva: Eladó a Tisza-part! = Tallózó, 1993. jún. 17., 24. sz. 1136–1137. p.

A tiszavárkonyi önkormányzat magánszemélyeknek kívánja eladni a Tisza-part jelentős részét. A döntést a lakosok ellenzik, ill. az előzetes tájékoztatást, véleménykérést hiányolják. (Átvéve az Új Néplap jún. 9-i számából.)

Tószeg

181. A gyanút nehéz elvermelni. A fertőzött trágya legálisan került Tószegre? = Népszabadság, 1993. jún. 16., 138. sz. 31. p.

A helyi önkormányzat feljelentést tett, a megalakult ad hoc bizottság beadvánnyal fordul a parlament szociális, családvédelmi és egészségügyi bizottságához.

182. Bűnvádi feljelentés a minisztérium ellen. Négy település fertőzött lépfenével! = Magyar Nemzet, 1993. júl. 9., 158. sz. 4. p.; Kurír, 1993. júl. 9., 185. sz. 2. p.

Tószegen a lépfenefertőzés veszélye továbbra is fennáll. A társadalmi bizottság bűnvádi eljárást kezdeményezett az FM és a helyi polgármesteri hivatal ellen.

Törökszentmiklós

183. Sz. J.: A polgármester is büszke rájuk. = Klub Magazin, 1993. június, 6. sz. 9. p.

Szegő János törökszentmiklói polgármester beszél a városi Tömegsportklubról.

184. Szabó Jenő: Ünnepe a kunsági tekefellegvárban. = Klub Magazin, 1993. június, 6. sz. 8–9. p.

Az újságíró a törökszentmiklói szezonzáró, díjkiosztó ünnepségről tudósít. A városi, a területi és a megyei tekesport szervezője a helyi Futó Ferenc.

185. Bajor Nagy Ernő: „Az ívó férfiak öröme született az összejövetel?” Apák Napja Törökszentmiklóson. = Szabad Föld, 1993. jún. 8., 23. sz. 15. p.

Az ünnepséget – a Városi Művelődési Központ keretében – a nyugdíjas klub rendezte.

186. (j): Challenge Day a Nagykunságban is. = Klub Magazin, 1993. július, 6. sz. 9. p.

A törökszentmiklói Mezőgép Tömegsportklub részvétele a sportparádén.

187. Szendrei Lőrinc: Aratás, remények nélkül. Törökszentmiklóson nem a szavakat csépelik. = Magyar Nemzet, 1993. júl. 10., 159. sz. 10. p.

Riport a Tiszatáj Tsz-ben. A betakarításról, a mezőgazdaság helyzetéről, a termelési és értékesítési nehézségekről szólnak a tsz vezetői.

188. Hajtun György: Szabó János a piacvédelemről, a nyugtaadásról, a földtörvényről. Nem lesz mindig aszály. = Napi, 1993. júl. 19., 165. sz. 3. p.

Szabó János (FM) Törökszentmiklóson járt, ott nyilatkozott a lap munkatársának.

189. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. = Magyar Hírlap, 1993. júl. 19., 166. sz. Mell. I. p; Kurír (piros), 1993. júl. 14., 190. sz. 2. p.

14 törökszentmiklói cigány fiatal összesen 75 évet kapott sorozatban elkövetett nemi erőszakért.

Ld. még a 42., 89. sz. tételt.

Túrkeve

190. H. I.: Megemlékezés Korda Sándorról. „A magyar filmipar ma a padlón hever.” = Magyar Hírlap, 1993. jún. 1., 125. sz. 19. p.

Földi Ottó, a Korda Sándor Filmproduceri Alapítvány elnöke sajtótájékoztatójáról. Többek között a Korda-centenáriumról is szó esett.

191. Petrőczy Éva: „Mi papot választottunk, nem csalóányt.” Egy lelkipásztor-kántor portréja. = Reformátusok Lapja, 1993. jún. 13., 24. sz. 5. p.

Katona Gyula túrkevei lelkipásztor pályaképe.

192. Hét nap. Jász-Nagykun-Szolnok. = Magyar Hírlap, 1993. jún. 21., 142. sz. Mell. I. p.

5 millió forinttal tartozik egy svájci cég a túrkevei Elegant Kft.-nek.

193. Testületi hírek. Az MTA 1993. évi közgyűlésének határozata. = Magyar Tudomány, 1993. július, 7. sz. 892–896. p.

Az Akadémia rendes tagja lett a túrkevei születésű agrárközgazdász, Csáki Csaba.

194. Hulladék van, de nem veszélyes. = Népszabadság, 1993. júl. 7., 156. sz. 23. p.

Túrkevéen a hulladéklerakó telepre kőolajszármazékokat is szállítanak. A lakosság nyugtalan, vizsgálatot követel. A polgármester szerint a hulladék nem veszélyes az egészségre.

195. Bolta Melinda: Nyári politikai rendezvények – új megjelenési formák. = A Szabadság, 1993. júl. 9., 27. sz. 5. p.

Thürmer Gyula, az MSZMP elnöke Túrkevéen tartott politikai nagygyűlést.

196. Kovai Iván: Zsinórban harmadszor: Mindszent. = Új Szövetkezet, 1993. júl. 21., 14–15. sz. 19. p.

Az ÁFEOSZ horgász-kupán különdíjat kapott Sass Zoltán, a túrkevei áfész tagja.

Újszász

Ld. a 26. sz. tételt.

Zagyvarékas

Ld. a 131., 132. sz. tételt.

Postabontás

Kétszáz éves a pusztamonostori templom

Minden egyházi ünnep öröm, de különösen az, ha egy alföldi községbe a katolikus főpásztor kettős feladat ellátására érkezik. Szülőfalum katolikusai nagy lelkesedéssel és lelki meghatódottsággal köszöntötték 1993. április 25-én dr. Seregély István érsek urat. Kívül-belül megszépült templomban elsősorban a bémálás szentségét szolgáltatta ki. Ünnep volt ez a nap abból a szempontból is, hogy a 200 éves templom falai között hittel, reménnyel és szeretettel eltelve emlékeztek meg a jubileumról. A Jászberényből kirájó atya díszes albumot nyújtott át az érsek úrnak, amelyben a templomépítés története dokumentálva van. A szertartás befejezése után közel 60 fő részvételével ünnepi fogadást rendeztek, ahol a főpásztor úr közvetlen beszélgetésben ismerkedett a község polgármesterével és az egyház-község tagjaival.

Pusztamonostor temploma *Kisboldogasszonyról, Máriáról* lett elnevezve. Ő tehát a templom védőszentje. Az ünnep szeptember 8-án van. Ezen a napon tartották a búcsút is, amíg a múlt rendszer el nem törölte *Mária* tiszteletének ünnepnapjait. A főoltár képén látható a mi *Kisasszonyunk*. Első is, legszebb is és leghatalmasabb is. Szemünk fénye. Az ősz kezdetére esik születése, mikor a természet halni készül, mintha azt jelezné, hogy az elhaló természetben kigyullad a kegyelmi élet.

Szülőfalumban négy év óta üres a plébániai lakás, mert szeretett plébános, *Fülöp Péter* elköltözött az örök hazába. Azóta, mint már említettem, kisegítő atya Jászberényből heti két alkalommal jár ki a lelkipásztori teendők ellátása végett. Az ő kezdeményezésére indult meg a templom felújításához szükséges anyagiak előteremtése. A pusztamonostoriak nagy öröme négy óra került a toronyra, amely nappal és éjjel kivilágítva mutatja az idő múlását. Ezért a nemes cselekedetért *Kun Jánosné* és *családjának* jár hála és köszönet, amiért kezdeményezte és kifizette saját megtakarított pénzéből az órák költségeit.

Pusztamonostor neve nem szerepelt az 1699-ben felsorolt 11 jász település között, mert a környező jászsági települések népe a *Jászságtól* kulturálisan is elkülönülő község lakóit palócoknak tartották. A török kiűzését követően 1723-ban épült első kápolnája. A mai templom pedig 1793-ban, tehát 200 évvel ezelőtt épült fel. Az 1941-es adatok szerint 1700 katolikus, 29 református és 4 izraelita élt a faluban.

Müller Jenő plébános úr 1928-ban Krisztus Királyról elnevezett Népművelő Testvéreket, apácákat telepített le, akik óvodai neveléssel is foglalkoztak. Sajnos, a szerzetesek feloszlata után az apácák 1949-ben elhagyták a községet, illetve a zárdát. Egy másik név: *Réz Dezső* mint plébános, nagybátyám közreműködésével házról házra járva a templom külső felújításához adományozásra kérték a lakosságot. Ekkor került sor a torony sisakjának átalakítására is. Végül megemlítem *Hajós István* atya nevét is, aki nagy számú férfiakkal megalapította a Jézus Szíve Társulatot, melynek édesapám és egyik bátyám is tagja lett.

Szívből kívánom, hogy jöjjön lendületbe a keresztény életforma, és a 200 éves templom minden vasárnap teljék

meg katolikus hitüket valló és annak szellemében élő hívekkel. Egyben arra kérem a jó Istent, hogy szülőfalumban ne maradjon üresen a plébániai lakás. Adja Isten, hogy úgy legyen!

Martfű, 1993. június 16.

Serfőző János
ny. tanár

Híreink:

– Arany Katedra Emlékplakettet kapott dr. Varga Gyöngyi, a Jászkunság Baráti Kör tagja, kiemelkedő pedagógusi munkásságáért. Egyébként a Jászkunság Baráti Kör Szervezésében angol nyelvű előadásokat tartott áprilistól júniusig Mezőúton (Teleki Blanka Gimnázium, Református Gimnázium), Jászberényben (Lehel Vezér Gimnázium), Karcagon (Gábor Áron Gimnázium) és Szolnokon (angoltanári továbbképzés) arról, hogyan látták Magyarországot az elmúlt századokban angol és amerikai utazók.

– Július 26-án Kisújszálláson az Arany János Városi Könyvtár pincehelyiségében Tóth Sándor textiltervező iparművész, grafikusművész rajzaiból nyílt kiállítás. A Jászkunság Baráti Kör tagjának tárlata a Jászkunság Galéria sorozatban került megrendezésre és augusztus 20-ig tart nyitva.

– Július 29-én az „Értelmiség '93” Szegedi Nyári Egyetem szekcióülésén a Jászkunság folyóiratot Seprősi-Czárán György képviselte. Korreferátumában hangsúlyozta a lap terjesztésében egy év alatt elért eredményeket.

– Augusztus 2-án nyílt meg a Szolnok Városi Művelődési Központban a Jászkunság Baráti Kör képzőművészeti kiállítása. Az augusztus 15-ig nyitva tartó tárlatot András László lapmenedzser nyitotta meg. A Jászkunsághoz kötődő képzőművészek közül ezúttal Bácskai Bertalan, Bészabó András, Czobor Sándor, Horváth György, Körmendi Lajos, Prohászka Antal, Szent Ernő, Szentiné Vatai Erzsébet, Szécsi Valéria és Tóti Sándor mutatta be műveit a közönségnek.

tűnődöm például, miért írok én a háborúról. De legyen kicsit pontosabb a szórendben, s talán pontosabb a motiválásban: miért én írok a háborúról? Mit tudok én a háborúról? Amit összeolvastam, nyilván. De az tulajdonképpen nem is tudás, csak annak feltüntetett ismeret. Belekontárkodás, amely nyilván nincs híján beleértésnek, talán kisebbfajta szerepvállalásnak sem. Nyilván az áldozat szerepe a megérdemeltebb emeltebb lelkek számára.

Mármost miért nem apám írja meg ezeket az *ilyen* darabokat, aki harcolt a második világháborúban, hadifogságban volt Szeveropolban és Szimferopolban, a dicső felszabadítók idegeket és izmokat szétromboló koncentrációs táborában. Sebesülése is volt a vállán, s ha jól tudom, nemrégén vele temették az aknaszilánkot is, amely beágyazódott a nagyszómba, s megbékült a békével, el-elvándorolgatva így apám szíveti, véredényei között. Ő evett sündisznót, lopott szalonnát, öt dobálták meg kövel az orosz nép egyszerű fiai, amikor erőltetett menetben hajtották a lerongyolódott magyar foglyokat felfelé a Krím vadregényes ormaira.

Vagy a nagyapám, aki két világháborút is végigharcolt, végig-élt, ráadásul megúsza a Tanácsköztársaság parasztjobbító akcióit is, Szamuely Tiborunk igazságosztó köteleit, sőt, ahogy tudom, a térszerző aktivisták is csak megverték, nem akasztották fel, nem fojtogatták halottra, azért persze törték, zúzták, végül hát belépett, be a közösbe, adta a lovakat, a teheneket, a földet, helyhez kötött földönfutó lett, vagy ahogy akkor mondták volt, aktív részesévé vált a békés építőmunkának. Nos, neki különös történetei voltak a háborúról, soha nem arról beszélt, hogyan lőtte szét az ellenség fejét. Hogyan ontotta ki a rá támadó belét – ki kellett ontania, nyilván, hiszen a nagyapámnak volt módjában később elmesélni a történetet. Nem pedig a vele szemben rohanó szerbnek, románnak, oroszoknak, meg egymásnak –, nos, neki különös történetei voltak. Huszulin Rancsicsról például, akit kikötöztetett a tisztje, mert egy menyecskénél felejtkezett az ebadta tisztiszolga. Kikötöztette, ki a Napra, két óra hosszára, a Napra, oda. Azután pedig a Huszulin Rancsics, miután leszedték két óra múlva a kötélről, kicsavarodott karokkal, lilán előkigyózó nyelvvel, egyenesen a menyecskéhez vánszorgott, a sajtárba engedett vízből morogva lefetyelt, felduzzadt, felrepedt ajkai mögött csattogtatta erős fogait, mint a veszett kutya, majd összeszedve minden erejét, belevágta a bajonétját a két nehéz szép mell közepébe, hogy csak úgy frecskelt a vér, az arcára, a ruhájára, mert Huszulin Rancsics nem akart többé elkésni miatta... És Huszulin Rancsics attól kezdve nem késelt el, mindig példás rendben tartotta a tiszt úr holmijait, kávéját a megadott időben szolgálta fel, s ebből is látható, a Huszulin Rancsics jó katona, megbízható tisztiszolga volt.

Idáig jutok a töprengésben, amikor más oldalról támadnak meg a gondolatok. Háború van most a nagyvilágban. Az elég közeli nagyvilágban. Itt a szánkban, az párnánk mellett, ebédlőasztalunk sarkán. Háborúba ájult Szerbia. Hajlamosak vagyunk elbogatellizálni ezt a tényt. Szerbia messze van. Egyébként, nincs is olyan messze. Találkoztam egy újvidéki barátommal. Budapesten járt, tejpont akart szerezni, de nem sikerült zsákos tejporthoz jutnia. Nincs tej, ugyanis, mondja, de már kenyér sincs. Jó lenne liszthez jutni, kenyerecskét sütögetni. Jó, hát. Amikor a múlt héten vitt tejpont, egy egyházi misszióközpontban jutott hozzá, a szerb szomszédok a legőszintébb, sőt, leghálásabb naivsággal faggatták arról, hogyan lehet, hogy az *ellenségtől* kapott tejpont, s ami a nagyobb csoda, hogy lehet, hogy az *ellenség* ingyen adta oda a drága tejpont. Hát igen. Jobb ha szokjuk, ahol háború van, ott ellenségek is vannak. S ha szükségés a háború expanziójához, hát ellenséggé kiáltanak ki bennünket holnapra. S még jó, ha nem ma.

Ott kik csinálják a háborút? A kérdésre sokféle válasz kínálkozik. Mondhatják, hogy a katonák csinálják. Igaz is, a katonák. De kérdezzünk már rá, kik is azok a katonák? Válaszolhatunk rá nyugodt fölénnyel: azok, akik ezt a hivatást választották, azok a katonák. És ez így már nem igaz, noha teljes mértékben fedi a valóságot. Mert van itt egy kis bökkenő. Hogy a valóságban

mintha minden másképp lenne, mint ahogy azt mi elképzelni tudjuk.

A hivatásos katonák, a háborút hivatalból kitanultak és érték száma az összeshez képest meglehetősen csekély. Nézzünk szembe a szomorú valósággal. A háborút a behívott, besorozott, összefogdosott, bekényszerített vízvezeték-szerelő, bútorasztalos, sofőr bolti eladó, gimnáziumi tornatanár, tudományos kutató, úszómester csinálja. Ők, akik megkapták a behívópapírt, s nem menekültek el külföldre, nem ásták be magukat a trágyadomb alá, nem vonultak ki tüntetni az utcára. Ők, akik a magukénak érzik a háborút, mert földet védenek, asszonyt, gyereket, házat és háztetőt az álmaik felett. Akkor is persze, ha ez a földmentés földfoglalás jelleget vesz fel, vagy eleve az, de a szent haza érdekeivel itatódik át a disznóság. Ők együtt, csúrhében, valójában tehát külön-külön mind, a botcsinálta katonák, az elborult civilek. És a háború magát csinálja ezekkel a civilekkel, ezekkel a jobb sorsra érdemes dilettánsokkal, és a háborúnak pont megfelelnek ezek a figurák, hiszen a háború általában a gondolat felfüggesztése, a civilizáció földadása azzal összeférhetetlen elvek érdekében.

Hogyan viselkedik az egy két hete besorozott civil az elfoglalt, leigázott faluban? Ahonnan előtte lőttek rá, ahonnan megsebesítettek, ahonnan kilöttek mellőle a falubelijét, vagy a testvérét, vagy a legjobb barátját... Ahogy tud, úgy viselkedik. Megerőszkolga a faluban feltalált asszonyokat, mert rég volt nővel, és egyébként is, a padlás sötétjéből kikapart menyecske melle feszesebb és teltebb, mint az otthonhagyott asszonykéé, meg az idegen szag, tapintás, jajgatás, és persze, hogy lelővi a lányaik védelmére kelt apákat, miért is ne lőné le őket, neki van fegyvere, és egy szaros civil mit ugrál öneki, hát persze, hogy lepuffantja, még röhög is hozzá a síró és vonagló gyereklány fölött, ha kell, bele is fekteti az apja melegen szétfolyó véérébe, ne fázzék a csinos kis fara, meg, ismerje meg az életet a kicsike, kifosztja az apró gyermekek számára eldugott aprócska élelmiszerkészletet, hát persze, neki nagyobb szüksége van kalóriára, a gyerek majd talál árvacsalánt, ráló a menekülteket szállító autókra, rohadjonak meg, ki tudja, nem partizánokat rejtegetnek a vörös keresztek alatt, ráló a segélyt szállító repülőgépekre, bombát dob a kórházra, halott ujjáról csavarja le a gyűrűt, hát persze, szuvenírt kell hazavinnie az asszonykának, aki a második gyerekkel terhes éppen...

Mert a civil azt hiszi, a háborúnak *más* a logikája. És talán jól is hiszi, mert a háború logikája valóban más. Gyaníthatóan nincs emberi logikája, de ez is más. Átveszi ezt a létezőnek sejtett logikát, a *mindent szabad*, a *most szabad mindent* erkölcsnek nem nevezhető tévhitét, és gonoszabb, aljasabb, barbárabb és vérszomjasabb lesz az igazi zsoldosoknál. Mert nem profi. Mert egy szerencsétlen balekocská ő, még akkor is, ha könyéig tapicskol az ártatlan vérben.

Majd hazamegy, ha eljön a béke és a győzelem, kap egy érdemrendet, vagy kettőt, hogy büszke legyen a család és a rokonság, visszamegy a gyárba, az íróasztal mellé, a volánhoz, a kisvállalkozásba a furgon kormányához, az asszonyka mellé az ágyba, és elfelejti az egészet. Az – csak háború volt. Az ott, akkor, nem ért. És a háborúban kell legyenek győztesek, és kell legyenek vesztesek. Élők és halottak. Az élet, vagy a háború törvénye már csak ez.

Értjük mi ezt a háborúsdit jól, nem is kell nekünk benne lennünk. De ha egyszer, ha majd, kinyújtjuk a kezünket, és az egy szerb, vagy horvát, vagy muzulmán géppisztoly csövéhez ér, biztos vagyok abban, hogy nem fogjuk érteni, megérteni az előbbi logikát. És alkalmazni sem fogjuk ez ismert magabiztossággal. Csak úgy, érteetlenül hurcoltatunk majd el, erőszakoltatunk majd meg, halunk majd meg. Mert a háborúban mi is csak civilek, csak balekok vagyunk. Én nagyon félek attól, amire a világ már csak legyint: háború van most a nagyvilágban.

Háborúba ájult Szerbia.

A FOR KALÁRA